

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rezidence Václava IV.
Srovnání královských rezidencí Václava IV. a Karla V. Francouzského
Residences of Wenceslaus IV
Comparison of royal residences of Wenceslaus IV and Charles V of France
Eva Tomčíková

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Sládková
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B D-FJ
2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Rezidence Václava IV. Srovnání královských rezidencí Václava IV. a Karla V. Francouzského* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, duben 2019

.....

podpis

Tímto bych chtěla velice poděkovat paní Mgr. Kateřině Sládkové za laskavé vedení, cenné rady, ochotu a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Cílem této práce bylo popsat významná sídla Václava IV. v Čechách, zdůraznit jejich umělecký, politický a všeobecně kulturní význam a zasadit je do mezinárodního rámce pomocí srovnání s rezidencemi Karla V. Francouzského. Francouzské vlivy na české prostředí, především v oblasti architektury a umění všeobecně jsou nezanedbatelné, což se zde podařilo ilustrovat. Výstupy z pečlivé analýzy informací získaných z pramenů, sekundární literatury a v některých případech přímo v dané lokalitě jsou rozděleny do čtyř hlavních kapitol – první se zabývá sídelní kulturou Václava IV., druhá politickými a kulturními vztahy českých zemí a Francie v dotyčném období koncem 14. a počátku 15. století, třetí sídelní kulturou Karla V. a čtvrtá finální komparací.

KLÍČOVÁ SLOVA

Václav IV., Karel V., rezidence, kultura

ABSTRACT

The objective of this thesis was to describe significant residences of Wenceslaus IV of Bohemia, to highlight their artistic, political and cultural significance and to put them into international perspective by comparing them with those of Charles V of France. The French influence on Czech-based architecture and art in general are appreciable, which was successfully illustrated here. The results of detailed analysis of information acquired from historical sources, secondary literature and in some cases directly in the location are divided into four main chapters – the topic of the first chapter is the residential culture of Wenceslaus IV, which is followed by the chapter describing political and cultural relations between Czech lands and France during the end of XIV century and the beginning of the XV century, the topic of the third chapter is the residential culture of Charles V and the thesis is concluded by final comparison.

KEYWORDS

Wenceslaus IV of Bohemia, Charles V of France, residence, culture

Obsah

Úvod	8
1 Prameny a literatura	11
2 Architektura doby Václava IV.	16
2.1 <i>Umění a nerezidenční architektura doby Václava IV.</i>	16
2.1.1 Obecný charakter české architektury v letech 1378–1419	19
2.2 <i>Rezidenční architektura Václava IV.</i>	24
2.2.1 Hradní architektura předchůdců Václava IV.	27
2.2.2 Stavební styl Václava IV.	29
2.2.3 Dvorská huť Václava IV.	30
2.3 <i>Přestavby rezidencí Václava IV.</i>	33
2.3.1 Pražský hrad.....	33
2.3.2 Křivoklát	35
2.3.3 Vlašský dvůr	38
2.3.4 Žebrák	40
2.4 <i>Novostavby rezidencí Václava IV.</i>	42
2.4.1 Králov dvůr.....	42
2.4.2 Hrádek na Zderaze	44
2.4.3 Točnick	46
2.4.4 Nový hrad u Kunratic	48
2.5 <i>Shrnutí</i>	52
3 Diplomatické a kulturní vztahy Koruny české a Francouzského království	53
3.1 <i>Diplomatické styky</i>	53
3.1.1 Shrnutí vztahů Lucemburků a Francie před nástupem Václava IV.	53
3.1.2 Diplomatické vztahy s Francií v době vlády Václava IV.	54
3.2 <i>Kulturní vazby</i>	57

3.3	<i>Cesty Václava IV. do Francie</i>	61
3.3.1	Cesta Karla IV. a římského krále Václava do Francie roku 1378	61
3.3.2	Cesta Václava IV. do Francie roku 1398	64
3.3.3	Shrnutí.....	66
4	Architektura doby Karla V.	67
4.1	<i>Karel V. a jeho doba</i>	67
4.2	<i>Paříž v době Karla V.</i>	69
4.3	<i>Palais de la Cité</i>	71
4.4	<i>Louvre</i>	72
4.5	<i>Hôtel Saint-Pól</i>	75
4.6	<i>Vincennes</i>	77
5	Porovnání sídelní kultury Václava IV. a Karla V.	79
5.1	<i>Architektonická stránka sídel</i>	79
5.2	<i>Reprezentační stránka sídel</i>	81
5.3	<i>Otázka pojmenování sídel</i>	83
5.4	<i>Symbolika</i>	85
5.5	<i>Bibliofilie a další společné zájmy</i>	87
	Závěr	89
	Seznam použitých pramenů a pramených edic	91
	Seznam použité sekundární literatury	92
	Seznam internetových zdrojů	98

Úvod

Poslední dobou se poněkud mění přístup české historiografie a synové Karla IV. začínají částečně vystupovat ze stínu svého otce nebo se přinejmenším zbavovat některých nelichotivých „nálepek“, které nejsou vždy opodstatněné. A platí to i o Václavu IV. Následník Karla IV. na českém i římském trůně nebyl v jednoduché situaci, téměř po celou dobu jeho vlády vyvstávaly komplikované jak vnitropolitické, tak mezinárodní problémy. Nemůžeme mu tedy připsat žádný velký státnický úspěch. Na poli kultury je situace ovšem zcela jiná. Václavova angažovanost přesahuje meze pouhého osobního zájmu a díla jím zaštitěná představují významný příspěvek nejenom českému, ale evropskému dobovému umění. Zabývat se rezidencemi je zajímavé u většiny panovníků, neboť nabízejí pohled do jejich soukromého i politického života, osobních preferencí a třeba i charakteru – zdali šetřili prostředky, či se naopak chtěli před návštěvníky svých sídel skutečně „předvést“. Bohužel žádné Václavovo sídlo již nemůžeme obdivovat v jeho plné kráse a po některých nezůstala v terénu jediná památka. Stavby, které inicioval Václav IV., ale jeho současníci i dnešní badatelé právem pokládají za v mnoha ohledech revoluční počiny a skutečná umělecká díla.

V literatuře se s kratšími či rozsáhlejšími srovnáními s rezidenční architekturou Václavova bratrance Karla V. setkáváme, a ne ojediněle. Specializovaná syntetická práce na toto téma ale zatím neexistuje, ačkoliv mnoho prvků sídel Václava IV. si jinak než přímou inspirací francouzským prostředím vysvětlit nelze. Zároveň u tohoto tématu mohu uplatnit svůj druhý obor studia (francouzský jazyk), tři roky zkušeností a nabytých znalostí coby průvodkyně na hradě Křivoklátě a také fakt, že většinu lokalit zmíněných v této práci jsem osobně navštívila.

První velká kapitola se věnuje nejprve uměleckému vývoji v souvislosti s rezidenční kulturou Václava IV. – architektura daného období je totiž vždy odnoží širší umělecké tendence či vnímání světa a umění samotného. Zároveň úvodní kapitola obsahuje obecnou charakteristiku architektury václavského období, neboť ta se samozřejmě neomezovala jen na královská sídla. Dále se ve zkratce zabývá rezidencemi Václavových přímých předchůdců na postu českého krále, jelikož i on navazoval na dřívější vývoj a při výkladu

jakéhokoliv historického (či kunsthistorického) jevu je důležité tento vývoj osvětlit. Kolem Václava IV., potažmo tedy jeho dvorské huti, které je také v této kapitole věnován prostor, se vytvářel svébytný styl, styl téměř výhradně český a velmi specifický.¹ Výše zmíněný styl je pak ilustrován už na konkrétních sídlech. Tato práce nepokrývá všechny rezidence, jejichž stavba či přestavba do období Václavovy vlády spadá – byly vybrány ty nejvýznamnější či nejrozsáhlejší. Sídla jsou dále rozdělena podle toho, zda se jednalo o rekonstrukci stávající stavby či stavbu zcela novou.

Kapitola *Diplomatické a kulturní vztahy Koruny české a Francouzského království* se snaží postihnout vzájemné kontakty mezi oběma státy a jejich panovníky, neboť právě skrze diplomatické styky a státnické cesty (ty se v případě Václava IV. do Francie odehrály dvě) mohly proudit i vlivy kulturní.

V dalším oddílu, který se zabývá francouzským králem Karlem V. a jeho sídly, bylo nejprve nutné alespoň krátce představit tohoto panovníka a jeho osobu, politické pozadí i prostor, ve kterém se jeho rezidence nacházejí. Sídla vybraná pro tuto práci v případě Karla V. odpovídají jednoduchému klíči – jedná se o rezidence, které měl Václav IV. možnost spatřit při svých návštěvách a mohly se tedy stát přímou inspirací pro jeho vlastní fundace.

Poslední kapitolou už je pak samotné srovnání sídelní kultury obou panovníků – v rovině architektonické a reprezentační, a i některých dalších podobností, které v průběhu tvorby práce vyvstaly.

Cílem této práce je tedy postavit vedle sebe rezidence dvou panovníků, kteří se sice každý jinak vypořádali s těžkou dobou, ve které museli vládnout, ale sdíleli zájem o architekturu

¹ V této bakalářské práci pracuji s pojmy „sloh“ a „styl“. *Nový encyklopedický slovník češtiny* tyto pojmy definuje téměř shodně: styl jako „celkový ráz jisté záměrné lidské činnosti a jejích výsledků a konkrétněji pak jako způsob výběru a využití výrazových prostředků utvářejících celek“ a sloh jako „jako synonymum termínu styl bývá užíván jako základní jednak v učebnicích, především pro základní a střední školy, jednak ho najdeme ve starších pracích, jejichž teoretická východiska nejsou přímo spjata s funkční stylistikou.“ (<https://www.czechency.org/slovník/STYL> k 3. 4. 2019) V kontextu tématu práce jsem se rozhodla používat především pojem „styl“, „sloh“ pak v souvislosti s krásným slohem.

a umění obecně. Ono osobní zaujetí se výrazně projevilo na stavbách českých i francouzských panovnických sídel – a právě tyto projevy se někdy až překvapivě shodují, někdy významně liší; stejně jako politické či osobní motivy Václava IV. a Karla V.

1 Prameny a literatura

Hlavním pramenem pro tuto práci jsou stavby samotné, jejich současná podoba, potažmo rekonstrukce jejich podoby dřívější zpracovaná archeologickými a kastelologickými výzkumy. Hned zpočátku je nutné zmínit rozdílný charakter zdrojů z českého a francouzského prostředí. České prameny vztahující se k tématu této práce většinou sestávají z listin, jejichž místa vydání určují pobyt panovníka v konkrétních datech v konkrétních rezidencích.² Dále se můžeme opřít o nemnohá dobová vyobrazení, především na vedutách Prahy – ty ovšem pocházejí z pozdějších dob, dané sídlo už tehdy český panovník nevyužíval. Česká literatura zabývající se královskými rezidencemi vychází z kastelologických výzkumů, popisujících sídlo od jeho umístění a dispozice až po podobu klenebních konzolí či nalezených kachlů.

V případě sídel Karla V. je situace jiná. Jak z pramenů, tak ze sekundární literatury se dozvídáme třeba i původ dřeva užitého na dřevěné obložení. Francouzští autoři se také více zaměřují na osobu krále a jeho běžný život a mnoho architektonických prvků vysvětlují jako čistě symbolické.

Co se týče obecných dějin pozdně lucemburské doby, čerpala jsem z prací Lenky Bobkové a Mileny Bartlové z edice *Velké dějiny zemí Koruny české*³ a Jaroslava Čechury věnující se obecně lucemburské etapě českých dějin (*České země v letech 1378-1437*).⁴ Pro komplexní pohled na vládu i osobu Václava IV. je skvělým podkladem Václavova vyčerpávající biografie od Jiřího Spěváčka.⁵

Tato práce se ale v první řadě zabývá kulturními dějinami, kromě rezidencí samotných částečně i dvorem jakožto institucí či společenstvím osob – dvorskou strukturu osvětluje

² Například je listinně doložen pobyt Václava IV. na Křivoklátě v červnu 1386. (Listina č. 53, 1386, červen 18 IN: Archiv Koruny české 5, Katalog listin z let 1378-1437 (ed. Antonín Haas)

³ BARTLOVÁ, Milena. BOBKOVÁ Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek IV. b: 1310–1402, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2003, první vydání, 581 stran, ISBN 80-7185-551-0

⁴ ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1378-1437. Lucemburkové na českém trůně II.*, nakladatelství Libri, Praha 2008, druhé vydání, 438 stran, ISBN 80-85983-98-2

⁵ SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce 1361-1419.* nakladatelství Svoboda, Praha 1986, první vydání, 774 stran

Dana Dvořáčková-Malá⁶ či Robert Novotný⁷ ve svých příspěvcích (hlavně) do sborníků řady *Dvory a rezidence ve středověku*, také Ivan Hlaváček⁸ či Richard Němec, který se sice ve své publikaci *Architektura – Vláda – Země*⁹ zabývá Karlem IV., ale pro dobu následující je zde možné najít mnoho paralel. Po stránce kunsthistorické se tématu práce částečně dotýkají díla Jaromíra Homolky o krásném slohu¹⁰ a Josefa Krásy o iluminovaných rukopisech daného období.¹¹ Architektuře Karla IV., která má pochopitelně přesah i do období vlády Václava IV., se věnují Ivo Hlobil,¹² Jiří Kuthan¹³ či Jan Royt.¹⁴ Cenné jsou práce Petra Chotěbora o Pražském hradě,¹⁵ přímo stavebním

⁶ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: Panovnícký dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2008, první vydání, 510 stran

⁷ Například NOVOTNÝ, Robert: Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2006, první vydání, 290 stran, s. 145–161, ISBN 80-7286-095-X

⁸ HLAVÁČEK, Ivan: Dvůr Václava IV. in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 300–307

⁹ NĚMEC, Richard: *Architektura – vláda – země. Rezidence Karla IV. v Praze a zemích Koruny české*. nakladatelství Scriptorium, Praha 2015, první vydání, 383 stran, ISBN 978-80-88013-04-4

¹⁰ HOMOLKA, Jaromír: Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu. in: *Lesk královského majestátu ve středověku*, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2005, první vydání, 378 stran, s. 265–271, ISBN 80-7185-773-4

¹¹ KRÁSA, Josef: *České iluminované rukopisy 13./16. století*, nakladatelství Odeon, Praha 1990, první vydání, 455 stran, ISBN 80-207-0114-1

¹² HLOBIL, Ivo. CHOTĚBOR, Petr. MAHLER, Zdeněk: *Katedrála sv. Víta. 1. díl/stavba*, Správa Pražského hradu, Praha 1994, první vydání, 80 stran, ISBN 80-900048-6-5

¹³ KUTHAN, Jiří. ROYT, Jan: *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů*. nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, první vydání, 683 stran, ISBN 978-80-7422-090-6

¹⁴ Například ROYT, Jan: *Praha Karla IV.*, nakladatelství Karolinum, Praha 2016, první vydání, 199 stran, ISBN 978-80-246-3116-5

¹⁵ Například CHOTĚBOR, Petr: *Pražský hrad doby lucemburské* in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 346–355

projektům Václava IV. se v mnoha příspěvcích věnuje Klára Benešovská.¹⁶ Pro orientaci ve výtvarném umění středověku skvěle slouží publikace Akademie věd *Dějiny českého výtvarného umění*.¹⁷

Co se týče kastelologie, práce Augusta Sedláčka¹⁸ je natolik podrobná, že do dnešní doby nebyla překonána (vzhledem k tomu, že popisuje někdy dnes již neexistující památky nebo podobu, kterou místo již dnes nemá, ani překonána nebude). Dalšími významnými autory v této oblasti byli manželé Václav a Dobroslava Mencloví,¹⁹ kteří se v podstatě jako první podrobněji zabývali architekturou doby Václava IV. Dvoudílné dílo Dobroslavy Menclové o českých hradech²⁰ dlouho zůstávalo jedinečným, než začal publikovat Tomáš Durdík,²¹ nejvýznamnější český kastelolog moderní doby. Pro poněkud jiný pohled na Prahu a její dřívější okolí (dnes již součástí Prahy), akcentující i méně známé sídelní památky se skvěle hodila kniha Františka Holce z edice *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.²² Rezidencím Václava IV. a práci jeho dvorské huti se v poslední době intenzivně věnoval František Záruba,²³ který shromáždil velké množství zdrojů a nabízí komplexní pohled, některé jeho závěry se ovšem mohou jevit nepravděpodobné. V oblasti

¹⁶ BENEŠOVSKÁ, Klára. Architektura doby Václava IV. – od programu oficiálního k soukromému (1378-1419) In: Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada, sv. I: Architektura, Praha a Litomyšl 2009, nakladatelství Paseka, první vydání, 806 stran, ISBN 978-80-7432-001-9

¹⁷ CHADRABA, Rudolf, DENKSTEIN Vladimír, KRÁSA, Josef: Dějiny českého výtvarného umění I/1. Od počátků do konce středověku, nakladatelství Academia, Praha 1984, první vydání, 405 stran, ISBN

¹⁸ Například SEDLÁČEK, August: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl šestý. Podbrdsko. Knihhtiskárna Františka Šimáčka, Praha 1889, 279 stran

¹⁹ Například MENCL, Václav: Česká architektura doby lucemburské, nakladatelství Sfinx, Praha 1948, první vydání, 200 stran

²⁰ MENCLOVÁ, Dobroslava: České hrady: Díl druhý. Praha 1972, nakladatelství Odeon, první vydání, 551 stran

²¹ DURDÍK, Tomáš: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, nakladatelství Libri, Praha 2009, třetí vydání, 733 stran, ISBN 978-80-7277-402-9

²² HOLEC, František a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII. Praha o okolí, nakladatelství Svoboda, Praha 1988, první vydání, 221 stran

²³ Například ZÁRUBA, František: Hrady Václava IV. Od nedobytného útočiště k pohodlné rezidenci. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Praha 2014, první vydání, 438 stran, ISBN 978-80-7422-299-3

kulturních vlivů z oblasti Francie jsou pak velice zajímavé a přínosné příspěvky Martina Nejedlého,²⁴ včetně knihy *Fortuny kolo vrtkavé*,²⁵ a práce Františka Šmahela o cestě Karla IV. a Václava IV. do Francie roku 1378.²⁶

Obsáhlou biografii Karla V., obsahově i přesahující biografii Václava IV. od Jiřího Spěváčka, sepsala Françoise Autrandová.²⁷ Antoine Le Roux de Lincy²⁸ srozumitelně zpracoval účty z rekonstrukce Louvru, které svědomitě vedl Pierre Culdoè. Paříží a jejím okolím, tím pádem i celkem podrobně královskými rezidencemi se zabývali Louis Hautecoeur v obsáhlé publikaci o dějinách Paříže²⁹ a Boris Bove v podrobném popisu Paříže a jejích paláců v době Karla V.³⁰

Při zpracovávání této práce se jako užitečné ukázaly dvě jiné bakalářské práce – práce Terezy Dufkové přesně mapující cestu Václava IV. do Francie roku 1398³¹ a práce Gabriely Dykastové zabývající se do hloubky Královým dvorem na Starém Městě.³² Zároveň bylo možné uplatnit vlastní zkušenosti a znalosti získané během tří let

²⁴ Například NEJEDLÝ, Martin: „V Praze jsou tři města, mnoho výstavných kostelů a lidé zbožní...“ Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století in: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, nakladatelství Filosofie, Praha 2004, první vydání, 468 stran, ISBN 80-7007-194-X, s. 35–58

²⁵ NEJEDLÝ, Martin. *Fortuny kolo vrtkavé. Láska, moc a společnost ve středověku*. nakladatelství Aleš Skřivan ml., Praha 2003, první vydání, ISBN 80-86493-08-3

²⁶ ŠMAHEL, František: *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*, nakladatelství Argo, Praha 2006, první vydání, 398 stran, ISBN 80-7203-765-X

²⁷ AUTRAND, Françoise: *Charles V*, nakladatelství Fayard, Paříž 1994, 909 stran

²⁸ LE ROUX DE LINCY, Antoine. *Comptes des dépenses faites par Charles V dans le château du Louvre, des années 1364 à 1368*. *Revue Archéologique*, 8e Année, No. 2, s. 670–791

²⁹ HAUTECOEUR, Louis. *Paris des origines à 1715*, nakladatelství Nathan, Paříž 1972, 322 stran

³⁰ BOVE, Boris: *Les palais royaux à Paris au Moyen Age (XIe-XVe siècles)*. in: *Palais et Pouvoir, de Constantinople à Versailles, Saint-Denis 2003*, Presses universitaires de Vincennes, první vydání, s. 45–79

³¹ DUFKOVÁ, Tereza: *Cesta krále Václava IV. do Francie roku 1398. Politické, kulturní a geografické aspekty*. Praha 2016. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 84 stran

³² DYKASTOVÁ, Gabriela: *Králov dvůr: Rezidence Václava IV.* Praha 2015. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, 95 stran

(především) průvodcovské práce na hradě Křivoklátě i osobní zájem o francouzskou kulturu a historii související mimo jiné s druhým oborem studia na Pedagogické fakultě UK.

Co se týče zdrojů obrazových, iluminace v *Přebohatých hodinkách vévody z Berry* představují nejenom výjimečné umělecké dílo, ale i velice cenný pramen poznání původní podoby pařížských sídel Karla V. Zkoumat skutečný vzhled sídel Václava IV. třeba z pražských vedut je o něco obtížnější, ale samozřejmě ne nemožné. Historické mapy, které se často vyskytují v rámci širších publikací (Royt, Mencil), pomáhají současnému člověku mnohem lépe si představit a zpětně rekonstruovat dobovou situaci. V tomto ohledu jsou ovšem ještě mnohem užitečnější půdorysy a zpětně vytvořené plány rezidencí – jak z českého prostředí (Durdík, Mencil, Mencilová), tak z francouzského (Bove, Whiteley). Diplomatické a kulturní vztahy Čech a Francie dokreslují iluminace z *Velkých francouzských kronik*.

2 Architektura doby Václava IV.

2.1 Umění a nerezidenční architektura doby Václava IV.

Mezi osobními zájmy Václava IV. si veřejnost většinou na první místě představí lov, kterému se někdy král věnoval třeba i na úkor svých státnických povinností. To by byl samozřejmě pohled velmi zjednodušený a jednostranný (ačkoliv Václavovu zálibu v lovu nemůžeme opominout). Kulturní rozměr jeho osobnosti a vlády je neobyčejný, snese srovnání jak s Karlem V. Francouzským, tak i s Karlem IV., s jehož jménem si spojujeme obrovský rozkvět našich zemí po všech stránkách včetně umění. Dokonce pokud bychom porovnávali kvantitativní plodnost umělců, vláda Václava IV. předchází období jasně předčí.³³ Nejprve ovšem pod Václavovým vedením pokračují stavební práce započaté jeho otcem. Do českého prostředí pochopitelně pronikaly vlivy ze Svaté říše římské, díky dalším (politickým i kulturním) vazbám i z Itálie a Francie. Ačkoliv v rovině politické se Václavovi české a říšské záležitosti nepodařilo vybalancovat, v rovině kulturní spolu tyto vlivy jdou ruku v ruce.³⁴ Stavební činnost se za vlády Václava IV. samozřejmě neomezuje jen na české země, mimo ně můžeme zmínit třeba Vratislav, jejíž sakrální stavby z této doby sice padly za obět' druhé světové válce, ale například chrám sv. Kříže nebo kostel sv. Máří Magdalény byly skvělými díly počínající pozdně gotické architektury.³⁵ V prvních částech této kapitoly se alespoň okrajově zmíním i o jiných oblastech umění, než kterými se tato práce primárně zabývá, a shrnu dosavadní vývoj, abych lépe ilustrovala tón doby.

Kolem přelomu století dosáhl svého vrcholu poměrně novátorský přístup k umění – tzv. krásný sloh. Tento český příspěvek evropské kultuře podle Jiřího Spěváčka vznikl spojením prvků parlérovského kamenictví (reprezentovaného například bustami v horním triforiu katedrály sv. Víta) a tvorbou Mistra treboňského oltáře (autora Zmrtvýchvstání Krista, Kladení Krista do hrobu a dalších děl).³⁶ Postavy i scény lidově řečeno „ožívají“,

³³ K. BENEŠOVSKÁ, Klára. Architektura doby Václava IV. in: Velké dějiny země Koruny české, s. 167

³⁴ J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 466

³⁵ Tamtéž, s. 474

³⁶ Tamtéž, s. 479 a 480

umělci začínají pracovat se světlem, částečně i s perspektivou, více se soustředí na detaily, figury přestávají být strnulé. I v krásném slohu se téměř výhradně setkáváme se sakrálními motivy (například tzv. „krásné madony“) a velká část tohoto uměleckého dědictví utrpěla při ikonoklasmu husitské revoluční doby. Přesto se jedná o významný český přínos soudobé evropské kultuře.

Co se vytrácí, to je „monumentální architektonická skulptura“,³⁷ sochy jako významná součást staveb (samozřejmě kromě několika výjimek). Z nástěnných maleb profánní architektury známe například výmalbu průjezdu Staroměstské mostecké věže, plnou typické václavské symboliky – lazebnice, točenice samotné i točenice s ledňáčky, zároveň erb města Prahy a říšský a český znak.³⁸ Malby ve Václavových sídlech se nedochovaly, ale nabízí se analogie s těmi ze Staroměstské radnice, které mají imitovat přírodní prostředí³⁹ – motiv použitý i při výzdobě sídel Karla V. Francouzského. Známe i jméno mistra Osvalda, malíře ve službách jak Karla IV., tak Václava IV.⁴⁰ Dalším doloženým malířským mistrem je Václav, který sice nepůsobil ve službách českého krále, ale vytvořil pozoruhodnou sérii maleb na hradě Buonconsiglio v Tridentu v severní Itálii – tyto malby tvoří téměř kompletní kalendář (chybí březen) a znázorňují život na vesnici.⁴¹ Nejenom v českých zemích se v lucemburské době rozvíjí i výroba vyšíváných látek a tapisérií. Na těch se většinou objevovaly výjevy z Bible, ale i bojové scény, tapisérie s náboženskými motivy se nacházely i v chrámu sv. Víta. Václav IV. vlastnil i množství koberců orientálního původu (není ovšem jasné, kde se nacházely v rámci rezidencí). Tyto koberce se do majetku českého krále mohly dostat ze zahraničí, je ale možné, že byly dílem arménské menšiny žijící v Praze.⁴²

³⁷ R. CHADRABA a kol., Dějiny českého výtvarného umění I/1, s. 264

³⁸ Tamtéž, s. 346

³⁹ Tamtéž, s. 349

⁴⁰ Tamtéž, s. 342

⁴¹ <http://www.stavitele-katedral.cz/trident-trento-goticky-josef-lada-se-jmenoval-mistr-vaclav-pochazel-z-cech-a-tvoril-kolem-roku-1400-v-sevemi-italii/> k 13. 4. 2019 (více na zmíněné adrese)

⁴² R. CHADRABA a kol., Dějiny českého výtvarného umění I/1, s. 482

Pokud pomineme architekturu jako ústřední téma této práce, opravdovou vášní Václava IV. byla literatura, především pak iluminované rukopisy. S touto zálibou se setkáváme napříč evropskými panovnickými dvory a prim mezi nimi hraje dvůr francouzského krále Karla V. Václav neměl formálně svou dvorskou iluminátorskou dílnu, pouze dílnu, které zakázky pravidelně a téměř výhradně zadával.⁴³ Praha se koncem čtrnáctého století stává skutečným střediskem iluminátorské tvorby,⁴⁴ známe jména některých iluminátorů pracujících pro Václava IV. – v letech 1382–1392 je doložen Jan, dále jistý Mikuláš, František, Václav.⁴⁵ Ve zdobení rukopisů se často odráží lucemburská či Václavova osobní symbolika, jak zmiňuje například Jan Royt: „Tragický osud Meluzíny zamilované do člověka nápadně připomíná touhu po poutu lásky, která proniká symboliku ledňáčků, věníku a lazebnic ve výzdobě rukopisů krále Václava IV.“⁴⁶ Václavova knihovna se dochovala pouze z části a je ve správě Rakouské národní knihovny ve Vídni. Zcela výjimečné místo mezi rukopisy zaujímá slavná Bible Václava IV., jak díky skvělému překladu do němčiny, tak především kvůli iluminacím, které přitahují pozornost už od počátku. Bible vytvářená pravděpodobně v osmdesátých a devadesátých letech čtrnáctého století odkazuje svým obrazovým doprovodem hlavně na milostný vztah krále a královny Žofie Bavorské, se kterým pravděpodobně souvisí i známá vyobrazení lazebnic.⁴⁷ Mezi další netradiční prvky iluminací této bible patří diví muži⁴⁸, nahé postavy, točenice a královny osobní symboly, stejně jako vyobrazení samotného panovnického

⁴³ J. SPĚVÁČEK, Václav IV. s. 484

⁴⁴ M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV. b, s. 261

⁴⁵ J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 485

⁴⁶ ROYT, Jan. Syn Meluzíny (k ikonografii panovnické ideologie Lucemburků) In: Průzkumy památek XIII – 2006, příloha, s. 91–95, s. 92

⁴⁷ J. ČECHURA, České země v letech 1378–1437, s. 365. Lazebnice zároveň mohou souviset s Václavovým dvorským řádem lázně, jehož existenci mnoho badatelů předpokládá. (CHADRABA, Rudolf, DENKSTEIN Vladimír, KRÁSA, Josef: Dějiny českého výtvarného umění I/1. Od počátků do konce středověku, nakladatelství Academia, Praha 1984, první vydání, s. 265)

⁴⁸ Podle autorů Dějin českého výtvarného umění patří diví muži typické kamevalové postavy, stejně jako lazebnice. (R. CHADRABA a kol., Dějiny českého výtvarného umění I/1, s. 346)

páru.⁴⁹ Jako další vzácné a nádherně iluminované rukopisy ve Václavově knihovně jmenujme přepis Zlaté buly Karla IV., astrologické sborníky, román Willenalm⁵⁰ nebo dílo Bellifortis.⁵¹ V posledních letech vlády Václava IV. byla knihovna uložena v klenuté síni Nového hradu u Kunratic.⁵² Není bohužel známo, kde se nacházela předtím – lze se domnívat, že v prostorách Králova dvora na Starém Městě či spíše v Hrádku na Zderaze.

2.1.1 Obecný charakter české architektury v letech 1378–1419

Při popisu architektury poslední čtvrtiny čtrnáctého století a první čtvrtiny století patnáctého se pohybujeme na pomezí vrcholné a pozdní gotiky a v českém prostředí můžeme tento počínající přechod ilustrovat například na osobě Petra Parlěře (1333–1399).⁵³

Příjmení „Parlěř“ má původ v samotné profesi, slovo zhruba znamená „vedoucí hutí“. ⁵⁴ Rodina Parlěřů pocházela z Gmündu. Petr, syn Jindřicha Parlěře, v Čechách působil od roku 1356 až do své smrti⁵⁵ a jeho nejvýznamnější počiny patří do sféry sakrální architektury – katedrála sv. Víta na Pražském hradě a chrám sv. Barbory tvoří dodnes velmi významnou část našeho kulturního dědictví, je autorem i kaple Staroměstské radnice z roku 1381 nebo severního portálu Týnského chrámu.⁵⁶ Skvělým Parlěřovým příspěvkem profánní architektuře jeho období je i Staroměstská mostecká věž,⁵⁷ na které se objevuje

⁴⁹ Zde lze zmínit i zdobené iniciály W a E – E pravděpodobně pochází z přezdívky, kterou Václav IV. měl pro královnu Žofii. (J. ČECHURA, České země v letech 1378-1437, s. 364 a 365)

⁵⁰ Rytířský román z druhé dekády 13. století (J. ČECHURA, České země v letech 1378-1437, s. 369)

⁵¹ Dílo zabývající se válečným uměním, jehož autorem byl Václavův dvořan Konrád Kyeser. (J. ČECHURA, České země v letech 1378-1437, s. 369)

⁵² J. ČECHURA, České země v letech 1378-1437, s. 362

⁵³ J. KUTHAN, J. ROYT, Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha, s. 56

⁵⁴ I. HLOBIL, P. CHOTĚBOR, Z. MAHLER, Katedrála sv. Víta. 1. díl, s. 54

⁵⁵ J. SPĚVÁČEK, Václav IV., s. 740

⁵⁶ MENCL, Václav. Praha, Praha 1969, nakladatelství Odeon, první vydání, 381 stran, s. 84

⁵⁷ Mostecká věž byla projektem ještě Karla IV., dokončována ale byla v době jeho syna. Ten na ni umístil i některé své typické symboly, jako lazebnice či ledňáčka. (M. NEJEDLÝ, Fortuny kolo vrtkavé, s. 369)

jedna z prvních síťových kleneb v českém prostředí.⁵⁸ Už během svých prací na katedrále se odklání od jasných francouzských vzorů stanovených Matyášem z Arrasu⁵⁹ a ve své tvorbě jde vlastní cestou. Otázkou, kterou si položilo mnoho autorů, je účast Petra Parlěře na osobních královských rezidencích, především rezidencích Václava IV. Prameny dokládají Parlěře jako autora kaple Všech svatých v rámci Starého paláce Pražského hradu,⁶⁰ který sice je světskou rezidencí, ale Petr Parlěř je zde autorem objektu opět sakrálního. Některé klenební konzole či hlavice na hradě Krakovci či ve Vlašském dvoře se opravdu velice podobají těm z katedrály sv. Víta,⁶¹ což podle Františka Záruby dokazuje osobní účast Parlěře.⁶² Toto tvrzení se zdá možná příliš odvážné. Jak sám Záruba podotýká, podobností tvorby parlěřovské hutě s tvorbou hutě dvorské najdeme mnoho, ať už v novátorském řešení styku klenebních žeber a kleneb obecně⁶³ nebo v rostlinném dekoru.⁶⁴ To z jednoho úhlu pohledu dokazuje spíše existenci svébytného českého architektonického stylu než rozsáhlou stavební činnost jedné osobnosti.⁶⁵ Parlěřovskou hut' samozřejmě tvořilo kromě Petra mnoho dalších lidí, za vlády Václava IV. na Petra navázali především synové Václav (doložen ve vedoucí pozici už dva roky před smrtí svého otce, roku 1397) a Jan (přebírá místo po bratrovi, umírá roku 1407).⁶⁶ Tvorba této rodiny ovlivnila koncem čtrnáctého a počátkem patnáctého století celý středoevropský prostor.

⁵⁸ ZÁRUBA, František: Hrad Václava IV. a Petr Parlěř in: *Ve službách českých knížat a králů*. (edd. Miroslav Šmied, František Záruba) nakladatelství Lidové noviny, Praha 2013, první vydání, 391 stran, s. 249–261, s. 255

⁵⁹ I. HLOBIL, P. CHOTĚBOR, Z. MAHLER, *Katedrála sv. Víta* 1. díl, s. 57

⁶⁰ F. ZÁRUBA, *Hrad Václava IV. a Petr Parlěř* in: *Ve službách českých knížat a králů*, s. 255

⁶¹ *Tamtéž*, s. 259

⁶² *Tamtéž*, s. 260

⁶³ *Tamtéž*, s. 257

⁶⁴ *Tamtéž* s. 260

⁶⁵ O českém slohu tohoto období poměrně obsáhle psal Václav Mencl.

⁶⁶ J. KUTHAN, J. ROYT, *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha*, s. 73

Václav Mencl často akcentuje český styl (nejen v architektuře), respektive pak český „sensualismus“⁶⁷, který se kromě naší země objevuje i v jihofrancouzských regionech.⁶⁸ Čechy dokonce označuje jako „vlast pravé pozdní gotiky“⁶⁹ a k takovému procesu mohlo podle Mencla dojít pouze v Čechách a pouze v tomto období,⁷⁰ což bylo dáno jak geografickou polohou, tak i uměleckým klimatem a českou národní povahou.⁷¹ Počátek tohoto procesu klade Václav Mencl již k roku 1330.⁷² Zpochybňován byl především dosavadní způsob konstrukce kleneb a potažmo žeber⁷³ (příklady netradičního řešení v této oblasti viz dále), architekti někdy upouštějí od čistě pravidelných geometrických tvarů.⁷⁴ Forma dominuje nad obsahem a estetismus se projevuje čím dál více.⁷⁵ Mencl staví tehdejší českou architektonickou tvorbu i nad tu francouzskou, impuls pro její rozvoj podle něj pochází v podstatě z umění Petra Parléře, které už s klasickou gotikou nebylo koherentní.⁷⁶

Výraznou uměleckou tendencí tohoto období byl zmíněný krásný sloh. Ačkoliv se rozvíjí především v sochařství a malbě, kterým se tato práce nevěnuje, jeho prvky pronikají i do architektury – subtilnost, určité odlehčení, čím dál více se objevující nepravidelnost, větší důraz na detail a komplexní estetický prožitek. Cílem tvorby se stává krása sama o sobě, působení na diváka – odtud Menclův pojem „sensualismus“.

⁶⁷ V širším smyslu slova je sensualismus filosofický směr, „který za jediný zdroj poznání uznává prosté smyslové počitky a redukuje následně myšlení na jejich asociativní spojování“. (HORYNA, Břetislav a kolektiv: Filosofický slovník, nakladatelství Olomouc, Olomouc 2002, druhé vydání, ISBN 80-7182-064-4, s. 361)

⁶⁸ V. MECL, Česká architektura doby lucemburské, s. 39

⁶⁹ Tamtéž, s. 43

⁷⁰ Tamtéž, s. 42

⁷¹ „sensualismus české duchovní struktury jeví se nám jako konstantní“ (V. MECL, Česká architektura doby lucemburské, s. 162), „sensuálně laděná oblast česko-podunajská“ (Tamtéž, s. 163)

⁷² V. MECL, Česká architektura doby lucemburské, s. 45

⁷³ Tamtéž, s. 42

⁷⁴ Tamtéž, s. 149

⁷⁵ Tamtéž, s. 121

⁷⁶ Tamtéž, s. 122

Alespoň okrajově se zmíní i o městské architektuře, respektive o podobě Prahy. V té na konci vlády Karla IV. stálo 3 000 domů, v nichž žilo asi 40 000 lidí.⁷⁷ Výstavbou Nového Města pražského se plocha města na pravém břehu Vltavy ztrojnásobila až zčtyřnásobila, pražská zástavba tvořila podél řeky v podstatě souvislý pruh až pod vyšehradskou skálu.⁷⁸ Novoměstští obyvatelé se měli věnovat řemeslům, kdežto Staré Město bylo zamýšleno jako čtvrť rezidenční s výjimečným postavením v rámci celých Čech.⁷⁹

Stavební činnost v českých zemích pochopitelně navazuje na dřívější projekty a nejmarkantnější je to v oblasti sakrální architektury. Zde je třeba na prvním místě jmenovat pokračování ve výstavbě chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Podle některých autorů byl katedrální chór dokončen roku 1386,⁸⁰ podle Jaroslava Čechury již roku 1385, o sedm let později pak Václav IV. osobně pokládá základní kámen chrámové lodi.⁸¹ (Zde pravděpodobně vědomě navazoval na symbol položení základního kamene Janem Lucemburským a jeho syny při samotném zahájení stavby.) Na Pražském hradě bychom také až do požáru v roce 1541⁸² našli kapli Všech svatých, další z děl věhlasného Petra Parléře. Zde je inspirace francouzským prostředím zřejmá – Sainte-Chapelle v areálu Palais de la Cité představuje jeden z vrcholů evropské sakrální architektury své doby. Skeletová konstrukce a tendence prostor „odhmotnit“ jsou společné oběma stavbám. Na rozdíl od francouzské kaple stejného zasvěcení měla ale kaple Všech svatých čtvercový půdorys a více než jednu loď.⁸³ (Zároveň umístění kaple tohoto zasvěcení, ve francouzském prostředí ještě spojené s umístěním cenných relikvií, do hlavního královského sídla nese silnou symboliku.) Z mimopražských staveb zmíním třeba chrám

⁷⁷ J. ROYT, Praha Karla IV., s. 31

⁷⁸ Tamtéž, s. 30

⁷⁹ J. ROYT, Praha Karla IV., s. 35

⁸⁰ J. KUTHAN, J. ROYT, Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha, s. 71

⁸¹ J. ČECHURA, České země v letech 1378-1437, s. 348

⁸² Tamtéž, s. 348

⁸³ ZÁRUBA, František: Hradní kaple II. Doba lucemburská, Lidové noviny, Praha 2015, první vydání, 379 stran, s. 35

sv. Barbory v Kutné Hoře, rovněž pravděpodobně stavěný parlérovskou hutí. Práce započaly v roce 1388, ale ustávají o třináct let později, přičemž monumentální stavba se dočkala dokončení až v době Vladislava Jagellonského.⁸⁴

Mezi významná sídla Václava IV. mimo české území patřila především města Norimberk a Vratislav. V Norimberku trávil hodně času i Karel IV., který si město velmi oblíbil, Václav se zde narodil a v dobách, kdy byl aktivní v říšské politice, ho často navštěvoval. Ve slezské Vratislavi pak za vlády Václava IV. vyrůstá několik architektonicky zajímavých sakrálních staveb, ale pro téma práce je podstatnější, že zde český král plánoval zbudovat svou osobní rezidenci. Za jejího stavitele byl určen Jíra z Rožtok⁸⁵ a mělo se jednat o „královské sídlo a hrad na hradě a hoře u svatého Kříže na Tumském ostrově ve Vratislavi“ a dále o celkové opevnění Tumského ostrova.⁸⁶ K uskutečnění projektu ovšem nikdy nedošlo.

⁸⁴ J. ČECHURA, *České země v letech 1378-1437*, s. 349

⁸⁵ O osobě Jíry z Rožtok více v další kapitole.

⁸⁶ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 83

2.2 Rezidenční architektura Václava IV.

Rezidenci se většinou rozumí sídlo patřící panovníkovi a sloužící pro jeho osobní potřeby i pro potřeby správy země a reprezentace. Velkého významu rezidence nabývají právě v období Václava IV. a jeho předchůdců, neboť už není tolik běžnou praxí tzv. dvůr na cestách.⁸⁷ Králové chápou a realizují výhody centralizace moci do jednoho střediska, které ale samozřejmě musí být dostatečně vybaveno a účelně zařízeno – na tato místa přijíždějí zahraniční delegace i jiní vzácní hosté, vážou se k nim nejrozumnější tradice a ceremoniály, své důležité místo má kancelář a vysocí úředníci a hodnostáři. To zároveň vede i ke vzniku dvora jako specifické skupiny lidí podílejících se na vládě v zemi.⁸⁸ V případě Českého království hrál pochopitelně hlavní roli Pražský hrad a Praha jako sídelní město. Velice důležitým aspektem života na dvoře Václava IV. je pak přesun sídla z Pražského hradu. V první řadě se zde hovoří o Králově dvoře na Starém Městě, i ten ale ustupuje do pozadí po druhém Václavově zajetí⁸⁹ a král tehdy začíná preferovat novostavbu na Zderaze.⁹⁰

V pramenech se vyskytující pojem *residentia* dnešnímu užití neodpovídá zcela – Richard Němec ho charakterizuje jako „místo momentálního pobytu, zejména obydlí určité osoby, jež je ovšem doloženo pouze na základě její úřední činnosti.“⁹¹ Zde zmíněné rezidence tedy jejich stavitelé či majitelé rezidencemi nenazývali, termín je mladší. V literatuře se často objevuje latinský pojem *curia regis* pro označení královského dvora (v německém

⁸⁷ BOBKOVÁ, Lenka: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV. a: 1310–1402, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2003, první vydání, 692 stran, s. 467, ISBN 80-7185-501-4

⁸⁸ Tamtéž, s. 468

⁸⁹ Zde může někdy dojít k omylu – král Václav byl zajat roku 1394 v Králově Dvoře (Staré letopisy české. Z rukopisu křížovnického, Praha 1959, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, k vydání připravili František Šimek a Miloslav Kaňák, s. 38), malém městě u Berouna, nikoli v Králově dvoře jakožto své pražské královské rezidenci. Tam se odehrálo až zajetí druhé v r. 1402. (BENEŠOVSKÁ, Klára: Pražská sídla Václava IV., in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 389-397, s. 393).

⁹⁰ I. HLAVÁČEK, Dvůr Václava IV., s. 301

⁹¹ R. NĚMEC, Richard. Architektura – vláda – země, s. 23

prostředí se používal i výraz *Hof*).⁹² Ten měl ve středověku mnoho funkcí – politickou, správní, společenskou, kulturní nevylučuje – a příslušel ke konkrétní osobě panovníka, nikoli k zemi nebo úřadu samotnému.⁹³ Dvůr se skládal z příslušníků duchovního stavu, světské šlechty a služebnictva⁹⁴ a stalo běžnou praxí dělit ho na menší a větší⁹⁵ – menší dvůr tvořili lidé k němu stále příslušející a plnící své každodenní povinnosti, větší dvůr se pak uplatňoval hlavně při reprezentaci a v tom jde ruku v ruce s reprezentační úlohou panovnických sídel.⁹⁶ V rámci druhého zmíněného se v českém prostředí často odehrávaly konflikty mezi zemskou (vysocí a vlivní šlechtici) a dvorskou hierarchií (dvorskí úředníci, často z řad nižší šlechty)⁹⁷ – příkladem vyhocení takového sporu může být i vražda čtyř králových úředníků na hradě Karlštejně roku 1396.⁹⁸ Václavův panovnický dvůr se tomu otcovu příliš nepodobal, a to z mnoha důvodů. Příslušníci kléru v něm zdaleka netvořili klíčovou skupinu, významně zde byli zastoupeni příslušníci nižší šlechty či lidé neurození⁹⁹ a samotná instituce dvora byla schopna více či méně fungovat i bez osoby panovníka.¹⁰⁰ Sám král pak „prostor dvora vymezuje účelově“ podle konkrétní politické situace.¹⁰¹ V historiografii se v souvislosti se dvorem Václava IV. setkáme s pojmem *milec* a tvrzením, že velkou část dvora tvořila nižší šlechta. Robert Novotný výraz *milec* ovšem nepovažuje za šťastný, neboť má primárně negativní konotace a ve staročeštině takové slovo vlastně vůbec neexistuje.¹⁰² Zároveň upozorňuje na to, že nižší šlechta¹⁰³

⁹² D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. Panovnický dvůr ve středověku, s. 17

⁹³ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV. a, s. 503

⁹⁴ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Panovnický dvůr ve středověku, s. 15

⁹⁵ Tamtéž, s. 16

⁹⁶ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Panovnický dvůr ve středověku, s. 34

⁹⁷ R. NOVOTNÝ, Robert. Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách, s. 151

⁹⁸ Staré letopisy české, s. 39

⁹⁹ I. HLAVÁČEK, Dvůr Václava IV., s. 301

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 305

¹⁰¹ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Panovnický dvůr ve středověku, s. 26

¹⁰² NOVOTNÝ, Robert: Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV. in: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti (edd. Dana Dvořáčková-Malá), Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2008, první vydání, 510 stran, s. 215–229, s. 218, 219

se ve složení Václavova dvora samozřejmě objevuje, ale v mnohem menších počtech než na dvorech jiných Václavových současníků či dokonce jeho otce.¹⁰⁴

Nejenom česká, ale i evropská sídelní architektura tohoto období je typická především sníženým důrazem na obranou funkci, a naopak akcentací komfortu svých obyvatel. Co se týče defenzivních prvků, setkáváme se s nimi v mnohem menší míře, fortifikace jsou méně propracované, budovy i celé hrady jsou z vojenského hlediska nevhodně umístěné. Například na Točniku se hlavní palác nachází na nejexponovanějším místě celého areálu, na Karlštejně se dá celkem jednoduše zaútočit z okolních vyšších kopců pomocí válečných strojů.¹⁰⁵ Stavitelé se více soustředí na vybavení a výzdobu místností, pozornost věnují nádvořím a zahradám. Tyto tendence kulminují na hradu Krakovci.¹⁰⁶ Mezi konkrétními znaky této rezidenční architektury můžeme jmenovat dispozici s více než jedním palácem, a především palác věžový. Věžový palác nalezneme v Králově dvoře na Starém Městě, Vlašském dvoře v Kutné Hoře, na Točniku či Novém hradě u Kunratic. I kaple vypadají jinak, často jsou arkýřové a s nepravidelnou klenbou nebo klenbou nekorrespondující s prostorem.¹⁰⁷ Posledně zmíněné se ovšem zdaleka netýká jen kaplí, ale například i reprezentačních prostor. I mimo královské rezidence samozřejmě nalezneme mnoho skvělých příkladů takovýchto staveb – Jenštejn¹⁰⁸ (sídla arcibiskupa Jana z Jenštejna),

¹⁰³ Jmenovitě například Zikmund Huler, Bořivoj ze Svinař, Jíra z Rostok, Petr Zmrzlík ze Svojšína nebo Jan Čůch ze Zásady. (R. NOVOTNÝ, Nižší šlechta na dvoře Václava IV., s. 219, 220 a 222)

¹⁰⁴ R. NOVOTNÝ, Nižší šlechta na dvoře Václava IV., s. 226

¹⁰⁵ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 21

¹⁰⁶ Viz dále.

¹⁰⁷ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 21

¹⁰⁸ Jan z Jenštejna pravděpodobně hrad, který vznikl ve třicátých letech čtrnáctého století, začal přestavovat na sklonku sedmdesátých let a téměř jistá je účast královské dvorské huti. Trojúhelníkové nádvoří obklopovaly honosné paláce, vysoká okrouhlá věž se téměř jako jediná zachovala do dnešních dnů – dříve skutečně výstavní sídlo je totiž dnes už pouhou zříceninou. (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 226) Jenštejn se dnes nachází v okrese Praha-východ.

Hrádek v Kutné Hoře¹⁰⁹ (pravděpodobně inspirovaný hradem v Praze na Zderaze) nebo nemovitosti přímo v majetku arcibiskupství¹¹⁰ (Kyšperk¹¹¹ či Helfenburk¹¹²).

2.2.1 Hradní architektura předchůdců Václava IV.

Mezi českými středověkými králi svou fundátorskou činností vynikal především Přemysl Otakar II., některá významná sídla vznikala i za Václava II. (například Vlašský dvůr v Kutné Hoře).¹¹³ Vláda Václava III. byla pochopitelně příliš krátká na uskutečnění nějakého podobného projektu a následující období politických bojů nebylo pro tuto činnost ani zdaleka vhodné. Co se týče Jana Lucemburského, obvykle s ním zakládání hradů ve větší míře nespojujeme, což ale není zcela přesné. Pravdou ovšem zůstává, že kvůli nedostatku písemných pramenů nelze některé hrady jednoznačně přiřadit k Václavovi II. nebo Janovi. Jan Lucemburský prokazatelně získal výměnou do královského majetku hrad Žebrák, za jeho vlády vznikly hrady Krupka, Hasištejn¹¹⁴ či městský hrad v Litoměřicích.¹¹⁵ Většinu sídel spadajících dobou svého vzniku mezi roky 1310 a 1346

¹⁰⁹ Stavitelem Hrádku v Kutné hoře byl Václav z Donína, kutnohorský rychtář, a stavba probíhala mezi lety 1410 a 1415, jedná se tedy o jednu z úplně nejmladších staveb dvorského okruhu Václava IV. Areál těsně přiléhá na městské hradby a má tvar téměř pravidelného čtverce. Kromě dvou obytných paláců s některými zaklenutými místnostmi zde nalezneme i typickou obytnou věž. (T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 192)

¹¹⁰ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 21

¹¹¹ Kyšperk byl založen v době vlády Jana Lucemburského a v době, kdy na arcibiskupském stolci seděl Jan z Jenštejna, došlo k jedné z jeho přestaveb, ze které mimo jiné pochází obytná věž obdélníkového půdorysu. Hrad v roce 1526 vyhořel a nikdy nebyl opraven. (T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 316) Kyšperk se nachází v dnešním okrese Teplice.

¹¹² Dějiny hradu Helfenburku (dnes v okrese Litoměřice) se začaly psát v první polovině čtrnáctého století a velkolepá rekonstrukce vedená Janem z Jenštejna skončila pravděpodobně roku 1395. Plocha areálu se tehdy rozšířila téměř dvojnásobně, hlavní obytný palác byl zvýšen. I přes fakt, že Helfenburk je dnes zříceninou, se jedná o nejlépe zachované arcibiskupské sídlo z doby Václava IV. (T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 157)

¹¹³ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 223

¹¹⁴ Tamtéž, s. 34

¹¹⁵ Tamtéž, s. 36

ale nechali vystavět šlechtici, neboť král Jan velmi aktivně využíval lenní systém.¹¹⁶ Co se týče architektonického provedení těchto staveb, příliš novinek zde nenacházíme.

Karel IV. zakládal sídla už coby moravský markrabě (Vargač u Dobříše nebo Karlsburk u Olomouce).¹¹⁷ Nejznámější Karlův stavební počín v oblasti sídelní architektury, Karlštejn, ale datujeme do třetího roku jeho vlády coby českého krále – první panovníkův pobyt je pak doložen k roku 1355.¹¹⁸ Stavba probíhala v několika etapách a v průběhu se císařův záměr s novou rezidencí měnil – ačkoliv původně Karlštejn zamýšlel jako své soukromé rekreační sídlo, později byl účel stavby změněn na místo uložení klenotů a dalších reprezentačních a státnických událostí.¹¹⁹ Hradnímu areálu dominují dvě obytné věže, zdobená ostění oken se nápadně podobají těm na hradech Václava IV. Karlštejn se mezi královskými sídly své doby poměrně vymyká – „je tvořen aditivním součtem víceméně samostatných částí, což bylo v rozporu s obecným vývojem hradní architektury 14. století“¹²⁰ – pravděpodobně šlo o snahu přihlásit se ke starším tradicím a zároveň se poněkud odlišit. Jak ovšem podotýká Martin Nejedlý, „císařovy velké reprezentativní stavby nechtěly být inovací, ale článkem spjatým s tradicí, která Karla legitimovala“.¹²¹ Pokud se omezíme na výčet některých dalších sídel postavených Karlem IV. na území Čech, můžeme uvést Hrádek u Purkarc, Kašperk, Radyni, Karlík nebo hrad v Karlových Varech.¹²² Mimo Čechy pak mezi nejvýznamnější císařovy fundace patří Lauf u Norimberku,¹²³ Namyslov ve Slezsku a rekonstrukce Tangermünde¹²⁴ v dnešním Sasku-Anhaltsku, Karlova velice oblíbená rezidence koncem života.

¹¹⁶ Král povoluje šlechtici výstavbu hradu, ten ale musí být panovníkovi kdykoliv k dispozici. (F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 38)

¹¹⁷ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 44

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 46

¹¹⁹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 247

¹²⁰ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 48

¹²¹ M. NEJEDLÝ, s. 357

¹²² F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 48

¹²³ *Tamtéž*, s. 56

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 57

Karel IV. (stejně jako Jan Lucemburský) při výstavbě hradů sledoval především jejich funkčnost, stavěl je například při zemských stezkách, kdežto Václav IV. si lokace i dispozice svých sídel vybíral především podle svých osobních preferencí. Hlavní obytnou součástí Karlových rezidencí byl dvoupatrový palác, který se u Václava objevuje jako druhotná stavba na principu ubytování pro hosty a sám panovník obývá palác věžový často na exponovaném místě v areálu.

2.2.2 Stavební styl Václava IV.

Ve Václavově době se obecně mění celková koncepce panovnických a šlechtických rezidencí – už se jednoznačně odstupuje od výstavby klasických opevněných hradů na místech, která se dají dobře bránit. Objevují se i prvky, které si spojujeme spíše se zámeckou architekturou – například velká okna. Opevnění není zcela vypuštěno, ale je na něj kladen daleko menší důraz a v mnoha případech by během skutečného útoku ani neobstálo. Václav IV. se, zcela podle dobové módy reprezentované dvory v severní Itálii nebo v Paříži, především touží obklopovat krásnými uměleckými díly, od drobného nádobí po výstavní sídlo.¹²⁵ Do popředí tedy vystupuje estetická funkce, velké množství pramenů výslovně hovoří o překrásně zařízených a zdobených komnatách.

Jaroslav Čechura pracuje s pojmem „václavský manýrismus“,¹²⁶ který ilustruje především na užití pravidelných žebrových kleneb v nepravidelném prostoru. Tento postup je opravdu velmi typický a projevuje se nejenom přímo ve Václavových královských rezidencích, ale i v dalších stavbách, které byly dílem jeho dvorské hutě – například na hradě Krakovci králova milce a krivoklátského purkrabího Jíry z Roztok vystavěném v osmdesátých letech čtrnáctého století.¹²⁷

Významným architektonickým prvkem části staveb Václava IV. je již zmiňovaný věžový palác. Tady opět vyvstává otázka inspirace soudobou Francií, kde hlavní část mnoha sídel tvořily právě věžové paláce – jeden příklad za všechny je podoba hradu ve Vincennes z přestavby vedené Karlem V. Vyvstává otázka, proč se panovníci rozhodli obývat věžový

¹²⁵ M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny IV.* – b, s. 256

¹²⁶ J. ČECHURA, *České země v letech 1378-1437*, s. 346

¹²⁷ K. BENEŠOVSKÁ, *Architektura doby Václava IV.*, s. 177

palác namísto klasického patrového či dvoupatrového – zde můžeme aplikovat obecné tendence sídelní architektury čtrnáctého a počátku patnáctého století. Možná se zde jedná i určitý symbolismus, vyvýšení obydlí krále nad ostatní budovy, možná o to, že věžový palác upoutá zrak návštěvníka jako první. Nebylo by ovšem vhodné zapomínat i na zcela osobní motivace, které mají i dnešní stavitelé – například výhled do okolí.

I v sakrální architektuře Václavovy doby můžeme najít „václavský manýrismus“. Toto lze ilustrovat například na kapli sv. Václava a Ladislava¹²⁸ v sídle Václava IV. v Kutné Hoře. Půdorys je asymetrický, neboť kaple se nachází v prvním patře a kopíruje dispozice přízemí, prostor je zaklenut hvězdicovou klenbou, která se ovšem do nepravidelného prostoru nevešla celá, někdy zcela jednoduše končí ve zdi.¹²⁹ Klenební žebra se ani klasicky nesblíhají do podpěr a každá podpěra je trochu jinak řešená – tato zdánlivá nedomyšlenost je ale výsledkem plánování a do prostoru kaple zcela záměrně vnáší mírné napětí.

2.2.3 Dvorská huť Václava IV.

Huť můžeme definovat několika způsoby. V původním, užším významu označuje „prostor či přístřešek, kde pracovali kameníci a parléři“,¹³⁰ v širším významu pak „dobře organizované společenství řemeslníků různých profesí“. ¹³¹ Václav Mencl hovoří o té Václavově jako o „uzavřené dvorské škole, seskupené kolem inspirujícího a impulsivního jedince a znalce umění, jenž je objednává a podporuje ze svých soukromých potřeb a pro své intimní potěšení“. ¹³² Tato „společenství“ můžeme dále určovat podle jejich hlavního účelu, nejvýznamnějšího objednavatele, místa působení, vedoucí osobnosti a dalších kritérií (katedrální huť, dvorská huť, huť mistra Kříže atd.). Huť tvořili především zedníci,

¹²⁸ Světec žijící v jedenáctém století, uherský král, patron Maďarska a Sedmihradska. (<http://catholica.cz/index.php?id=2707> k 19. 3. 2019) Toto zasvěcení se v českém prostředí jeví neobvyklé a v kombinaci se zasvěcením svatováclavským možná odkazuje na Václava IV. a jeho bratra Zikmunda, který už v té době vládl v Uhrách – zemi pod patronací sv. Ladislava.

¹²⁹ F. ZÁRUBA, Hradní kaple II., s. 127 a 129

¹³⁰ I. HLOBIL, P. CHOTĚBOR, Z. MAHLER, Katedrála sv. Víta 1. díl, s. 52

¹³¹ BENEŠOVSKÁ, Klára. HLOBIL, Ivo: Petr Parléř. Svatovítská katedrála. 1356–1399. Správa Pražského hradu, Praha 1999, první vydání, 174 stran, s. 7

¹³² V. MECL, Česká architektura doby lucemburské, s. 119

kameníci a osazovači, dále také pokrývači, sklenáři, malíři, tesaři, řezbáři a truhláři, kováři či provazník.¹³³

Václav Mencl považuje tvorbu dvorské hutě Václava IV. za vrchol „českého slohu“,¹³⁴ nejlepší období její produkce pak umísťuje kolem přelomu století¹³⁵ a dále o ní píše, že „se brala cestou, v jejímž korytě se slévalo všechno dosavadní úsilí české gotiky v sloh tak subjektivní, a přitom tak krajně sensuální, že mu nebylo ještě dlouho potom rovna v celém evropském umění.“¹³⁶ Služeb hutě využívala i královna Žofie Bavorská a s příklady této práce se můžeme setkat třeba ve Dvoře Králové nebo v Chrudimi.¹³⁷

Václavova dvorská huť vystavěla pro Jíru z Rožtok hrad Krakovec. Ten získal tvrz, která stála na místě budoucího hradu, v roce 1380 nebo 1381 a s přestavbou na honosné sídlo začal záhy poté.¹³⁸ Ačkoliv tato stavba nepatří mezi královské rezidence, kterými se tato práce zabývá, jedná se o významnou stavbu české sídelní architektury. Jíra z Rožtok působil jako křivoklátský purkrabí, od roku 1382 i jako vedoucí dvorské stavební hutě.¹³⁹ Samotná výstavba probíhala mezi roky 1381 a 1383 (opět se setkáváme s krátkou dobou výstavby, podobně jako u jiných sídel Václavovy doby). V únoru roku 1410 Jíra prodal Krakovec a asi tucet okolních vesnic Jindřichu Leflovi z Lažan¹⁴⁰ a krátce tu na své cestě do Kostnice pobýval Mistr Jan Hus a ve zdejší kapli¹⁴¹ sloužil mše. Krakovec se nachází

¹³³ K. BENEŠOVSKÁ, I. HLOBIL, Petr Parlář, s. 8

¹³⁴ V. MECL, Česká architektura doby lucemburské, s. 118

¹³⁵ Tamtéž, s. 137

¹³⁶ Tamtéž, s. 152

¹³⁷ Tamtéž, s. 158

¹³⁸ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 305

¹³⁹ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 287. Kariéra Jíry z Rožtok byla mnohem bohatší – do dvorské služby pravděpodobně nastoupil už za Karla IV., mezi jeho funkce později patří i lovčí královských lesů, purkrabí karlístejnský, podkomoří, hofmistr královny Žofie. Kolem přelomu století ale musel čelit především finančním problémům a byl nucen svůj majetek rozprodávat. (F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 305)

¹⁴⁰ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 306

¹⁴¹ Kaple na Krakovci se také svým řešením vymyká – půdorys má tvar lichoběžníku, oltář je umístěn mimo hlavní osu. (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 289)

na ostrožně nad soutokem dvou potoků, která je ale dobře přístupná a z obranného hlediska nevýhodná. I parkánová hradba nebyla vysoká, navíc velká okna se nacházejí i na vnějších zdech.¹⁴² Výrazná věž výjimečně nebyla čtvercového nebo obdélníkového půdorysu, ale půlkruhová a nesloužila primárně jako obytná budova. Nádvoří mělo tvar téměř pravidelného obdélníku, tři křídla, která ho obklopovala, byla stejně vysoká, čtvrtou stranu tvořila rovná strana půlkruhové věže¹⁴³ – tuto pravidelnost bychom už mohli označit za znak zámkové architektury, Krakovec často bývá označován za skvělý příklad přechodu mezi hradem a zámkem. Z téměř třiceti místností trojkřídlého paláce jich zhruba deset bylo žebrově zaklenuto, a to způsobem, se kterým jsme už setkali, a ještě setkáme – pravidelná klenba v nepravidelné místnosti,¹⁴⁴ zcela záměrný kontrast. Obytná křídla měla dvě patra a byla téměř kompletně podsklepená.¹⁴⁵ Jak už jsem zmínila, hrad Krakovec ilustruje celoevropskou tendenci jemného přechodu od hradu k zámku. Ta ovšem v českém prostředí nemohla dojít do konce kvůli vypuknutí husitských válek.

¹⁴² T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 288

¹⁴³ Tamtéž, s. 288

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 288

¹⁴⁵ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 307

2.3 Přestavby rezidencí Václava IV.

Staviteelská činnost Václava IV. se samozřejmě neomezovala jenom na výstavbu nových sídel, bylo zároveň třeba stávající rezidence přizpůsobit době i potřebám a zálibám panovníka. Václavovy přestavby mnoha sídel byly ovšem překryty rekonstrukcemi pozdějšími, někdy je zničil například požár, tím pádem jsou tedy patrné už jen v několika lokalitách a většinou pouze částečně.

2.3.1 Pražský hrad

At' už hovoříme o českých královských rezidencích jakéhokoliv panovníka, musíme začít na Pražském hradě. Dějiny sídla českých knížat a králů se začaly psát už v desátém století¹⁴⁶ a v době vlády Lucemburků prochází dynamickým vývojem. Jan Lucemburský Hrad příliš neudrží a Karel IV. po svém návratu z Francie do Čech roku 1333 přímo zmiňuje neutěšený stav královské rezidence. Zpočátku Karlova působení v českém království se zde vůbec nedalo bydlet, a proto tehdejší moravský markrabě obýval Křivoklát či dům na Starém Městě. V roce 1334 se sice stěhuje do areálu Pražského hradu, ale nikoliv do královského paláce, nýbrž do purkrabského domu. Královský palác Karel IV. rekonstruuje, podle některých autorů, dle vzoru francouzských sídel¹⁴⁷ – tato zmínka se ale spíše vztahuje na zařízení či výzdobu paláce, nikoliv přímo na stavební řešení. Je ovšem možné, že na paláci pracovali francouzští kameníci¹⁴⁸ – nejsou však doloženi ani pro stavbu katedrály sv. Víta, možnost jejich účasti na stavbě paláce tedy zůstává diskutabilní.

Pražský hrad v době Václava IV. ale o svou zcela výjimečnou pozici, kterou měl za vlády Karla IV. i jiných panovníků, přichází. Nejenom, že český král v tradičním sídle knížat a králů tráví mnohem méně času, ale i státnické úkony jsou často přesouvány jinde (přijímání zahraničních návštěv, podpisy listin apod.). Václavův otec se o církev během své vlády značně opíral, kdežto Václav si od ní udržuje politický i prostorový odstup.¹⁴⁹

¹⁴⁶ První důvěryhodná zmínka se váže k roku 968 (F. HOLEC, František a kol., Hrady, zámky a tvrze VII. Praha o okolí, s. 58)

¹⁴⁷ F. HOLEC, František a kol., Hrady, zámky a tvrze VII. Praha o okolí, s. 64

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 64

¹⁴⁹ I. HLAVÁČEK, Dvůr Václava IV., s. 301

Neznamená to ovšem, že by prostory Hradu zanedbával. Kromě dostavby katedrály sv. Víta¹⁵⁰ musel český král řešit i nedostatek prostor, úředních i obytných, pro sebe, dvorany i služebnictvo. Podle nových poznatků je václavská přestavba mimo jiné reakcí na požár, který zachvátil především východní část.¹⁵¹ Za vlády Václava IV. došlo k dodatečnému zaklenutí prostorů pod dnešním Vladislavským sálem, které zřejmě vyžadovalo i doprovodné stavební zásahy jako rozebrání podlahy v sále.¹⁵² Rekonstrukce byla dokončena před rokem 1387 a například v březnu roku 1400 se v královském paláci koná vsutku slavnostní událost – oslava korunovace královny Žofie Bavorské, ovšem bez přítomnosti jejího chotě.¹⁵³ O stavbě kaple Všech svatých jsem se zmiňovala výše. Většina úprav Václava IV. se do dnešní doby nedochovala,¹⁵⁴ jednou z výjimek¹⁵⁵ je Sloupová síň v západním obytném křídle. K tomuto křídlu vybudovanému za Karla IV. nechal Václav přistavět věžovitou stavbu a v přízemí vznikla ona Sloupová síň. Ta je pravděpodobně nejlepším příkladem krásného slohu v české architektuře¹⁵⁶ a má tvar lichoběžníku se šesti poli křížové klenby podpírané dvěma sloupy.¹⁵⁷ Cílem tohoto nepravidelného řešení byla pravděpodobně akcentace samotné klenby,¹⁵⁸ která působí, jako by se ji projektant snažil učinit naprosto nezávislou na prostoru. Ostatně do něj byla vložena až dodatečně.¹⁵⁹ Otázkou pro mnoho autorů zůstává, nakolik byla výstavba Sloupové síně provázána se

¹⁵⁰ Jak už bylo zmíněno, roku 1392 položil Václav IV. osobně základní kámen ke stavbě lodi, roku 1396 začíná stavba věže na jižní straně katedrály.

¹⁵¹ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 89

¹⁵² CHOTĚBOR, Petr. *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Castellologica bohemia* 10, Praha, Archeologický ústav AV ČR Praha, 2006, 534 stran, ISBN 80-86124-66-5, s. 59

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 59

¹⁵⁴ P. CHOTĚBOR, *Pražský hrad doby lucemburské*, s. 354

¹⁵⁵ Na některých místech zůstala například žebrová klenba, díky svému profilu zařaditelná k Václavově dvorské huti.

¹⁵⁶ P. CHOTĚBOR, *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce*, s. 68

¹⁵⁷ J. HOMOLKA, *K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu*, s. 268

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 265

¹⁵⁹ P. CHOTĚBOR, *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce*, s. 66

současně probíhajícími pracemi na katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha či zda opravdu nemohou být obě realizace dílem stejného autora. Jaroslav Homolka se například domnívá, že světská stavba mohla Petru Parlérovi poskytnout prostor pro uskutečnění jeho umělecké vize neslučitelné se stavbou sakrální.¹⁶⁰ Naopak Václav Mencl Starý palác jednoznačně přisuzuje huti dvorské, někde spatřuje „prostší redukovanou gotiku“ těsně navazující na pozdní architekturu karlovské doby, někde, například ve Sloupové síni, princip připoutání se k zemi až počínající humanismus.¹⁶¹ Krásný sloh obecně hledá nové prostředky vyjádření reality, neboť stávající ji zdaleka nevystihují dostatečně – je možné, že právě dvojitvorností prostoru, pravidelnou klenbou na nepravidelném půdorysu, se chtěl autor posunout tímto směrem.¹⁶²

2.3.2 Křivoklát

Kosmova kronika Křivoklát zmiňuje už k roku 1110, do podoby výstavního královského hradu byl ale pravděpodobně vystavěn v době panování Václava I. a Přemysla Otakara II. ve druhé polovině třináctého století. Nelze nezmínit specifický vztah, který měl ke Křivoklátu Karel IV. – Jan Lucemburský ho zde jako malého chlapce držel v internaci, aby dědice trůnu oddělil od jeho matky Elišky Přemyslovny. Právě odsud odjíždí (tehdy ještě) Václav do Francie a kvůli neobyvatelnosti Pražského hradu v době svého návratu do Čech pobývá s Blankou z Valois nějakou dobu opět na Křivoklátě, Blanka zde dokonce porodí Karlovi prvního potomka – princeznu Markétu.¹⁶³

Hrad Křivoklát zaujímal mezi rezidencemi Václava IV. zvláštní místo. Ačkoliv v pozdějších letech vlády se v rámci regionu přesouvá na Žebrák a posléze na Točnick

¹⁶⁰ P. CHOTĚBOR, Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce, s. 268

¹⁶¹ V. MENCL, Praha, s. 88

¹⁶² P. CHOTĚBOR, Mladší lucemburské přestavba Starého královského paláce, s. 269

¹⁶³ Markéta byla už ve třech letech zasnoubena s Anjouovcem Ludvíkem (uherským králem Ludvíkem I. Velikým). Ke svatbě došlo pravděpodobně v roce 1345, o tři roky později už ale Markéta umírá, pravděpodobně na mor. Zemřela ve věku čtrnácti let. (ČECHURA, Jaroslav. ŽŮREK, Václav. Lucemburkové. Životopisná encyklopedie, České Budějovice 2012, nakladatelství Veduta, první vydání, 250 stran, s. 150)

(který byl pravděpodobně dílem stejné huti jako přestavba Křivoklátu),¹⁶⁴ Křivoklát král prokazatelně využíval jak pro soukromé, tak státní účely.¹⁶⁵ Pobýval zde mnohokrát již v dětství – jeho pobyt je zde doložen poprvé v pěti letech, pak ve čtrnácti letech, a ještě zhruba rok před otcovou smrtí.¹⁶⁶ Právě v křivoklátských zdech postihla Václava IV. i náhlá nemoc, na jejíž následky zde málem zemřel. Počátkem devadesátých let Václav Křivoklát opouští a začíná využívat Karlštejn, Žebrák a později Točnick. Jeho poslední návštěva Křivoklátu je pak doložena k roku 1398, kdy se zde král zastavil cestou zpět z Remeše, zakrátko ale pokračoval na Točnick.¹⁶⁷ Václav IV. hradu nejintenzivněji využíval v osmdesátých letech čtrnáctého století a do této doby s největší pravděpodobností spadá i jeho přestavba.¹⁶⁸

Areál hradu Křivoklátu se skládá ze dvou hlavních částí – horního a dolního hradu. Horní hrad¹⁶⁹ představuje historické jádro sídla, nejstarší část hradu a jeho dispozice zůstaly z velké míry nezměněny. Severní křídlo horního hradu bylo ovšem po požáru v devatenáctém století strženo a znovu postaveno.¹⁷⁰ Tehdy však zůstalo stát přízemí, kde dnes najdeme jedny z nejstarších dochovaných prostor na hradě – právě ty pocházejí

¹⁶⁴ MENCL, Václav. Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí In: Documenta Pragensia VI/1, Praha 1969, nakladatelství Odeon, první vydání, 381 stran, s. 25

¹⁶⁵ Ve velkém rytířském sále například přijal poselstvo anglického krále Richarda II., které přijelo žádat o ruku Václavovy nevlastní sestry Anny. Anna (později známá jako Anna Lucemburská, Anna Anglická nebo Anna Česká, narozena roku 1366, dcera Karla IV. a Alžběty Pomořanské) se později opravdu stala anglickou královnou. Jednání započala už v roce 1380 na sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem, svatba se konala v lednu 1382. Bývá označována jako „dobrá královna“. Zemřela v roce 1394 ve věku dvaceti osmi let. (J. ČECHURA, V. ŽŮREK, Lucemburkové, s. 55 a 57)

¹⁶⁶ F. ZÁRUBA, Hrady Václava IV., s. 161

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 161

¹⁶⁸ Tedy do stejné doby, do které spadá stavba hradu Krakovce Jíry z Roztok, křivoklátského purkrabího. (F. ZÁRUBA, Hrady Václava IV., s. 305) Na této stavbě se rovněž podílela Václavova dvorská huť. Krakovec je od Křivoklátu vzdálen asi 17 kilometrů vzdušnou čarou (dle Mapy.cz).

¹⁶⁹ Horní hrad má tvar nepravidelného trojúhelníku, který je tvořen křídly jižním (zde se mj. nachází hradní kaple), západním (používaným pro reprezentativní účely) a severním (obytným). Z východu areál horního hradu uzavírá hlavní hradní věž.

¹⁷⁰ Byly dodrženy původní dispozice a vnější vzhled křídla, zařízení místností a jejich využití už je ale zcela jiné.

z doby Václava IV. Kromě cenné původní podlahy se v jedné z místností nachází i nejstarší topeniště na Křivoklátě (pozůstatky krbu). Účel tří propojených místností v přízemí severního křídla není dodnes jasný, snad se v době, kdy hrad sloužil hlavně jako vězení,¹⁷¹ jednalo o zázemí pro strážce. Nějakou dobu byly do Václavovy doby kladeny i přestavby kaple nebo rytířských sálů, to se ale záhy ukázalo jako mylné – tyto a mnohé další rekonstrukce byly provedeny až za vlády Vladislava II. Jagellonského.

Za Václava IV. došlo ke snížení terénu dolního nádvoří a přestavbě průjezdu mezi nádvořími, aby přechod mezi nimi neměl tak prudký sklon. Důkazem tohoto snížení jsou sedile datované do druhé poloviny třináctého století, které se už dnes nacházejí příliš vysoko na to, než aby si na ně mohl člověk opravdu sednout – v době jejich výstavby tedy terén průjezdu musel být o poznání výš.

Václavova přestavba znamenala zboření mnoha budov na dolním nádvoří, včetně dvou (pravděpodobně soukromých) paláců Přemysla Otakara II. Naopak byl vystavěn purkrabský palác. Jelikož stavby na Křivoklátě vedl jeho purkrabí Jíra z Rožtok,¹⁷² dá se předpokládat, že si palác vystavěl k obrazu svému – hovoří pro to zejména velkorysý obytný sál, který zaujímal celé první patro. Ze starší pozdně románské stavby se dochovalo několik okének a části zdiva v základech, samotné václavské purkrabství je dnes patrné především z půdorysu a několika kusů dochovaného zdiva či ostění oken, jelikož v pozdější době byla budova přestavěna na sýpku. Rozměry paláce činí 29,5 metru délky a 11,2 metru šířky.¹⁷³

Zásadní změnou v dispozicích Křivoklátu bylo rozhodnutí vést hradby jinudy, zkrátit příjezdovou cestu, zrušit původní vchod na dolní nádvoří a zřídit nový. Nový vchod/vjezd se nacházel (dodnes nachází) v tzv. Prochodité věži. Ta ve Václavově době nedosahovala takové výšky, ale samotná hrotitá brána a lomený průjezd od té doby prošly jen malými změnami.

¹⁷¹ Na Křivoklátě byli lidé vězněni v podstatě v průběhu celých dějin hradu, ovšem nejvíce v době vlády prvních Habsburků – 16. a 17. století.

¹⁷² F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 162

¹⁷³ Tamtéž, s. 165

Nelze opominout manský dům, který se nacházel na ostrohu v severozápadní části návrší, o něco níže než dolní nádvoří. Téměř veškeré informace, které o této zajímavé stavbě máme, pocházejí z prací Tomáše Durdíka (který na Křivoklátě prováděl rozsáhlé výzkumy téměř až do své smrti). K identifikaci budovy jako manského domu posloužily hlavně bohaté archeologické nálezy v místě, mezi nimiž se nenacházejí žádné předměty určené pro potřeby žen,¹⁷⁴ ve velkém množství například brnění a zbroj a třeba i žertovné pijácké nádoby (perforované).¹⁷⁵ Co se týče samotné podoby stavby, tvořila ji čtvercová věž, ke které přiléhal podélný palác a budovy a zdi tvořily menší nádvoří. V prvním patře se klasicky nacházely obytné prostory a v přízemí dokonce malý pivovar pro potřeby obyvatel domu. Celkové rozměry prostoru činily 26,5 metru na 10 metrů.¹⁷⁶ Podobná, ovšem blíže neidentifikovaná stavba se nacházela v jihozápadním rohu areálu.

Nejen manský dům, ale celý hrad Křivoklát byl značně poškozen požárem, který zde vypukl v roce 1422. Manský dům po tomto požáru už nebyl obnoven, na místě „sesterské“ stavby na jižní straně byla vystavena v jagellonském období výstavní bašta, tzv. Zlatá – dnes v zuboženém stavu.

2.3.3 Vlašský dvůr

Vlašský dvůr v Kutné Hoře založil na samém počátku čtrnáctého století král Václav II. jako centrum mincovní výroby pro České království,¹⁷⁷ ale teprve jeho jmenovec toho jména čtvrtý z něj učinil skutečný rezidenční objekt. Do václavské rekonstrukce, která se uskutečnila v druhé polovině osmdesátých let čtrnáctého století,¹⁷⁸ byl areál téměř čistě účelově využíván. Dle dostupných dokumentů Václav IV. poprvé ve Vlašském dvoře pobýval 12. a 13. března 1386 a dále je jeho přítomnost zde doložena až ve zrekonstruovaném objektu od počátku let devadesátých – celkem se jedná o asi šest pobytů, většinou mnohatýdenních, král v Kutné Hoře nejednou i slavil vánoční svátky. Naposledy se Václav ve Vlašském dvoře vyskytoval od konce března do počátku

¹⁷⁴ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 167

¹⁷⁵ Dnes vystaveno v expozici hradu Křivoklátu.

¹⁷⁶ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 167

¹⁷⁷ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 602

¹⁷⁸ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 224

května 1419,¹⁷⁹ tedy jen několik měsíců před svou smrtí. Nelze opomenout ani jednu z významných historických událostí, která se odehrála právě ve zdech Vlašského dvora, a to podpis dekretu kutnohorského. Vlašský dvůr neunikl vně často až necitlivé regotizace koncem devatenáctého století.

Před zásahem Václava IV. areál sestával z mnoha obytných i užitkových budov, došlo ke sjednocení a zjednodušení dispozic (podobně jako na Žebráku). Král zde nechal v blízkosti vstupu vystavět věžový palác,¹⁸⁰ tolik typický pro jeho rezidenční architekturu – výroba mincí ale přesunem kvůli zřízení panovnického sídla netrpěla, tzv. *preghaus* (razírna) se nacházel přímo v přízemí zmíněného věžového paláce.¹⁸¹ V těchto prostorách zůstal i zachován velký krb z Václavovy doby.¹⁸² Takto tedy vypadala východní strana areálu, na severu se nacházela výše zmíněná kaple sv. Václava a Ladislava (ačkoliv ta dodnes zůstává velmi podobná svému dřívějšímu stavu, také utrpěla při již zmiňované regotizaci). Z Václavovy doby pravděpodobně pochází i parkán.¹⁸³ Vlašský dvůr v Kutné Hoře patří mezi další skvělá díla Václavovy huti, a i přes místy necitlivou rekonstrukci konce devatenáctého století zůstává i jedním z nejlépe zachovaných příkladů sídel Václava IV.

¹⁷⁹ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 225

¹⁸⁰ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, Díl dvanáctý. Čáslavsko. Knihovna Františka Šimáčka, Praha 1900, 345 stran, s. 257

¹⁸¹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 602

¹⁸² F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 234

¹⁸³ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 602

2.3.4 Žebrák

První zmínky o tomto hradu nalézáme k roku 1280 nebo o pár let později, roku 1335¹⁸⁴ pak přechází výměnou do majetku Lucemburků.¹⁸⁵ Pro ty se jednalo o velice výhodně položenou rezidenci, neboť Žebrák se nacházel na spojnici Prahy a Norimberku.¹⁸⁶ Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let čtrnáctého století byl Žebrák upraven i pro zimní pobyty, v roce 1395 ho ale postihl velký požár.¹⁸⁷ Nedlouho poté započala stavba nedalekého Točnicku, což ovšem neznamená, že by Václav IV. Žebrák zcela opustil – naposledy zde pobýval až v roce 1409.¹⁸⁸ Václav zdejší hrad navštěvoval nejčastěji mezi lety 1383 a 1396.¹⁸⁹ Přestavba tohoto hradu patří jednoznačně mezi díla dvorské huti Václava IV. (jako vodítko zde slouží například užití bosovaných kvádrů).¹⁹⁰ Název sídla byl odvozen od skalního žebra, na kterém se nachází.

Hrad byl náležitě opevněn, na nejpřístupnější východní straně ještě opatřen příkopem,¹⁹¹ fortifikace ovšem pochází z doby před zásahem Václava IV. Ten vzhled i funkci Žebráku změnil zcela zásadně. Jádrem areálu, dříve sestávající z jednotlivých budov různých účelů, bylo „zceleno do jednoho palácového komplexu“.¹⁹² Hlavní obytné křídlo bylo dvoupatrové, s místnostmi s trámovými, nikoli klenutými stropy a u oken se nacházely kamenné lavice.¹⁹³ Panovník také nechal zbořit velkou část jedné z věží a přetvořit ji v základ nového paláce, starý palác byl vybaven ústředním vytápěním¹⁹⁴ a nový palác

¹⁸⁴ Někteří autoři uvádějí rok 1341.

¹⁸⁵ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 152

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 152

¹⁸⁷ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 475

¹⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VI*, s. 152

¹⁸⁹ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 153

¹⁹⁰ DURDÍK, Tomáš. SUŠICKÝ, Viktor: *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy*. Agentura Pankrác s. r. o., Praha 2000, první vydání, 207 stran ISBN 80-902873-0-1, s. 165

¹⁹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 142

¹⁹² T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 642

¹⁹³ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 153

¹⁹⁴ Základem systému vytápění byla pec ukrytá pod podlahou, ze které teplý vzduch proudil kanálky ve zdi do sálu v prvním patře. (F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 180)

vznikl v místech dřívějšího předhradí.¹⁹⁵ Zde opět spatřujeme kladení důrazu na pohodlí spíše než na obranu, v případě Žebráku i akcentaci funkce reprezentační. Z toho pohledu bylo nezbytně nutné Žebrák zásadně přestavět, neboť bývalý šlechtický hrádek neodpovídal potřebám reprezentace královského majestátu. Rovněž se lze domnívat, že kromě komplexní změny dispozic (například rozšíření ubytovací kapacity) byla značná pozornost věnována i výzdobě, nabízí se i odkaz na erby vytesané nad branou jen o pár let mladšího Točnicku. Tyto teze ale nedokládá žádný konkrétní nález.

V rámci rozsáhlých stavebních úprav vzniklo i podhradí na jižní straně areálu.¹⁹⁶ Hlavní obytná místnost nového dolního paláce se nacházela až v prvním patře, přízemí bylo pravděpodobně vystavěno pouze za účelem srovnat terén, neboť jeho podlahu tvořila svažující se skála. Prostor v prvním patře byl „sroubený z dřevěných klád“, patrně kvůli tepelné izolaci.¹⁹⁷ I samotná hlavní žebračká věž se dočkala mírného zvýšení, její zdivo bylo dekorováno iluzivním kvádrováním, fasádu paláce v předhradí (tehdy již dolním hradě) tvořily typické bosované kvádry.¹⁹⁸ Palác v bývalém předhradí byl poměrně rozsáhlý, měl tvar písmena L. Mnoho obytných komnat nechal stavitel zaklenout.¹⁹⁹ Vzhledem k dnešnímu stavu tohoto hradu nelze například určit, kde se nacházela hradní kaple. Z pramenů známe její zasvěcení svatému Apolináři a svaté Markétě, ale umístění se liší autor od autora – podle některých bychom ji našli na jihu areálu, podle jiných na východě.²⁰⁰

¹⁹⁵ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 642

¹⁹⁶ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 153

¹⁹⁷ RAZÍM, Vladislav: Dolní palác hradu Žebráka. Několik poznámek k problematice dřevem zateplených prostor českých hradů in: *Průzkumy památek X–2/2003*, s. 63–85, s. 67

¹⁹⁸ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 153

¹⁹⁹ T. DURDÍK, V. SUŠICKÝ, *Zříceniny. Střední Čechy*, s. 166

²⁰⁰ F. ZÁRUBA, *Hradní kaple II.*, s. 100

2.4 Novostavby rezidencí Václava IV.

2.4.1 Králův dvůr

Hlavní rezidence krále Václava IV. bývá někdy nazývána i dvorem u sv. Benedikta²⁰¹ a nacházela se přímo na hranicích Starého a Nového Města. Nemovitosti před přestavbou patřily dvořanovi Těmovi z Koldic,²⁰² královskému komorníkovi a vratislavskému hejtmanovi,²⁰³ na krále přešly po Těmově smrti. Existuje ovšem i hypotéza, že Králův dvůr byl z velké části úplnou novostavbou. Všeobecně přijímaný rok Václavova přesídlení z Pražského hradu je rok 1383, podle některých historiků už na Starém Městě sídlil dříve, pro tuto tezi ale chybí spolehlivé důkazy. Vzhledem k tomu, že v roce 1383 v novém sídle panovník už pobývá, stavba musela započít dříve, asi už koncem sedmdesátých let.²⁰⁴ Datování počátků Králova dvora ale nepřestává být sporné – Těma z Koldic umírá roku 1383, dva roky nato je ale dvůr potvrzen coby součást Těmova majetku.²⁰⁵ Vysvětlením by mohla být chyba v listině, Václav IV. možná nemovitosti po smrti svého dvořana převzal a rovnou se do prostor nastěhoval. Je také možné, že rok 1383 je jednoduše chybný a Václavovo přesídlení se odehrálo až o několik let později. Pro změnu hlavní rezidence měl český král důvodů několik – čilý stavební ruch na Pražském hradě, neshody s arcibiskupem Janem z Jenštejna či nevlastní matkou Alžbětou Pomořanskou²⁰⁶ nebo i prostou touhu sídlit „ve“ městě, nikoliv „nad“ městem. Právě v Králově dvoře byl král v březnu 1402 zajat na rozkaz svého bratra Zikmunda – ten dokonce sídlilo svého bratra

²⁰¹ Dvůr u svatého Benedikta na místě pozdějšího Králova dvora patřil řádu německých rytířů. Z nich majetek přešel na vyšehradského probošta Jana, který ho věnoval klášteru svatého Ducha. Ten byl později dán do užívání dvořanu Karla IV. Dětišichu z Portic, následně přešel na Těmu z Koldic. (F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 155)

²⁰² G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 21

²⁰³ AKČ 5, listina č. 7

²⁰⁴ F. HOLEC, Hrad, zámky a tvrze – Praha a okolí, s. 45

²⁰⁵ F. ZÁRUBA, Hradní kaple II., s. 138

²⁰⁶ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 23

následně vykradl.²⁰⁷ Od tohoto okamžiku králova oblíba jeho staroměstského sídla upadá a Václav začíná preferovat svou rezidenci na Zderaze.

Přesnější popisy Králova dvora pocházejí až z pozdějších staletí, kdy byl vícekrát stavebně upraven pro různé účely, proto není úplně jednoduché zrekonstruovat jeho původní podobu. Do roku 1689 procházel jen menšími změnami, tehdy zde ale vypukl požár a následná rekonstrukce už byla mnohem radikálnější.²⁰⁸ Areál tvaru nepravidelného trojúhelníku těsně přiléhal na staroměstské hradby, ty ale v té době již svoji funkci neplnily.²⁰⁹ Severní část pravděpodobně obývala královna, kdežto jižní král,²¹⁰ zjednodušeně řečeno. Palác Václava IV. těsně přiléhal na městské hradby a zřejmě se jednalo o palác věžový,²¹¹ což je typický znak tehdejší sídelní architektury. Toto vyplývá z nákresu Františka Záruby, další zdroje ovšem na východní stranu u hradeb umísťují provozní budovy a věžový palác (o základně o stranách 30 a 10 metrů) na jihozápad komplexu.²¹² Skrz tento palác se nejspíše do Králova dvora i vstupovalo (tedy zhruba z dnešní Celetné ulice).²¹³ Právě z prostor této budovy se dochovaly některé stavební články datované do Václavovy doby – klenební žebra, ostění oken a dveří.²¹⁴ Co se týče zařízení rezidence, z popisu ze šestnáctého století víme o táflované komoře nebo lázni vytápěné kamny, z dalších místností například o rozsáhlých maštálích. Uvnitř hradeb se nacházela i zahrada se studní a malá vinice.²¹⁵ Skutečnost, že které se ještě vrátíme v souvislosti s francouzskými sídly Karla V., je existence lvice.²¹⁶

²⁰⁷ K. BENEŠOVSKÁ, Pražská sídla Václava IV., s. 393

²⁰⁸ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 33

²⁰⁹ V. MENCL, Hrad Václava IV. v pražských městech, s. 27

²¹⁰ K. BENEŠOVSKÁ, Pražská sídla Václava IV., s. 392

²¹¹ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 10

²¹² F. HOLEC, Hrad, zámek a tvrz – Praha a okolí, s. 45

²¹³ Tamtéž, s. 45

²¹⁴ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 159

²¹⁵ Tamtéž, s. 159

²¹⁶ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 38

S menšími přestávkami byl Králův dvůr královskou rezidencí asi sto let, až Vladislav II. Jagellonský se po nějaké době stěhuje zpátky na Pražský hrad.²¹⁷ Od té doby sídlo postupně chátralo, sloužilo mnoha účelům,²¹⁸ nakonec byl komplex na samém počátku dvacátého století zbořen a na jeho místě vyrostl Obecní dům.

2.4.2 Hrádek na Zderaze

Po jedné z pražských rezidencí Václava IV. už v hlavním městě nenajdeme ani stopy. Nejenom, že se radikálně změnila zástavba, ale i terénní profil nyní vypadá jinak. Hrádek se nacházel na Břežské skále na Novém Městě, vypínající se 17 metrů nad hladinu řeky Vltavy.²¹⁹ Dnes bychom mohli tuto oblast vymezit ulicemi Resslova, Na Zderaze, Na Zbořenci a Karlovým náměstím.

Hrádek na Zderaze začal český panovník stavět kolem roku 1380, tedy ještě před svým přesídlením z Pražského hradu do Králova dvora na Starém Městě, prameny jeho pobyt v tomto sídle dokládají až o mnoho let později, k roku 1399.²²⁰ František Záruba ovšem počátky hradu vykládá jinak – k roku 1399 nezmiňuje králův pobyt (ten až roku 1402), nýbrž pouze první zmínku o alespoň částečně vystavěném objektu.²²¹ Václav Vladivoj Tomek pokládal sídlo na Zderaze za majetek Jana Zhořeleckého, po kterém Václav IV. sídlo zdědil po jeho smrti v roce 1396.²²² Stejně jako u jiných Václavových staveb se setkáváme (podle Zárubova datování) s krátkou dobou výstavby, jen tři roky. Vzhled této rezidence, na rozdíl například od Králova dvora, známe z několika vedut. Půdorys hradu byl obdélný, s jihozápadním rohem zkoseným, hlavní část s největší pravděpodobností tvořily dvě palácové budovy (na severní a jižní straně objektu). Se severním palácem pak sousedila čtvercová věž, v jižní části se pak nacházela vyšší věž, zřejmě se šesti podlažími a mírně „vytažená“ z celku areálu.²²³ Každá z věží měla (na tehdejší dobu netradičně) jiné

²¹⁷ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 60

²¹⁸ Například v 18. stoletím byl areál přestavěn na kasárny. (F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 157)

²¹⁹ F. HOLEC, Hrad, zámky a tvrze – Praha a okolí, s. 113

²²⁰ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 186

²²¹ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 259 a 260

²²² Tamtéž, s. 259

²²³ V. MENCL, Hrad Václava IV. v pražských městech, s. 34

proporce i podobu.²²⁴ Obě věže byly spojeny další věží s cimbuřím, celý areál byl pak i opevněn. Hradby pravděpodobně obklopovaly i přilehlé zahrady,²²⁵ což můžeme v rámci dosavadního stavebního vývoje v českých zemích označit za novinku. Věž se šesti podlažími je nejspíš prvním příkladem tolik typického, luxusního obytného donjonu v architektuře Václavových rezidencí. Existence parkánu není doložená, ale ani vyloučená. V rámci opevnění se nacházel i pramen²²⁶ – to je zcela běžný prvek u klasických středověkých hradů, aby obyvatelé hradu nebyli v případě obléhání odštěpeni od zdroje vody. Toto opatření už ale koncem čtrnáctého století pomalu mizí (například na Točniku), což koresponduje s upouštěním od pevnostního charakteru sídel a s faktem, že stavitelé možná s eventualitou dobývání sídla ani nepočítali.

Hrádek na Zderaze byl nepochybně nákladně vyzdoben a zařízen, nedochovaly se ovšem žádné kamenické články.²²⁷ Podle Václava Mencla dokonce „zcela uniká podoba a vybavení interiérů“.²²⁸

Václavovo sídlo na Zderaze po králově smrti krále svůj účel měnilo, asi nejvýraznějším zásahem byla jeho přestavba na klášter bosých augustiniánů.²²⁹ Místo jako takové zcela podlehló asanaci pražského centra na počátku dvacátého století.²³⁰

²²⁴ DURDÍK, Tomáš: České královské hrady doby lucemburské in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 356–368, s. 366

²²⁵ F. HOLEC, Hrady, zámky a tvrze – Praha a okolí, s. 113

²²⁶ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 186

²²⁷ F. ZÁRUBA, Hrady Václava IV, s. 263

²²⁸ V. MENCL, Hrady Václava IV. v pražských městech, s. 33

²²⁹ F. ZÁRUBA, Hrady Václava IV., s. 261

²³⁰ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 186

2.4.3 Točník

Mezi rezidencemi Václava IV. napadne většinu lidí Točník na prvním místě. Jednalo se o úplnou novostavbu, od počátku zamýšlenou jako výstavní sídlo dalece překračující roli rekreačního hrádku.²³¹ Stavba Točníku započala před rokem 1398,²³² po požáru asi půl kilometru vzdáleného Žebráku roku 1395.²³³ Byla vybrána poloha na tzv. Zámecké hoře, více hodná reprezentačního sídla, jelikož český král nepochybně plánoval nové sídlo využívat jak pro své soukromé pobyty, tak i pro státnické záležitosti typu přijímání delegací. V roce 1398 máme doložen první pobyt²³⁴ českého panovníka,²³⁵ pravidelné pobyty pak od roku 1404. Nechal sem dokonce na určitou dobu převést část pokladu.²³⁶ Poté, co byl v roce 1412 dokončen Nový Hrad u Kunratic, Václav IV. už Točník navštěvuje pouze vzácně.

Význam, který český král svému novému sídlu přikládal, se mnohokrát projevil i na stavebním řešení Točníku. Asi nejznámějším příkladem této skutečnosti je deset zemských erbů vytesaných (původně) nad první branou: uprostřed (na čestném místě) najdeme erb lucemburský a říšský, po jejich stranách český a moravský, dále braniborský, bavorský a znak s lilijemi (pravděpodobně niské knížectví). Nechybí zde ani osobní znak Václava IV. – ledňáček v točenici.²³⁷

Samotný areál hradu Točníku je dosti členitý a v královském paláci, skvěle viditelném z hlavní příjezdové cesty, Václav IV. pobýval méně než v prostorách vnitřního hradu, vzdálenějšího od bran. V této soukromé části bychom našli kromě obytné věže (jediné

²³¹ František Záruba ovšem stavbu dělí na více etap – podle něj Václav IV. Točník nejprve zamýšlel jako rekreační sídlo a pro reprezentativní královskou rezidenci se rozhodl až v průběhu výstavby. (F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 196)

²³² J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 475

²³³ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 153

²³⁴ Podle Augusta Sedláčka je třeba první Václavův pobyt kláštera až do roku 1401.

²³⁵ 23. listopadu 1398 (F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 172, podle CDL III, 275), podle Dobroslavy Menclové už 19. října téhož roku. (D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 154)

²³⁶ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 155

²³⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI.*, s. 143

klasické věže v celém objektu) ještě další dva paláce²³⁸ tvořící malé soukromé královo nádvoří.²³⁹ V suterénu severního traktu se nacházela místnost pro přípravu jídel, kterou spojovalo točité schodiště s dvěma valeně zaklenutými místnostmi v prvním patře, pravděpodobně obydlím krále. Přízemí této budovy pak pravděpodobně sloužilo jako předpokoj a zároveň místo pro denní pobyt královské družiny.²⁴⁰ Nejvýznamnější součástí areálu tvořil královský palác s klenutými sklepy,²⁴¹ velkým sálem v prvním patře, později přeměněným na kapli, a dvěma klenutými královskými komnatami a síní v patře druhém.²⁴² Právě rozměry královského sálu nemají do té doby v Čechách obdoby, jelikož dosahují 34 metrů na délku a 9 metrů na šířku.²⁴³ To je dokonce více než rozměry hlavního sálu v Louvru. V těchto prostorách přijal král Václav mnoho významných návštěv – delegaci polského krále, litevského velkoknížete, velmistra Řádu německých rytířů i mnohokrát mistry pražského učení včetně Mistra Jana Husa.²⁴⁴ Nacházela se tady i menší roubená komora, nejspíše určená pro důležitá, intimnější jednání,²⁴⁵ která se nehodilo pořádat ve velkém sále. Královský palác nedosahoval takové výše jako obytná věž v jádru hradu a směrem k hradnímu příkopu zeď prolamovala velká, takřka zámecká okna²⁴⁶ – další nevhodné řešení z hlediska obrany areálu. Budova je také mírně vypouklá směrem k příkopu, nemá tedy půdorys klasického obdélníku. Zdejší složitý systém chodeb, vchodů, východů a podobně připomíná labyrint – možná vznikl jako důsledek údajné Václavovy

²³⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 132

²³⁹ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 156

²⁴⁰ Tamtéž, s. 157

²⁴¹ Ve sklepech se nacházela i studna, jejíž umístění dává smysl vzhledem k tomu, že jediný další zdroj vody představovalo jezírko vně hradeb.

²⁴² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 147

²⁴³ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 554

²⁴⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 154

²⁴⁵ T. DURDÍK, V. SUŠICKÝ, *Zříceniny. Střední Čechy*, s. 132

²⁴⁶ Tamtéž, s. 133

klaustrofobie, obav z dalšího zajetí nebo kombinací obou příčin. „Bludiště“ zároveň efektivně oddělovalo prostory krále, služebnictva i ty určené pro hosty.²⁴⁷

V místech pozdně gotického paláce se zřejmě nacházela kaple neznámého zasvěcení – ta se nejspíše podobala té ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře, neboť vznikala ve stejné době a byla dílem stejné huti.²⁴⁸ Z klenby bývalých koníren²⁴⁹ pochází nález jednačtyřiceti kamenných článků, které byly s velkou pravděpodobností právě součástí kaple. Jedná se o „články válcových přípor, (...), přípor obíhaných kordonovou římsou, ostění oken (...), okenní pruty, ostění portálu, římsy, díly sloupu (...), klenební žebro se srdcovým profilem a (...) části polygonálního arkýře.“²⁵⁰

Hrad Točnick prošel několika přestavbami, některé jeho nejstarší prvky (například ostění portálů) dnes nalezneme na jiném než původním místě a památka je dnes (společně se Žebrákem, se kterým tvoří jeden komplex) klasifikována jako zřícenina.

2.4.4 Nový hrad u Kunratic

V pozdějších letech své vlády Václav IV. zatoužil po méně oficiální, intimnější rezidenci a volba padla na Kunratice u Prahy (poprvé zmiňovány k roku 1287).²⁵¹ Český král ves koupil r. 1407 od rodu Olbramoviců, zřejmě již nebyl spokojen se svou tvrzí v Záběhlicích.²⁵²

Václavovi IV. patřila pouze část vsi Záběhlíce, včetně (pravděpodobně) vodní tvrze, na které občas pobýval v letech 1407 a 1408.²⁵³ Datování vzniku sídla umožnil nález zlomků keramiky, které pocházejí z druhé poloviny čtrnáctého století.²⁵⁴ Stavitelem tedy mohl být ještě Karel IV., to je ale nepravděpodobné, jelikož jeho jméno není v žádném

²⁴⁷ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 197-198

²⁴⁸ F. ZÁRUBA, Hradní kaple II., s. 137

²⁴⁹ Patří mezi největší české středověké konírny. (F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 210)

²⁵⁰ F. ZÁRUBA, Hrad Václava IV., s. 135

²⁵¹ Tamtéž, s. 265

²⁵² F. HOLEC, Hrad, zámky a tvrze – Praha a okolí, s. 53

²⁵³ Tamtéž, s. 108

²⁵⁴ Tamtéž, s. 109

prameni se záběhlickou tvrzí spojováno a jiná datace zmiňované keramiky hovoří o přelomu čtrnáctého a patnáctého století. Celková rozloha areálu činila asi 120 čtverečních metrů.²⁵⁵ Průzkum proběhl jen na malé části objektu a odhalil dvě místnosti s podlahou z pálených cihlových dlaždic, část fortifikace a další tři menší místnosti. Tvrz v roce 1420 rozbořili Pražané²⁵⁶ a k její obnově nikdy nedošlo. V dnešní době se na místě bývalé Václavovy tvrze nachází Hamerský rybník a k objevu pozůstatků sídla došlo právě při jeho bagrování v roce 1960.²⁵⁷

Nový hrad²⁵⁸ u Kunratic se původně jmenoval Wenzelstein,²⁵⁹ tento název se ovšem neuchytil. Stavbou byli pověřeni měšťan Nového Města Hertvín a mistr Kříž²⁶⁰ (huť mistra Kříže vystavěla například i Novoměstskou radnici),²⁶¹ z počátku projektu se dokonce dochovaly dvě smlouvy – ohledně lámání příkopu a stavby rybníka.²⁶² Rybník měl zachycovat vodu z Kunratického potoka a tvořit tak vodní část opevnění.²⁶³ Provedení celého projektu připadlo právě na pražskou novoměstskou huť, neboť ta dvorská již v těchto letech neexistovala.²⁶⁴ Rezidence se stala obyvatelnou v takřka rekordním čase jednoho roku (stavba probíhala v letech 1411 a 1412).²⁶⁵ První listiny zde Václav vydává počátkem října roku 1412, tehdy ovšem práce na Novém hradě ještě probíhaly, neboť jsou

²⁵⁵<https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=15311209&sequence=3&mode=fulltext&keywords=Záběhlice&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults> k 23. 2. 2019

²⁵⁶ F. HOLEC, *Hrady, zámky a tvrze – Praha a okolí*, s. 109

²⁵⁷<https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=15311209&sequence=3&mode=fulltext&keywords=Záběhlice&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults> k 23. 2. 2019

²⁵⁸ Někdy též „Nový hrádek“

²⁵⁹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 389

²⁶⁰ Tamtéž, s. 389

²⁶¹ V. MENCL, *Hrady Václava IV. v pražských městech*, s. 34

²⁶² F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 265

²⁶³ F. HOLEC, *Hrady, zámky a tvrze – Praha a okolí*, s. 53

²⁶⁴ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 390

²⁶⁵ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 475

doloženy pozdější platby za stavební materiál.²⁶⁶ Velikou oblibu, které se Nový hrad u Kunratic u českého panovníka těšil, dokládá mimo jiné i přesun Václavovy knihovny do zdejších prostor.

Co se týče dispozic, jednalo se o pětiúhelník mírně obdélníkového tvaru a největší vzdálenost mezi krajními body areály čítala zhruba 70 metrů.²⁶⁷ Už samotná poloha na skalním ostrohu nad potokem poskytuje strategickou výhodu, zde přirozenou ochranu doplňoval parkán, určitě pak i silná hradba (místy až dva a půl metru), především na východě areálu. Hlavní vstup byl rovněž obrácen na východ, přecházelo se přes most nad skalním příkopem.²⁶⁸ Na této straně také hradba vybíhala v břit, podobně jako například na Křivoklátě. Dosavadní zkoumání strany západní odhalilo jednu rozsáhlou budovu blíže neurčeného účelu, o délce asi 34 metrů.²⁶⁹ Obytný palác (sever areálu) měl klasický obdélníkový půdorys o rozměrech asi 22 a 11 metrů a do dnešní doby zde zůstaly sklepy, dříve valeně zaklenuté, a přístavek schodiště.²⁷⁰ Komnaty byly také klenuté a vytápěné krby – římsa a konzola jednoho z nich je dnes uložena v Lapidáriu Národního muzea, její komplikované zdobení a prolamování a zbytky polychromie²⁷¹ dávají tušit, že Václav IV. na výzdobě a výbavě své rezidence nešetřil a nemálo se podobají podobným nálezům z Točnicku.²⁷² Tomáš Durdík hovoří o dvou věžových branách (menší vnější, navazující na most přes příkop, a větší vnitřní). Na vnější bránu těsně přiléhal věžový palác.²⁷³ Mnohem větší důraz na obranu (vybíhání do břitu, „trojitý prstenec opevnění“)²⁷⁴ dává tušit, že král Václav IV. se už ve svém království necítil tak bezpečně jako například v době projektování Točnicku a uvědomoval si, že situace se může kdykoli vyhrotit.

²⁶⁶ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 265

²⁶⁷ F. HOLEC, *Hrady, zámky a tvrze – Praha a okolí*, s. 54

²⁶⁸ F. ZÁRUBA, *Hrady Václava IV.*, s. 267

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 270

²⁷⁰ *Tamtéž*, s. 268

²⁷¹ *Tamtéž*, s. 269

²⁷² D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 179

²⁷³ V. MENCL, *Hrady Václava IV. v pražských městech*, s. 35

²⁷⁴ *Tamtéž*, s. 36

Z lokality pochází i určitý počet archeologických nálezů, například zmiňovaná část krbu nebo klenební žebra a ostění dveří.²⁷⁵ Pouze ona krbová římsa ale dovoluje vyvozovat nějaké závěry o podobě interiéru²⁷⁶ – náročnost a barevnost výzdoby obytných prostor a jejich vysokou uměleckou kvalitu. Konkrétnější úsudky hmotné prameny nedovolují.

Po králově smrti, ke které došlo přímo ve zdech Nového hradu u Kunratic, a dalších přelomových událostech roku 1419 obývala hrádek nějakou dobu královna Žofie, později byl ovšem zpustošen Pražany²⁷⁷ (27. ledna roku 1421)²⁷⁸ a již nikdy nebyl obnoven. V osmdesátých letech devatenáctého století dokonce došlo ke zboření nadzemních částí zříceniny, protože skupiny turistů plašily zvěř žijící v okolních lesích.²⁷⁹ Právě proto, že demolice byla cílená a jejím účelem bylo zarovnat terén, se z tohoto velice oblíbeného Václavova sídla dochovala jen podzemní část. Asi nejlépe patrný zůstává sklep hlavního královského obdélníkového paláce situovaného v těsné blízkosti první brány,²⁸⁰ například včetně otvorů ve zdivu pro umístění trámů (viz obrazová příloha č. 11). Zároveň do dnešní doby přetrval krajinný zásah v podobě obranného příkopu vyhloubeného ve skále (viz obrazová příloha č. 12).

²⁷⁵ DURDÍK, Tomáš: Nový Hrad u Kunratic (Praha 4) a jeho postavení ve vývoji české hradní architektury in: *Archaeologica Pragensia*. Archeologický sborník Muzea Hlavního města Prahy, 5/1, 1984, s. 173-190, s. 184

²⁷⁶ Tamtéž, s. 186

²⁷⁷ F. HOLEC, *Hrady, zámky a tvrze – Praha a okolí*, s. 54

²⁷⁸ *Staré letopisy české*, s. 67

²⁷⁹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 389

²⁸⁰ D. MENCLOVÁ, *České hrady: Díl druhý*, s. 178

2.5 Shrnutí

Jednotlivá sídla Václava IV. se od sebe lišila hlavně v souvislosti s lokalitou a s účelem, k němuž byla vystavěna (či rekonstruována). Přestavbu Pražského hradu motivovala potřeba poněkud jiných dispozic a prostor než těch stávajících, ale především pokračování v projektech započatých ještě v době Karla IV. Ačkoliv některé prvky můžeme celkem bez pochyb označit za typické pro architekturu Václavových sídel, do ostatních přestaveb a nových projektů se už panovníkovy preference a v podstatě svébytný styl jeho rezidencí otiskly více. Nejintenzivnější stavební ruch v této oblasti probíhal zhruba v osmdesátých letech čtrnáctého století, kdy vzniká Králův dvůr na Starém Městě, Hradek na Zderaze, zároveň se mění podoba Pražského hradu, Křivoklátu, Vlašského dvora v Kutné Hoře a Žebráku. Poněkud mimo tento hlavní proud stojí výstavba Točnicku (v devadesátých letech a na přelomu století) a především Nového hradu u Kunratic, nejmladšího ze zmíněných sídel. Téměř žádné sídlo se nám bohužel nedochovalo v takové podobě, v jaké ho král Václav využíval – ať už prošlo pozdější rekonstrukcí, zpusťlo či bylo dokonce záměrně zničeno. Ačkoliv je tedy možné, především díky archeologickým výzkumům, provést půdorysnou a hmotovou rekonstrukci, o samotném vzhledu či využití interiérů hovoříme většinou pouze pomocí analogií²⁸¹ a dedukce. Zde mohou být rovněž nápomocné některé narativní či diplomatické prameny, které zprostředkovávají i osobní zkušenost a dojmy autorů.

Umělecká invence mistrů dvorské huti Václava IV. v kontextu gotické architektury, nejenom té české, jednoznačně vyniká – především co se týče důmyslné práce s klenbou ve vztahu k prostoru, v němž je umístěna, a klenebních detailů (například i sběh žeber bez svorníku, čehož jsme svědky v některých prostorách Točnicku). Tento český král se svým rezidencím věnoval důkladněji než mnoho jeho předchůdců i nástupců – nezbyvá proto než opět upozornit na významnou kulturní ztrátu, kterou představuje fakt, že Václavova sídla ve své původní formě dnes již neexistují.

²⁸¹ Například analogii s výzdobou Staroměstské radnice použít lze, je ale třeba brát v úvahu rozdílný přístup k výzdobě oficiálních, veřejných prostor a soukromých sídel.

3 Diplomatické a kulturní vztahy Koruny české a Francouzského království

Vztahy mezi francouzskými panovníky a Lucemburky byly tradičně velmi těsné – nejenom na poli diplomacie, ale i na osobní a rodinné úrovni. Když pomíneme osobu Jana Lucemburského a fakt, že právě ve Francii strávil budoucí císař a otec Václava IV. Karel IV. svá formativní léta a jeho první manželka byla mj. sestrou francouzského krále Filipa VI., Karel V. Moudrý byl Karlovým vlastním synovcem (matkou francouzského krále byla císařova starší sestra Bona Lucemburská) a tím pádem přímým bratrancem Václava IV. (viz rodokmen – obrazová příloha č. 13).

3.1 Diplomatické styky

3.1.1 Shrnutí vztahů Lucemburků a Francie před nástupem Václava IV.

Jak už bylo řečeno, Václav IV. zdědil společně se svými tituly a funkcemi i dlouhá desetiletí trvající spojenecké vztahy s Francouzským královstvím. Ty se datují už do dětských let jeho děda Jana Lucemburského. V té době na francouzském trůně ještě neseděl rod Valois, nýbrž Kapetovci a budoucí český král Jan vyrůstal na dvoře Filipa IV. Sličného. Tato zkušenost položila základ spojení, které ovšem za dob Janových následníků na českém trůně pomalu sláblo. Jan Lucemburský po boku Francouzů i vyjízďel do bitev, což jiný český král z rodu Lucemburků po něm už neudělal.²⁸² Filip VI. mu dokonce „v roce 1327 daroval palác Nesle“ v blízkosti Louvru, který byl ještě zhruba století a půl poté označován „l'hôtel de Bohême“.²⁸³ Jan dopřál svému prvorozenému synovi stejnou zkušenost, jakou měl on sám, když ho v sedmi letech poslal na francouzský královský dvůr, kde Václav, po břimování již Karel, strávil deset let u svého strýce Karla IV. a tety Marie,²⁸⁴ která ovšem zemřela už následujícího roku po synovcově příjezdu. Lepší přípravy pro jeho budoucí státnické role, než na pařížském dvoře se Karlovi v podstatě nemohlo dostat – země více či méně konsolidovaná, kulturně vyspělá,

²⁸² Karel IV. se sice také účastnil známé bitvy u Kresčaku, ale jako římský král, nikoli jako král český.

²⁸³ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV. – a, s. 94

²⁸⁴ Narodena roku 1304, zemřela roku 1324, francouzskou královnou byla korunována roku 1323. byla mladší sestrou Jana Lucemburského. (J. ČECHURA, V. ŽŮREK, Lucemburkové, s. 137)

výrazně akcentující křesťanství a křesťanské ctnosti, politicky takřka nejvýznamnější v Evropě. I první manželka Karla IV., Blanka z Valois, byla Francouzka, patrně se nikdy nenaučila pořádně česky. Během své vlády Karel s Francií udržoval čilé styky, navíc na trůně od roku 1328 sedí jeho švagr Filip VI.²⁸⁵ Už se ovšem vůči tomuto království neuplatňuje sňatková politika jako v době Jana Lucemburského. Během Karlovy vlády Francie expanduje na území Říše, proti čemuž císař zásadnější kroky nepodnikl.²⁸⁶ Zároveň „z císařské moci prohlásil plnoletým (tehdy) desetiletého následníka trůnu Karla²⁸⁷ a propůjčil mu hrady Pupet a Chanaux v arelatském království.“²⁸⁸ Karel IV. zemi i navštěvoval, například v roce 1365 přijel do Avignonu, o dva roky dříve se na hradě Monzonu sešel s princem Karlem (budoucím Karlem V.). Při jedné z těchto cest patrně došlo i k početí císařova nemanželského syna. Je možné, že se s ním sešel při své poslední návštěvě Francie roku 1378.²⁸⁹

3.1.2 Diplomatické vztahy s Francií v době vlády Václava IV.

Za vlády českého (a římského) krále Václava IV. vyvstal problém, který žádný z jeho předchůdců řešit nemusel – papežské schizma. Václav v této krizi následoval jasně prořímskou linii svého otce, kdežto francouzský král pochopitelně jednoznačně podporoval papeže avignonského. Postojem Václava IV. se ovšem necítilo nijak zavázáno množství jeho formálních poddaných, ať už z Říše nebo českých šlechticů. Pro obě strany papežského schizmatu by představovalo velkou strategickou výhodu mít mezi svými podporovateli římského krále, francouzské delegace v Říši či přímo v Čechách se o získání Václava IV. pro svou věc pokoušely. Ačkoliv jeho příklon k Římu v určitých momentech slábl, český král ho nepochybně. Byla zde samozřejmě i otázka císařské korunovace a s tím spojené cesty do Říma. Tu Václav nikdy nepodnikl, pravděpodobně z důvodu onoho ochladnutí vztahů a také diplomatické nevýhody v rámci dalšího vyjednávání s avignonskými přívrženci.

²⁸⁵ J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, Francouzští králové v období středověku, s. 237

²⁸⁶ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV. – a, s. 451

²⁸⁷ Budoucí Karel V.

²⁸⁸ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV. – a, s. 451

²⁸⁹ Tamtéž, s. 449

Pokud pomineme cestu do Francie roku 1378, kdy na Václavu IV. ještě neležela přímá zodpovědnost za mezinárodní politické vztahy,²⁹⁰ intenzivnější diplomatická aktivita mezi Prahou a Paříží se začala rozvíjet v roce 1380. Tehdy Václav IV. vyslal své poselstvo ve složení: Jan z Leuchtenbergu, Přemek, vévoda těšínský, Kraft z Hohenlohe a Těma mladší z Koldic. Následné diplomatické cesty Francouzů se účastnili biskup Petr z Malleaux, minorita Angelo ze Spoleta, královský sekretář Jan z Ailly a rytíři Guido z Aarcourtu a Raimund Bernard Flaming. Výsledkem jednání byly spojenecké smlouvy z července 1380.²⁹¹ Zde se dočteme, že Karel V. s Václavem IV. „obnovuje spojeneckou smlouvu“²⁹² a český král i francouzský král se svými syny „se zavazují k vzájemné pomoci proti komukoliv“²⁹³ – čili formulace je poměrně vágní. Karel V. Francouzský se zavazuje také k tomu, že si nepřivlastní žádný říšský statek.²⁹⁴ Vidíme znatelný rozdíl mezi složením jednotlivých skupin diplomatů – český král zvolil pouze osobnosti ze světské sféry, vybíral nejenom podle titulů a společenské významnosti, ale i znalosti pařížského prostředí. Naproti tomu francouzský panovník vyslal do Prahy hned dva církevní hodnostáře, svého důvěryhodného dvorského úředníka a dva nižší šlechtice. Tento výběr skvěle dokládá, nakolik se vláda a moc obou panovníků opírala o církev, jinými slovy, nakolik ji panovník hodlal zapojit do rozhodování o státních záležitostech. Vztah francouzského trůnu a církve byl tradičně velmi těsný a vzhledem k existenci papežství v Avignonu byl klér spíše závislý na podpoře krále než naopak. Navíc francouzský panovník se dlouhá staletí honosil titulem „nejkřesťanštější král“.

Rok 1387, kdy avignonská strana zajala Pilgrima II., arcibiskupa v Salzburku, znamenal jednoznačné ochlazení vztahů.²⁹⁵ Na francouzské straně dochází k významné změně postoje o sedm let později, kdy umírá avignonský papež Kliment VII. a nově je zvolen Benedikt XIII. – Španěl, nikoli Francouz. Univerzita Sorbonna tedy navrhuje situaci

²⁹⁰ O této cestě více v samostatné podkapitole.

²⁹¹ F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*, s. 213 a 214

²⁹² AKČ, listina č. 11, s. 8

²⁹³ Tamtéž, s. 9

²⁹⁴ Tamtéž, s. 9

²⁹⁵ M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny IV – b*, s. 327

vyřešit odstoupením obou papežů a zvolením nového, což zformulovala v manifestu z roku 1395 rozeslaném na evropské dvory.²⁹⁶ Návštěva Václava IV. ve Francii v roce 1398 žádné výsledky v tomto ohledu nepřinesla a francouzská strana se uchýlila k radikálnímu kroku – vypověděla poslušnost papeži v Avignonu, zároveň ovšem stále odmítala toho římského.²⁹⁷

²⁹⁶ M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV – b, s. 372

²⁹⁷ Tamtéž, s. 380

3.2 Kulturní vazby

Vazby diplomatické a kulturní jdou samozřejmě ruku v ruce a takovéto vazby s Francií se vstupem Lucemburků na český trůn významně posílily.²⁹⁸ Pozitivní vztahy mezi zeměmi velmi usnadňují pohyb vzdělců, umělců, řemeslníků a dalších osob kulturně činných. Často se takoví lidé objevovali i jako členové delegací s politickým posláním – navázání kontaktu s panovníkem bývalo jejich prvním úkolem, nežádka na dvoře i zůstali v jeho službách.²⁹⁹ Příkladem z řad Francouzů může být sekretář krále Jana Lucemburského, básník a skladatel Guillaume de Machaut (1300–1377),³⁰⁰ který se později pohyboval v okolí budoucího francouzského krále Karla V.³⁰¹ Machaut na počest prvního českého krále z rodu Lucemburků dokonce složil oslavnou básnickou skladbu,³⁰² v roce 1361 pak vydává další dílo vykreslujícího krále Jana v tom nejlepším světle – *Dit de la fontaine amoureuse (Příběh o studánce lásky)* a dedikoval ji Janovu vnukovi Jeanovi de Berry.³⁰³ Na dvoře Karla IV. bychom pak za zahraničních kulturních osobností našli především občany Svaté říše římské nebo Italy.³⁰⁴ Své skvělé dojmy z Karlova dvora popisoval Philippe de Mézières (1327–1405),³⁰⁵ který navštívil Prahu v doprovodu Petra z Lusignan, kyperského krále, u něhož působil jako kancléř³⁰⁶ a setkal se i s Václavem IV., kterého popisuje jako vrtkavého a nectícího tradice, ani české obyvatele nevykresluje v dobrém.³⁰⁷ Václav IV. zprvu přijal otcovo složení dvora, v první polovině

²⁹⁸ NEJEDLÝ, Martin: Lucemburské Čechy očima francouzských literátů in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 795–798, s. 795

²⁹⁹ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV – a, s. 508

³⁰⁰ https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Guillaume_de_Machaut/122672 k 22. 3. 2019

³⁰¹ L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV – a, s. 509

³⁰² Jugement dou roy de Behaingne

(https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Guillaume_de_Machaut/122672 k 20. 3. 2019)

³⁰³ M. NEJEDLÝ, Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století, s. 43

³⁰⁴ Například Francesca Petrarco či Niccola Beccariho. (L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV – a, s. 509)

³⁰⁵ <https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Philippe/137989> k 22. 3. 2019

³⁰⁶ M. NEJEDLÝ, Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století, s. 51

³⁰⁷ M. NEJEDLÝ, Lucemburské Čechy očima francouzských literátů, s. 795

osmdesátých let ale mladý panovník provádí rozsáhlé změny včetně obsazení královské rady, ve které nově zasedají téměř výhradně čeští šlechtici.³⁰⁸ Styk se zahraničím samozřejmě neustává a velice zajímavou osobou, která Václavův dvůr navštívila roku 1397, byl Eustache Deschamps³⁰⁹ (1346–1407).³¹⁰ Ten si z Čech, pokud budeme soudit podle jeho tvorby, odnesl jen ty nejhorší zážitky. Zřejmě s ním nebylo zacházeno s patřičnou úctou, jak by se slušelo na vyslance francouzského krále, o samotné slyšení u Václava IV. musel usilovat týdny.³¹¹ Musíme ale brát v úvahu poměrně vysoký standard, na který byl Eustache Deschamps nejspíše zvyklý, a jeho typickou snahu stavět Francii nad všechny ostatní země.³¹² V Čechách je podle Deschampse velmi nebezpečno, lidé neumí francouzsky a téměř ani latinsky,³¹³ Češi se neumějí správně chovat ani stravovat.³¹⁴ Karel VI. Francouzský (spíše ovšem jeho bratr Ludvík Orleánský, který za Karla fakticky vládl) vyslal k českému králi Deschampse k jednání o nadcházející cestě do Remeše a zasnubách Karla Orleánského s Eliškou Zhořeleckou.³¹⁵ Podobné peripetie jako Deschamps zažil i Honoré Bovet, básník a diplomat, který v roce 1400 velice dlouho krále Václava sháněl po různých loveckých sídlech, než se mu podařilo se k němu dostat a přednést mu francouzské stanovisko ohledně schizmatu.³¹⁶ Ani kronikář Jean Froissart se o Václavu IV. nevyjadřuje pochvalně, v souvislosti s návštěvou Remeše v roce 1398 popisuje, kterak se král a jeho doprovod ještě před večerí silně opili.³¹⁷ Mezi autory, kteří reflektovali české reálie ve své tvorbě, lze ještě zmínit Jana z Arrasu, jenž působil

³⁰⁸ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny IV – a*, s. 515

³⁰⁹ M. NEJEDLÝ, *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, s. 45

³¹⁰ <https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Deschamps/116212> k 22. 3. 2019

³¹¹ M. NEJEDLÝ, *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, s. 46

³¹² *Tamtéž*, s. 50

³¹³ NEJEDLÝ, Martin. *Vyslanec Eustache Deschamps a jeho dojmy z Čech* In: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy. Praha 2012, Lidové noviny, první vydání, s. 792

³¹⁴ *Tamtéž*, s. 794

³¹⁵ M. NEJEDLÝ, *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, s. 46

³¹⁶ M. NEJEDLÝ, *Lucemburské Čechy očima francouzských literátů*, s. 795

³¹⁷ *Tamtéž*, s. 798

ve službách vévody z Berry jako knihař a roku 1393 dokončil svou verzi rodové lucemburské pověsti o Meluzíně,³¹⁸ ve které jsou Čechy označovány za „vznešené a přečestné království“. Dílo věnoval vnoučatům Jana Lucemburského (ne ale všem – Jeanovi de Berry, jeho sestře Marii a Joštovi Lucemburskému).³¹⁹

Jako kulturní zdroj (nejenom pro Václavův dvůr) fungoval i dvůr burgundských vévodů,³²⁰ mimo jiné i v oblékání, které lze pozorovat například na knižních iluminacích a jehož styl byl „zcela fantastický, na výsost dekorativní a v mnohém odporující praktickým potřebám“.³²¹

Jediným doloženým architektem francouzského původu působícím v Čechách se vztahem k době vlády Václava IV. zůstává první architekt katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha Matyáš z Arrasu, který ovšem zemřel již roku 1352.³²² Ačkoli byla katedrála původně stavěna podle jihofrancouzských vzorů, nemáme doložené žádné francouzské kameníky, kteří by se na projektu podíleli.³²³ Ve Francii ale vzniká technika tzv. prefabrikace, která se později s největší pravděpodobností uplatňuje i u nás, tedy práce s předpřipravenými kamenickými prvky.³²⁴

Praha a Paříž byly na přelomu čtrnáctého a patnáctého století nejdůležitějšími centry knižní malby. Do českého hlavního města putovaly rukopisy, které si zde jejich majitelé nechávali iluminovat, a rukopisy z našeho prostředí zase někdy ilustrovali zahraniční mistři. Čeští iluminátoři, kteří putovali za řemeslem, někdy i v cizině zůstali, například právě v Paříži.³²⁵ Do české iluminátorské praxe přinášeli pařížské vlivy Mistr Antverpské bible

³¹⁸ M. NEJEDLÝ, *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, s. 53

³¹⁹ M. NEJEDLÝ, *Fortuny kolo vrtkavé*, s. 16

³²⁰ V. MENCL, *Praha*, s. 92

³²¹ R. CHADRABA a kol., *Dějiny českého výtvarného umění I/1*, s. 265

³²² J. ROYT, *Praha Karla IV.*, s. 17

³²³ I. HLOBIL, P. CHOTĚBOR, Z. MAHLER, *Katedrála sv. Víta 1. díl*, s. 65–66

³²⁴ Prefabrikace se v českém prostředí uplatňovala pravděpodobně při výstavbě katedrály sv. Víta či jiných církevních staveb, nikoli soukromých rezidencí. K. BENEŠOVSKÁ, I. HLOBIL, Ivo. Petr Parlér, s. 10

³²⁵ J. KRÁSA, *České iluminované rukopisy 13./16. století*, s. 129

nebo Mistr Martyrologie z Gerony, který byl dobře obeznámen i s tvorbou bratrů z Limbourgu,³²⁶ autorů *Přebohatých hodinek vévody z Berry*.

³²⁶ J. KRÁSA, České iluminované rukopisy 13./16. století, s. 131

3.3 Cesty Václava IV. do Francie

Podle dostupných pramenů víme, že Václav IV. navštívil Francii dvakrát – poprvé v roce 1378 a podruhé v roce 1398. Během první cesty doprovázel svého otce Karla IV. a měl možnost vidět Paříž, kdežto o dvacet později byla hlavním cílem Remeš. Pro téma této práce jsou cesty Václava IV. do Francie důležité jako zdroj inspirace a podnětů pro jeho vlastní fundátorskou činnost.

3.3.1 Cesta Karla IV. a římského krále Václava do Francie roku 1378

Jako důvod návštěvy císař uvedl své přání poklonit se ostatkům světců, navštívit poutní místa a při té příležitosti si samozřejmě také promluvit s králem Karlem V. (rozhovory se pravděpodobně měly týkat hlavně otázky nástupnictví v Polsku a v Uhrách). Tato cesta se odehrála na přelomu let 1377 a 1378, přičemž její hlavní část – pobyt v Paříži a jednání s francouzským králem – probíhala od 4. do 10. ledna 1378. Karel IV. se se synem, který předtím pobýval nějakou dobu v Lucembursku, setkal v Cáchách, odkud vyrazili k francouzským hranicím.³²⁷ Podle mapy Františka Šmahela otec se synem zavítali (mimo jiné) na následující místa (v chronologickém pořadí): Mont-Saint-Martin, Noyon, Compiègne, Senlis, Saint-Denis, Paříž, Vincennes, Beauté-sur-Marne, Meaux, Château-Thierry a Remeš.³²⁸ (Ne při všech těchto lokalitách se ale nacházely i královské rezidence, které jsou předmětem této práce.) V Paříži Karel IV. a Václav IV. bydleli nejprve v Palais de la Cité, následně v Louvru a ve Vincennes, císař pak i v Beauté-sur-Marne – poslednímu jmenovanému sídlu, asi nejoblíbenější rezidenci Karla V., se prý Karel IV. velice obdivoval.³²⁹

V Palais de la Cité, kam oba Lucemburkové zamířili přímo ze Saint-Denis, jehož branou do města Paříže vstoupili, bydlel římský král Václav v královních komnatách v nižším patře³³⁰ (podobně jako v Louvru). Pokud bychom hledali podobnosti s prvky tohoto paláce a nějakým stavebním projektem z období vlády Václava IV., lze zmínit první veřejné

³²⁷ F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378*, s. 146

³²⁸ Tamtéž, s. 147

³²⁹ Tamtéž, s. 189-90

³³⁰ Tamtéž, s. 169

hodiny v Paříži, které na jednu z věží Palais de la Cité nechal instalovat Karel V., a pražský staroměstský orloj. Pařížské hodiny jsou ovšem opravdu klasické hodiny (ačkoliv detailně zdobené), kdežto orloj informuje například o dni v roce či pohybech vesmírných těles a jeho výzdoba či technické provedení jsou daleko komplikovanější než u hodin na Palais de la Cité. Ty jsou ovšem o desítky let starší.

V Louvru byl Václav IV. ubytován v prostorách vyhrazených královně (kdežto císař v komnatách krále).³³¹ V době lucemburské návštěvy už byl Louvre po přestavbě, stejně jako už stály pařížské hradby, na které v té době královský palác přímo navazoval. Zde spatřujeme velkou podobnost s Václavovým Královým dvorem v Praze. Kronikáři neopomenuli zmínit, že „jak v sálech, tak v komnatách a v kaplích bylo vše ozdobeno a upraveno tak, že nic nechybělo, ačkoliv z ozdobných předmětů Paláce tam nic nebylo použito. (...) stejně byla zařízena všechna králova sídla, ve kterých císař pobýval.“³³² Z této citace je mj. patrné, kterak její autor zdůrazňuje, že každé sídlo a každá komnata má vlastní bohaté vybavení, které necestuje s králem nebo jinými členy jeho rodiny. To naznačuje nejenom dobrou finanční situaci dvora, ale i pravděpodobný cit, se kterým byly jednotlivé prostory samostatně zařizovány. Do soukromého příbytku francouzského krále v Saint-Pôl oba Lucemburkové zavítali jen na návštěvu královny ve dnech, kdy přebývali právě v Louvru (10. ledna). Při této příležitosti kronikáři zaznamenali, že sál poblíž královniných komnat byl vyzdoben příběhem o Théseovi a římský král si nenechal ujít příležitost navštívit tamější lvinec.³³³ Jak je známo, Václav IV. v Praze tuto šelmu rovněž choval – je doložen lvinec při Králově dvoře.³³⁴

Ve Vincennes bydlel Václav v dauphinových³³⁵ komnatách a lze se domnívat, že ze všech rezidencí si osobně nejvíce užil pobyt právě zde. Vincennes a především přilehlá obora byla nazývána „Lesík“ (dodnes se části Paříže poblíž Vincennes říká „Bois“) a kroniky

³³¹ F. ŠMAHEL, Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378, s. 178

³³² Tamtéž, s. 179

³³³ Tamtéž, s. 187

³³⁴ G. DYKASTOVÁ, Králův dvůr, s. 38

³³⁵ Budoucí král Karel VI. (Šílený, le Fou, le Bien-Aimé), v té době sotva desetiletý. (https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Charles_VI_le_Bien-Aimé/112824 k 19. 3. 2019)

konstatují, že se zde římský král a francouzští princové věnovali lovu daňků a králíků.³³⁶ Právě ve Vincennes také došlo ke slavnostnímu slibu Václava IV. Karlu V., iniciovaného Karlem IV., že český a římský král bude francouzského panovníka milovat a ctít nade všechny ostatní panovníky.³³⁷ Co se týče Vincennes, nabízí se zajímavé porovnání s Novým hradem u Kunratic: obě rezidence se nacházely v relativní blízkosti hlavního města a hlavní královské rezidence (Nový hrad byl od Králova dvora vzdálený asi 8 kilometrů vzdušnou čarou, Vincennes od Saint-Pôl zhruba 5 kilometrů),³³⁸ zároveň byly obklopeny přírodou a loveckým revírem. (Pro zajímavost můžeme dodat, že jak Kunratický les, tak obora ve Vincennes jsou dodnes zachované a udržované jakožto chráněná území.) Ačkoliv architektura obou sídel je značně odlišná, Karel V. ani Vincennes nepostavil, pouze provedl (značné) stavební úpravy, můžeme se domnívat, že Vincennes svým způsobem sloužilo Novému hradu jako vzor. Není nepravděpodobné, že v pozdějších letech své vlády, kdy si uvědomoval svou roli, ale zároveň klesal pod její tíží, si Václav IV. vzpomněl na lovecký hrádek poblíž Paříže a zatoužil vystavět pro sebe něco podobného.

Tradiční součástí státnických návštěv byly a dodnes jsou dary. Mezi ty, které od svých hostitelů obdržel v roce 1378 římský král, patřil například velký zlatý pohár s konvicí a dalšími zlatými nádobami, zlatý pás zdobený drahými kameny nebo spona od královny či stříbrná láhev na víno darovaná městem Paříží. Symbolickým darem, který si Václav IV. odvezl z Vincennes, byl pár loveckých kuší.³³⁹ Není známo, jaké dary od svých hostů obdržel Karel V.

³³⁶ F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378*, s. 187

³³⁷ Tamtéž, s. 187

³³⁸ Dle měření vzdáleností na Mapy.cz

³³⁹ F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378*, s. 341 s 343

3.3.2 Cesta Václava IV. do Francie roku 1398

Od první Václavovy cesty do Francie uplynulo více než dvacet let, ze sedmnáctiletého římského a českého krále, který měl za sebou stále svého mocného otce, se stal panovník ve středních letech, s vlastními bohatými vladařskými zkušenostmi. Ve Francii došlo k výměně na trůnu, a to už v roce 1380, kdy byl po smrti svého otce Karla V. korunován teprve dvanáctiletý Karel VI. S ním se Václav znal už z doby své první návštěvy ve Francii, kdy máme doloženy například jejich společné lovy v oboře hradu ve Vincennes. Období vlády Karla VI. poznamenala především jeho psychická choroba, která poprvé naplno propukla v roce 1392 a v roce 1393 se odehrál nechvalně známý „bál světlušek“.³⁴⁰ V době královny nezletilosti zemi řídili jeho strýcové³⁴¹ a bratr Ludvík, kteří se opět dostali k moci právě poté, kdy vyšlo najevo, že Karel není duševně zdravý. Samostatná vláda tohoto francouzského krále se tedy omezila jen na několik málo, pro zemi ovšem úspěšných a klidných let (odtud Karlovo přívěsk „Bien-Aimé“). V době návštěvy Václava IV. v roce 1398 to už tedy nebyl král Karel VI., kdo fakticky řídil Francii.

Jako důvod této cesty Václava IV. do Francie se uvádí řešení papežského schizmatu – tehdy se jako nejspokladnější plán jevílo přimět avignonského i římského papeže k abdikaci, aby pak byl zvolen papež nový, jediný. Dále také římský a český král dojednával podrobnosti sňatku Elišky Zhořelecké (případně budoucí dědičky českého království) a Karla Orleánského. V rozhovorech nevyhnutelně muselo vyvstat i téma papežského schizmatu. Václav IV. stále odklon od Říma odmítal, pouze vyslal svého důvěrníka jako součást skupiny agitující u avignonského papeže Benedikta XIII. za jeho odstoupení – marně.³⁴² Zároveň je také možné, že v dobách neklidu doma, v Říši i v Evropě chtěl římský a český král posílit tradiční lucembursko-francouzské spojení. Na rozdíl od návštěvy Francie v roce 1378 se této účastnila i královna (v této době již Václavova druhá manželka Žofie Bavorská).

³⁴⁰ („Bal des Ardents/Sauvages“) Tragická událost, při níž pět králových přátel zaživa uhořelo a král sám těsně unikl smrti. (<https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Ardents/178345> k 19. 3. 2019)

³⁴¹ Ludvík z Anjou, Filip Smělý a Jan z Berry
(https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Charles_VI_le_Bien-Aimé/112824 k 19. 3. 2019)

³⁴² M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV – b, s. 379

Před vstupem na francouzskou půdu trávil Václav IV. nějaký čas v Říši a v Lucemburku,³⁴³ z Čech vyrážel pravděpodobně již 12. září 1397³⁴⁴ a před branami města Remeše stanul 23. března 1398.³⁴⁵ Vzhledem k tématu této práce je třeba zmínit jeden velký rozdíl oproti Václavově první cestě – nebyl ubytován v žádné královské rezidenci. V Remeši bydlel český a římský král v opatství Saint-Rémy,³⁴⁶ francouzský král pak v arcibiskupském paláci.³⁴⁷ Jean Froissart při popisu návštěvy Václava a jeho družiny v Remeši popisuje podle něj hrubou povahu ještě postrádající vznešenost a galantnost vlastní Francouzům.³⁴⁸ Kroniky neopomněly zmínit bohaté vybavení obytných komnat v opatství (vlněné tapisérie, hedvábné závěsy s antickými motivy vyšívané zlatem apod.),³⁴⁹ které byly určitě s náležitou péčí zařízeny a vyzdobeny u příležitosti návštěvy Václava IV. Ten interiéry prý velice obdivoval a Karel VI. mu velkou část výbavy věnoval – z kontextu ale vyplývá, že se pravděpodobně jednalo o drobnější mobiliář (ačkoliv ve velkém množství) typu nádobí, příborů či svícňů.³⁵⁰ Teoreticky mezi dary mohla být i nějaká látková dekorace, typu třeba již zmíněných závěsů či tapisérií, doloženo to ovšem není – stejně jako není jasné, jak s dary Václav IV. přesně naložil nebo kam je umístil v rámci svých sídel.

Do Remeše český král vstoupil 24. března, odjel pravděpodobně 31. března nebo 1. dubna, jelikož 3. dubna je doložen jeho pobyt v Ivois.³⁵¹ Tím pádem strávil ve městě zhruba týden, přičemž 30. března navštívil králova bratra Ludvíka Orleánského na jeho panství v Épernay,³⁵² které Ludvík získal od svého bratra tehdy poměrně nedávno. Pouze zde

³⁴³ T. DUFKOVÁ, *Cesta krále Václava IV. do Francie roku 1398*, s. 44–47

³⁴⁴ Tamtéž, s. 44

³⁴⁵ Tamtéž, s. 49

³⁴⁶ Tamtéž, s. 57

³⁴⁷ Tamtéž, s. 49

³⁴⁸ M. NEJEDLÝ, *Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, s. 52

³⁴⁹ T. DUFKOVÁ, *Cesta krále Václava IV. do Francie roku 1398*, s. 58

³⁵⁰ Tamtéž, s. 66

³⁵¹ Tamtéž, s. 66. Dnešní Carignan, vzdušnou čarou zhruba 90 kilometrů od Remeše (dle Mapy.cz)

³⁵² Vzdušnou čarou zhruba 22 kilometrů od Remeše (dle Mapy.cz)

Václav IV. navštívil rezidenci někoho z královské rodiny, bohužel v městě Épernay se toto sídlo nedochovalo – na současný vzhled města i výstavbu jeho nejvýznamnějších budov mělo velký vliv zahájení výroby šampaňského vína, tedy devatenácté století.

3.3.3 Shrnutí

Už z programu obou cest vyplývá, že pokud Václava IV. některá z nich inspirovala pro jeho vlastní stavitelskou činnost, byla to ta z roku 1378. Karel V. při císařově návštěvě nešetřil finančními ani jinými prostředky, aby se jeho hosté cítili příjemně a aby v nich pobyt v Paříži zanechal ten nejlepší dojem. Lucemburkové postupně bydleli ve třech královských rezidencích (čtyřech, pokud počítáme Beauté-sur-Marne), a to jak v té reprezentativní (Palais de la Cité), tak v nově přestavěné a plochou nejrozsáhlejší (Louvre) i v takřka volnočasové, obklopené přírodou (Vincennes). Nelze s jistotou říci, že tyto cesty byly opravdu zdrojem inspirace pro Václavovy stavitelské projekty, ale existuje velké množství podobností mezi rezidencemi francouzského a českého krále.

4 Architektura doby Karla V.

4.1 Karel V. a jeho doba

Karel V., často nazývaný Moudrý („le Sage“), vládl Francii z titulu krále zhruba šestnáct a půl roku³⁵³ a lze ho právem považovat za úspěšného panovníka. Počátky jeho vlády ale zdaleka nebyly bezproblémové, a to především kvůli probíhající stoleté válce s Anglií,³⁵⁴ sporům se švagrem Karlem Navarrským nebo kritické hospodářské situaci v království.³⁵⁵ Vládl nejprve jako místodržitel, později jako regent v době nepřítomnosti svého otce Jana II. Dobrého.³⁵⁶ Stoletá válka pochopitelně přinesla Francii spoustu problémů, například devalvovala měna, stoupala daňová zátěž, kromě vysoké šlechty si lidé nemohli dovolit stavět nové nemovitosti či je nakupovat. V souvislosti s probíhajícími boji byla ničena sídla, vystěhovávání obyvatelé (i z Paříže) a narůstala zločinnost.³⁵⁷ Jedna konkrétní velmi dramatická událost se odehrála ještě před Karlovým nástupem na trůn, 22. února 1358 – v Paříži vypukly pouliční nepokoje a dav v čele s Étienne Marcel³⁵⁸ vtrhl do Palais de la Cité, kde přímo před princovým oknem vzbouřenci zavraždili dva Karlovy nejbližší rádce³⁵⁹ a téhož roku Marcel vtrhl i do Louvru, odkud ukradl tam přechovávané zbraně.³⁶⁰ V květnu téhož roku Karel Navarrský potlačil rolnické povstání zvané jacquerie a v červenci byl při jiném povstání zabit sám Étienne Marcel. Situaci

³⁵³ Korunován byl Karel V. v Remeši 22. května 1364, zemřel v Beauté-sur-Marne 16. září 1380. Narodil se ve Vincennes 21. ledna 1338. (EHLERS, Joachim. MÜLLER Heribert. SCHNEIDMÜLLER Bernd. Francouzští králové v období středověku, Praha 2003, nakladatelství Argo, první vydání, s. 267)

³⁵⁴ S přestávkami probíhala stoletá válka mezi lety 1337 a 1453.

(https://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/guerre_de_Cent_Ans/112327 k 19. 3. 2019)

³⁵⁵ J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, Francouzští králové v období středověku, s. 269

³⁵⁶ Jan II. byl zajat Angličany roku 1356 po bitvě u Poitiers. V roce 1360 se sice objevila možnost vykoupení ze zajetí, k tomu ale nedošlo. Jan II. Dobrý zemřel roku 1364. (https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Jean_II_le_Bon/125713 k 19. 3. 2019)

³⁵⁷ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 109

³⁵⁸ Soukeník zvolený „proboštem“ pařížských obchodníků narozený roku 1316. (https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Étienne_Marcel/131672 k 19. 3. 2019)

³⁵⁹ J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, Francouzští králové v období středověku, s. 272

³⁶⁰ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 111

v království se Karlovi V. podařilo konsolidovat až na přelomu let 1377 a 1378, těsně před návštěvou císaře Karla IV. a jeho syna Václava IV.³⁶¹ Pro téma této práce jsou ale důležité počiny francouzského krále v jiné oblasti, v oblasti kulturní a rozvoje sídel. Zde můžeme zmínit překlad Aristotela do francouzštiny, který vznikl na Karlův popud, stejně jako výklad děl sv. Augustina a Philippa de Mézières.³⁶² Se svým bratrancem Václavem IV. sdílel zájem o astronomii a iluminované rukopisy i určitou vášeň pro zvelebování svých rezidencí. Tyto aktivity musely být sice na nějakou dobu přerušeny v roce 1369, když kvůli přípravám na boj byla vyklizena pařížská předměstí a stavební ruch ustal,³⁶³ význam díla Karla V. v této oblasti ale zůstává mimořádný. Vzhledem k tomu, že samotný král ovládal jen území Paříže a jejího okolí (zbytek spravovali jiní členové královské rodiny), i jeho architektonické ambice se musely omezit na tento prostor.

Důležitou roli hrály ve stylu vlády tohoto panovníka právě soukromé rezidence – v přeneseném smyslu, tzv. *chambre du roi*. V době Karla V. se tato skupina lidí rozšiřuje, což si lze vysvětlit i nutností obklopovat se dobrými rádci ze všech oborů, jelikož na situaci komplikovanou na tolika úrovních jeden člověk nemohl stačit. Jelikož se často pro tyto dvořany nenašlo ubytování přímo v královském sídle, stavěli si, přestavovali či kupovali menší nemovitosti v těsném okolí. Vznikal tedy další okruh lidí, někdy hlavně ve smyslu „prostoru“, nazývaných „*petits royaux*“.³⁶⁴

Také musím podotknout, že poměrně velké množství informací i Karlovi V., jeho dvoře a vládě máme z díla francouzské básnířky Christine de Pisan (1365–cca 1430).³⁶⁵

³⁶¹ J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, s. 281

³⁶² *Tamtéž*, s. 277

³⁶³ *Tamtéž*, s. 279

³⁶⁴ L. HAUTECOEUR, *Paris des origines à 1715*, s. 109

³⁶⁵ https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Christine_de_Pisan/113561 k 24. 3. 2019

4.2 Paříž v době Karla V.

Hlavní město Francie dosáhlo za Karla Moudrého zhruba dvojnásobné rozlohy, než jakou mělo za vlády Filipa II. Augusta.³⁶⁶ To bylo nezbytně nutné, protože počet obyvatel města se oproti stavu z doby Filipa II. zdesetinásobil.³⁶⁷ Zatímco Praha (jak bylo zmíněno výše) na počátku vlády Václava IV. čítala zhruba 40 000 obyvatel, v Paříži bydlelo lidí až pětkrát tolik.³⁶⁸ Paříž byla během vlády Karla V. Moudrého místem čilého stavebního ruchu (především na pravém břehu řeky Seiny,³⁶⁹ tj. v severní polovině města) a mezi zdaleka nejvýznamnější novostavby rozhodně patří hradby. Například pevnost Bastila (La Bastille), významný symbol ve francouzských dějinách, byla vztyčena jako součást Karlovy fortifikace, a to v blízkosti rezidence Saint-Pôl. Práce na opevnění města probíhaly současně s výstavbou vincenneských věží mezi lety 1373 a 1377, základní kámen Bastilly byl položen už dříve, v roce 1370 – jak opevnění, tak Bastilla ovšem zůstaly nedokončeny z důvodů královy smrti.³⁷⁰ K opevnění města jako celku i lepšímu zabezpečení jednotlivých rezidencí se král uchýlil po zkušenostech z povstání Étienna Marcela, konkrétně pro vraždě maršálů Roberta de Clermont a Jeana de Conflans.³⁷¹ Z toho samého důvodu přesunul své privátní sídlo z Palais de la Cité do hôtelu Saint-Pôl (Palais de la Cité je od roku 1360 používán hlavně pro reprezentativní účely a pro potřeby parlamentu).³⁷² Jak zdůrazňuje Boris Bove: „Palácová architektura v hlavním městě ve čtrnáctém století je věrným odrazem proměn koncepce moci, která se více ritualizuje (...),

³⁶⁶ Obrazová příloha č. 17

³⁶⁷ BOVE, Boris. Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 67

³⁶⁸ https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/histoire_de_Paris/187123 k 26. 3. 2019

³⁶⁹ F. ŠMAHEL, Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378, s. 103

³⁷⁰ F. AUTRAND, Charles V, s. 752

³⁷¹ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 111

³⁷² F. ŠMAHEL, Cesta Karla IV. do Francie: 1377–1378, s. 105. Parlamentem se zde nemíní volený orgán státní správy, nýbrž soudní, administrativní a politická instituce středověké Francie. (<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/parlement/58236?q=parlement#57892> k 19. 3. 2019)

aby dala znovu vyniknout své vznešenosti.“³⁷³ Françoise Autrandová zase připomíná, že v Paříži Karla V. člověk takřka na každém rohu potkával panovníkovy sochy nebo alespoň symboly. Francouzský král byl všudypřítomný.³⁷⁴ Autrandová dále dodává, že na téměř kompletní přeměnu podoby Paříže stačilo dvacet let.³⁷⁵ Pro Karla architektura představovala skutečnou vášeň, někdy až posedlost, která podle Borise Bovea „hraničila se zvráceností“.³⁷⁶ Kromě sídel zmíněných v této práci nechal rekonstruovat například i Beauté-sur-Marne, Saint-Ouen, Saint-Germain-en-Laye, Creil, Montargis či Melun.³⁷⁷

O podobě hlavního města i královských rezidencí stranou Paříže si lze udělat poměrně dobrou představu díky ilustracím v *Přebohatých hodinkách vévody z Berry*. Jedná se o nádherně iluminovaný rukopis vznikající mezi lety 1413 a 1416 v dílně bratrů z Limbourgu.³⁷⁸ Objednavatelem byl Jean de Berry, francouzský princ, vévoda z Berry, hrabě z Auvergne a Poitiers, bratra Karla V.³⁷⁹ Vyobrazení v *Přebohatých hodinkách* zabírají většinou celou stranu, navzdory dřívějším domněnkám pravděpodobně nejsou příliš stylizované či idealizované, „spojují vlámské (precizní pozorování skutečnosti, které přináší dokonalé svědectví o životě v tehdejší době) a italské (nové plastické hodnoty) kvality.“³⁸⁰

Všechny tři hlavní královské rezidence Karla V. – Louvre, Palais de la Cité a Saint-Pol – se nacházely přímo u řeky, což umožňovalo, aby se mezi nimi panovník přesouval na

³⁷³ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 66 a 67 (L'architecture palatiale dans la capitale au XIVe siècle est le fidèle reflet des transformations de la conception du pouvoir royal qui se veut de plus en plus ritualisé dans une étiquette qui fait ressortir sa majesté.)

³⁷⁴ F. AUTRAND, Charles V, s. 759

³⁷⁵ Tamtéž, s. 760

³⁷⁶ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 70 („confine au vice“)

³⁷⁷ Tamtéž, s. 70

³⁷⁸ Pol, Jean a Herman, malíři z Nizozemí. Všichni tři pravděpodobně zemřeli právě v roce 1416. (<https://www.larousse.fr/encyclopedie/groupe-personnage/Limbourg/129959> k 4. 4. 2019)

³⁷⁹ <https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Berry/108606> k 4. 4. 2019

³⁸⁰ „unissent des qualités flamandes (observation précise du réel, apportant un témoignage précieux sur la vie de l'époque) et italiennes (valeurs plastiques nouvelles).“ (https://www.larousse.fr/encyclopedie/oeuvre/Très_Riches_Heures/147388 k 4. 4. 2019)

lodi. Jak víme, tento způsob přepravy byl i zvolen při návštěvě Karla IV. a Václava IV. v roce 1378.

4.3 Palais de la Cité

Palais de la Cité nechal vystavět Robert II.,³⁸¹ zřejmě se jednalo o přestavbu starší, mnohem jednodušší a menší budovy.³⁸² Dříve hlavní sídlo francouzských králů se u Karla V. netěšilo oblibě, hlavně z důvodů, které jsme už zmínili výše. Karel v Palais de la Cité pobýval v letech 1371, 1378 a 1379,³⁸³ v roce 1378 především v souvislosti s návštěvou Karla IV. a Václava IV. To, že se zde král zdržoval zřídka ovšem neznamená, že by stále formálně hlavní rezidenci neudržoval či neupravoval – většinou se ale omezil na reprezentační prostory. Do období jeho vlády se datuje nákladná sochařská a malířská výzdoba velkého sálu (pravděpodobně kvůli návštěvě Karla IV. se synem), známe odtud třeba motiv jelena jakožto symbolu spravedlnosti. V roce 1375 sem byly umístěny archivy a několika donacemi byla obohacena i kaple Sainte-Chapelle. Knihovnu odtud do Louvru nechal Karel V. přesunout v letech 1367 a 1368.³⁸⁴ Zdejší velký sál dosahoval úctyhodné délky 70 metrů,³⁸⁵ což svědčí o jeho jednoznačném určení pro významné státnické události. Sídli zde tedy Parlament, Účetní komora a archivy.³⁸⁶ Poměrně ambiciózní plán, který ovšem zůstal jen v teoretické rovině, představil král Karel v roce 1379 – výstavbu mostu mezi Palais de la Cité a Louvrem.³⁸⁷ Mnohem více prací v Palais de la Cité probíhalo za vlády Karlova syna Karla VI.³⁸⁸

³⁸¹ Syn Huga Kapeta, narozen mezi lety 970 a 974, zemřel 20. července 1031, vládl od roku 996. (J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, Francouzští králové v období středověku, s. 85). B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 46.

³⁸² L. HAUTECOEUR, *Paris des origines à 1715*, s. 47

³⁸³ Tamtéž, s. 111

³⁸⁴ Tamtéž, s. 111

³⁸⁵ B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 73

³⁸⁶ F. AUTRAND, *Charles V*, s. 777

³⁸⁷ B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 72

³⁸⁸ L. HAUTECOEUR, *Paris des origines à 1715*, s. 111

4.4 Louvre

Louvre, stejně jako Saint-Pôl, se kolem poloviny čtrnáctého století nacházel v nové, rezidenčně zajímavé a rozvíjející se části města. Proto se zde neusadil jenom král, ale i v okolí paláce vznikaly rezidence princů a dalších vysoce postavených osob království.³⁸⁹ Ačkoliv dnes Louvre a jeho okolí tvoří v podstatě samotné centrum Paříže, v dobách Karla V. stál v podstatě na jejím okraji³⁹⁰ a těsně přiléhal na hradby (stejně jako rezidence Václava IV. Králův dvůr v Praze). S městskou fortifikací palác sousedil na jižní straně (od řeky) a na straně východní – zde už ovšem pouze se starou linií hradeb z doby vlády Filipa II. Augusta.³⁹¹ Právě tento panovník stojí i za samotným založením Louvru, který stavěl jako pevnost určenou k obraně hlavního města.³⁹² O podobě celé stavby máme poměrně dobrou představu díky dochovaným účetním záznamům Pierra Culdoèho, který měl výdaje za stavební činnosti krále Karla V. na starosti. Hlavním architektem se stal Raymond du Temple a práce ustaly roku 1371³⁹³ (trvaly jedenáct let³⁹⁴ – podle Françoise Autrandové ovšem pouze čtyři roky).³⁹⁵ Na jejich konci sice Louvre skutečně nevypadal jako dříve, zůstával však pevností.³⁹⁶ Stal se také místem, kde mohla veřejnost při určitých příležitostech spatřit krále při jeho každodenních rituálech³⁹⁷ – praxe pro Francii typická i v následujících dobách.

³⁸⁹ F. AUTRAND, Charles V, s. 751

³⁹⁰ Obrazová příloha č. 17

³⁹¹ Narozen 21. srpna 1165, vládl mezi lety 1180–1223, byl nástupcem svého otce Ludvíka VII., po něm vládl jeho syn Ludvík VIII. (J. EHLERS, H. MÜLLER, B. SCHNEIDMÜLLER, Francouzští králové v období středověku, s. 147) Pocházel z dynastie Kapetovců (https://www.larousse.fr/encyclopedie/personnage/Philippe_II_Auguste/137967 k 19. 3. 2019), obecně vzato se jednalo o velice úspěšného panovníka.

³⁹² B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 51

³⁹³ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 111

³⁹⁴ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 68

³⁹⁵ F. AUTRAND, Charles V, s. 766

³⁹⁶ Tamtéž, s. 752

³⁹⁷ Tamtéž, s. 769

Louvre měl pravidelnou čtvercovou dispozici, uvnitř které se nacházela velká věž kruhového půdorysu. Nenajdeme zde tudíž tolikrát zmiňovaný věžový palác půdorysu čtvercového či obdélníkového, tato věž navíc obytný účel vůbec neplnila, jednalo se o pozůstatek dřívějších etap výstavby paláce. Pod její klenbu umístil Karel V. svou pokladnici, chráněnou čtyřmi důkladně zabezpečenými dveřmi z cypřišového dřeva.³⁹⁸

Králi se zřejmě zdál palác příliš nízký, nechal ho proto zvýšit. S tím souvisí čttná schodiště, z nichž to hlavní bylo bohatě zdobeno mimo jiné sochami krále a královské rodiny, vybavené dostatečným počtem odpočívadel, a dokonce bylo na jeho konstrukci použito deset náhrobních kamenů z kostela Nevínátek.³⁹⁹ Ve francouzské literatuře se často setkáme s pojmem „grande vis“⁴⁰⁰ a podle všeho se jednalo opravdu o mistrovské dílo, do dnešní doby bohužel nedochované – můžeme ale obdivovat jeho více či méně přesné kopie v Saumuru, Bourges, Moulins či dokonce Westminsteru.⁴⁰¹

Ve všech rozích čtvercového půdorysu se nacházely věže, každá se svým specifickým účelem. Například v té severozápadní („fauconnerie“)⁴⁰² bychom našli knihovnu, v jihovýchodní kapli.⁴⁰³ Soukromé prostory královského páru pak zabíraly severní křídlo paláce – královna obývala první podlaží, král druhé, dauphin pak jihovýchodní část druhého podlaží.⁴⁰⁴ Karel V. měl v Louvru k dispozici ložnici s rozsáhlým oknem, „parádní“ komnatu, lázeň a vytápěnou oratoř.⁴⁰⁵ Dekor nejčastěji tematicky čerpal z loveckých scén a přírodních motivů.⁴⁰⁶

³⁹⁸ A. LE ROUX DE LINCY, Antoine. Comptes des dépenses faites par Charles V dans le château du Louvre, s. 676

³⁹⁹ Tamtéž, s. 676

⁴⁰⁰ V překladu jednoduše „velké točité schodiště“, „vis“ ve svém nepřeneseném významu znamená „šroub“.

⁴⁰¹ F. AUTRAND, Charles V, s. 767

⁴⁰² V překladu „sokolnická věž“.

⁴⁰³ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 112

⁴⁰⁴ Obrazová příloha č. 21

⁴⁰⁵ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 112

⁴⁰⁶ F. AUTRAND, Charles V, s. 767

Hlavní sál Louvru, sál svatého Ludvíka, nechal král Karel nahradit dvěma menšími sály, a to svým a královním. Nelze opominout kapli, která obsahovala například vlastní zvonici a královskou oratoř, zdobilo ji třináct soch proroků a samotný oltář byl vyveden v mramoru.⁴⁰⁷

K budově Louvru ze severní strany přiléhaly zahrady⁴⁰⁸ (královský pár na ně tedy měl výhled z oken svých soukromých komnat)⁴⁰⁹ s vinnou révou, dlouhými záhony růží, množstvím aromatických rostlin i lvincem (později přesunutým do Saint-Pôlu) nebo rozsáhlým seníkem.⁴¹⁰

Celkově Louvre Karla V. zdaleka nepůsobil jako klasický gotický hrad – vzhledem k jeho zvýšení a velkému počtu věží a věžiček by se dnešnímu pozorovateli jevil spíše jako mohutný zámek. Pro návštěvníka Paříže, jakkoliv urozeného či bohatého, musela být tato rezidence výkřikem moderní architektury.

⁴⁰⁷ A. LE ROUX DE LINCY, *Comptes des dépenses faites par Charles V dans le Louvre*, s. 674

⁴⁰⁸ Obrazová příloha č. 21

⁴⁰⁹ A. LE ROUX DE LINCY, *Comptes des dépenses faites par Charles V dans le Louvre*, s. 674

⁴¹⁰ L. HAUTECOEUR, *Paris des origines à 1715*, s. 113

4.5 Hôtel Saint-Pôl

Králova rezidence Saint-Pôl⁴¹¹ se, stejně jako Louvre, nacházela vně hradeb z doby Filipa Augusta.⁴¹² V těchto končinách Paříže se Karlovi V. pravděpodobně zalíbilo během jeho pobytů v arcibiskupské rezidenci v Sens, která se pak i stala jednou z budov zakomponovaných do projektu hôtelu Saint-Pôl.⁴¹³ Zdá se, že tato rezidence měla být i částečně otevřená veřejnosti, měla otevřenost vůči lidu symbolizovat.⁴¹⁴ O zvláštním, osobním významu tohoto sídla pro Karla V. hovoří skutečnost, že se zde narodily všechny děti královského páru,⁴¹⁵ ale neodehrála se tu žádná zvlášť významná politická událost, ostatně i zdejší „velký“ sál byl se svou délkou 15 metrů poměrně malý.⁴¹⁶ Do hôtelu d'Étampes⁴¹⁷ ve čtvrti Saint-Pôl se Karel V. přestěhoval již v prosinci 1360 a touto dobou již započalo skupování a spojování nemovitostí trvající pět let, aby vznikla rezidence hodná panovníka. Stavbu měl, stejně jako v případě Louvru, na starosti architekt Raymond du Temple, později jeho syn Jean.⁴¹⁸ Jakožto královské sídlo městského typu, nestojící na kopci či návrší, nebyl Saint-Pôl zachycen obrazově⁴¹⁹ a nedochovaly se ani plány, při rekonstrukci podoby musíme tedy vycházet pouze z popisů. Zakoupené budovy, které tvořily základ rezidence, nechal král téměř od základů přebudovat a připojil k nim řadu budov menších. Vše spojovaly zahrady, i přední dvůr, skrz který se následně vcházelo do dvora vnitřního se soukromými byty panovnické rodiny, měl podobu malého parčíku.⁴²⁰

⁴¹¹ Někdy psáno „Saint-Paul“ či „Saint-Pol“. Pojem „hôtel“ označuje sídlo politicky významné instituce či osoby, ve významu „hôtel de ville“ pak radnici většího města.

⁴¹² Obrazová příloha č. 17

⁴¹³ GUERBER, Estelle. Le quartier de l'hôtel Saint-Paul à Paris (1360–1365). Étude topographique, économique et sociale. Paříž 2001. Disertační práce, l'école des Chartes, část 1 kapitola 3

⁴¹⁴ F. AUTRAND, Charles V, s. 766

⁴¹⁵ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 72

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 73

⁴¹⁷ Nemovitost patřila hraběti d'Étampes, královu bratranci a blízkému příteli z dětství. (F. AUTRAND, Charles V, s. 761) Vlastní komnaty měl například v Louvru. (Tamtéž, s. 766)

⁴¹⁸ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 114

⁴¹⁹ F. AUTRAND, Charles V, s. 762

⁴²⁰ Tamtéž, s. 763

Areál byl uzavřený a postrádal opevnění.⁴²¹ Stála zde jediná věž, mnohopodlažní, čtvercového půdorysu.⁴²² Karel zde mohl využívat dva velké sály, předpokoj, šatny, odpočinkový i studijní kabinet, vysokou a nízkou kapli či několik koupelen. Ačkoliv byl tento panovník známý svou spořivostí, na výzdobě hôtelu Saint-Pól nešetřil, nechal kupříkladu dovézt vzácná dřeva na výrobu dveří či vymalovat jednotlivé komnaty mýtickými příběhy. Úžas prý budila královna kaple a také zahrady, kde mohli návštěvníci obdivovat nejenom voliéry s ptáky, ale i lvinec přesunutý sem z Louvru a ohradu s divočáky.⁴²³ Zahrada byla možná zakládána se záměrem, aby co nejvíce připomínala rajský Eden, aby zahrnovala vše živé, nechyběl i chovný rybník⁴²⁴ a rozsáhlý ovocný sad.⁴²⁵ Každý z královské domácnosti, jak rodina, tak užší dvůr, měl pravděpodobně k dispozici minimálně samostatný pokoj.⁴²⁶ Z dostupných údajů víme, že celý areál dosahoval rozlohy téměř 6 hektarů,⁴²⁷ bohužel se do dnešní doby nedochoval. Na významné královské sídlo ovšem můžeme najít alespoň odkazy v podobě místních názvů – existuje zde ulice Saint-Paul, Karla V., Karla Velikého, Zahradní ulice nebo ulice Lví na místě dřívějšího lvince.⁴²⁸ Ani postavení hôtelu Saint-Pól jakožto oblíbeného královského sídla nevydrželo dlouho, už roku 1422 po smrti Karla VI. se francouzští panovníci přesouvají do paláce Tournelles.⁴²⁹

⁴²¹ B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 68 a 70

⁴²² F. AUTRAND, *Charles V*, s. 763

⁴²³ L. HAUTECOEUR, *Paris des origines à 1715*, s. 114

⁴²⁴ F. AUTRAND, *Charles V*, s. 765

⁴²⁵ Tamtéž, s. 764

⁴²⁶ Tamtéž, s. 763

⁴²⁷ F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie 1377–1378*, s. 108

⁴²⁸ F. AUTRAND, *Charles V*, s. 760

⁴²⁹ E. GUERBER, *Le quartier de l'hôtel Saint-Paul à Paris (1360–1365)*, část 1 kapitola 3

4.6 Vincennes

Lokalita Vincennes se nachází zhruba 7 kilometrů vzdušnou čarou od Palais de la Cité, mezi Seinou a dvěma rameny řeky Marny. Už Filip II. nechal vystavět dělicí zeď kolem části zdejšího lesa.⁴³⁰ Po svém návratu ze zajetí v roce 1360 král Jan II. rozhodl o výstavbě donjonu ve Vincennes vysokého asi padesát metrů a s hradbami, aby se sem francouzský král mohl uchýlit v případě nepokojů v Paříži – tento donjon byl dokončen v roce 1369⁴³¹ (jeho stavba trvala pět let).⁴³² Paradoxní je, že velmi nákladná stavba probíhá v té samé době, kdy se sháněly prostředky na zaplacení výkupného za krále⁴³³ – ty nikdy shromážděny nebyly a Jan II. se do zajetí musel vrátit. V rámci přestavby Vincennes na příměstskou pevnost došlo i k opevnění silnice vedoucí k hradu z Paříže a posílení opevnění brány Saint-Antoine.⁴³⁴ O dalších stavebních úpravách Vincennes král Karel V. rozhoduje roku 1373, kdy oznamuje plán na vytvoření rozsáhlého areálu o ploše asi deset hektarů.⁴³⁵ Mělo se jednat o uzavřené „město“, objekt vyhrazený králi a jeho nejdražším („ses mieux aime“).⁴³⁶ Se svými 20 000 metry čtverečními obytné plochy představuje Vincennes největší královské sídlo své doby, král sem chtěl možná přesunout i vládní úřady⁴³⁷ – počítal s prostory pro členy užšího dvora, členy rady, personál pracující v komnatách, notáře, sekretáře, účetní a další.⁴³⁸

Stavebníci začali od opevnění uzavřeného areálu – ten má na délku 378 metrů (severojižní směr) a na šířku 175 metrů.⁴³⁹ Objekt hradu má tedy tvar pravidelného obdélníku, samotné budovy doplňovalo devět věží donjonového vzhladu vysokých zhruba 40 metrů

⁴³⁰ F. AUTRAND, Charles V, s. 769

⁴³¹ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 67

⁴³² F. AUTRAND, s. 752

⁴³³ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 70

⁴³⁴ Tamtéž, s. 67

⁴³⁵ Tamtéž, s. 68

⁴³⁶ L. HAUTECOEUR, Paris des origines à 1715, s. 114

⁴³⁷ B. BOVE, Les palais royaux à Paris au Moyen Age, s. 74

⁴³⁸ F. AUTRAND, Charles V, s. 776

⁴³⁹ Tamtéž, s. 770

a v samém srdci Vincennes se nachází kaple Všechn svatých⁴⁴⁰ (Sainte-Chapelle – ta se ovšem za králova života nedočkala dokončení),⁴⁴¹ čili stejného zasvěcení jako ta v Palais de la Cité. Emblematický vincenneský donjon měl pět podlaží, na každém se nacházel velký sál, přičemž dvě horní patra sloužila k obraně. Sály doplňovala poněkud netradiční klenba – čtyři žebra se sbíhala do jediného pilíře uprostřed místnosti.⁴⁴² Užití dalších pokojů ve Vincennes dnes není jednoduché odhadnout – kromě toho, že rozložení královniných a králových komnat kopírovalo to z Louvru a že zde měl Karel V. minimálně jednu studovnu, nevíme nic jistě.⁴⁴³

Práce skončily v roce 1380,⁴⁴⁴ tedy ve stejném roce, kdy Karel V. i zemřel. Vincennes pak svůj význam ztrácí s nástupem duševní choroby Karla VI.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 70

⁴⁴¹ F. AUTRAND, *Charles V*, s. 752

⁴⁴² Tamtéž, s. 771. Zde můžeme spatřovat podobnost s klenebním řešením některých prostor vznikajících v Čechách za Václava IV., například řešení kaple ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 772

⁴⁴⁴ B. BOVE, *Les palais royaux à Paris au Moyen Age*, s. 70

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 74

5 Porovnání sídelní kultury Václava IV. a Karla V.

5.1 Architektonická stránka sídel

Jak už bylo nastíněno, sídelní architektura se ve čtrnáctém století mění jako celek, a to především v důsledku upouštění od tzv. „vlády z koňského sedla“, neustálého stěhování krále i dvora. Toto se uplatňuje jak v Českém království, tak ve Francii. Rezidence musí být o něco pohodlnější, neboť pobyty v nich se značně prodlužují, nehostí jen samotného krále, ale i jeho užší dvůr a případně zahraničí návštěvy.

Jako jednu z hlavních tendencí rezidenční architektury druhé poloviny čtrnáctého století, a ještě několika desetiletí poté byl mnohokrát zmíněný větší důraz na komfort rezidentů než na obranu. V případě Václava IV. to platí téměř vždy, s výjimkou Nového hradu u Kunratic (samozřejmě neexistuje sídlo zcela bez opevnění), u Karla V. bychom ale s takovýmto tvrzením měli být opatrnější. Kromě Saint-Pôlu, kde opevnění neexistovalo vůbec, francouzský panovník otázku bezpečnosti nikde nezanedbal. Louvre i Palais de la Cité fortifikaci již měly a Karel ji nijak radikálně neoslaboval, prvním popudem k radikální přestavbě Vincennes (vzešlým ovšem od Jana Dobrého) byla právě otázka králova bezpečí v případě nepokojů v hlavním městě. I samotnou Paříž nechal Karel Moudrý důkladně opevnit, včetně výstavby nové hradební pevnosti Bastily. Příčiny těchto opatření můžeme hledat jak v zahraničí (probíhající stoletá válka), tak i uvnitř Francie (pařížské i venkovské nepokoje ještě před nástupem Karla V. na trůn). Václav IV. panoval v období relativního míru, situace se začala vyostřovat až v posledních letech jeho vlády – právě v reakci na to je fortifikace Nového hradu u Kunratic o několik úrovní výše než v případě jiných Václavových sídel.

Rezidence Václava IV. jsou z velké části dílem jeho dvorské huti, mladší stavby pak zajišťovala hut' novoměstská a konkrétních jmen známe málo (Parléři, mistr Kříž). V případě Karla V. se téměř vždy jednalo o věhlasného Raymonda du Temple, jeho rodinu a spolupracovníky. Karla a Raymonda pravděpodobně kromě pouta pracovního spojovalo i pouto přátelské. Oba panovníci také vytvořili specifický styl, který se na jejich stavbách uplatňoval, ten Václavův je skutečně originální a liší se od ostatní soudobé produkce.

Oba králové se také při svých stavebních projektech vypořádávali s dědictvím po předcích – v případě Karla Moudrého hlavně Filipa II. Augusta, Václav IV. ale s odkazem čerstvějším, odkazem svého otce. Je zřejmé, že po zhruba století a půl, které uplynulo od vlády Filipa II., byly jeho stavby zastaralé a po rekonstrukci přímo volaly. Václav v projektech započatých Karlem IV. pokračoval, tedy co se týče hlavního města, a především areálu Pražského hradu. Stylově se ale spíše odlišoval, jeho huť šla vlastní cestou umělecké tvorby.

Ohledně konkrétních architektonických prvků lze na prvním místě zmínit stavbu budov o více patrech, než bývalo zvykem. Jak už bylo řečeno, král už v podstatě málokdy sídlí v klasickém patrovém či dvoupatrovém paláci, nýbrž v paláci věžovém. Z věžových paláců se mimo jiné určitě naskýtal rozhled do okolí, nejen díky výšce, ale i kvůli nově se objevujícím velkým oknům. Pro obyvatele je to příjemné řešení stavby, poskytují výhled a světlo, z obranného hlediska už to tak výhodné není. Kromě toho, že komnaty byly tím pádem světlejší, díky čemuž dále častějšímu užívání velkých interiérových krbů v nich bylo i tepleji. Pokud král zatoužil po pobytu na čerstvém vzduchu, měl k dispozici zahrady. V případě Václava IV. nemáme k dispozici jejich příliš detailní popisy (víme například o lvinci v Králově dvoře či studánce v zahradě hrádku na Zderaze),⁴⁴⁶ zato u Karla V. lze dohledat třeba i jaké druhy vonných bylin nechal vysázet podél cest. U některých Václavových sídel, třeba právě u jeho pražských novostaveb, můžeme předpokládat analogii – zvláště u Karlova dvora; Václav IV. se mohl inspirovat i co se týkalo pěstovaných rostlin.

⁴⁴⁶ K. BENEŠOVSKÁ, Pražská sídla Václava IV., s. 394

5.2 Reprezentační stránka sídel

Český i francouzský král opouštějí tradiční sídla svých předchůdců (Pražský hrad a Palais de la Cité), každý ovšem z poněkud jiných důvodů. Oba si radši vystavěli vlastní městské sídlo, i z toho ovšem rádi cestovali mimo hlavní město, hlavně kvůli lovu a přírodě, nepochybně i kvůli úlevě od stresu spojeného s vladařskými povinnostmi. Karel V. se od Paříže příliš nevzdaloval, i kvůli územní situaci (velká část Francie nebyla přímo doménou královou, ale doménou někoho jiného z královské rodiny či v držení Angličanů), kdežto Václav IV. cestoval do svých jiných sídel i dny. Karel také u všech svých rezidencí dbal na to, aby se příslušníci dvora i delegace měli kde ubytovat, pro Václava tato otázka tak velkou roli nehrála – někteří autoři dokonce zmiňují, že Václav IV. nechal vypálit domy pro hosty u hradu Křivokláta, aby se případné delegace neměly kde ubytovat. Významným krokem v oblasti prezentace majestátu a moci království bylo nákladné a výstavné přebudování Vlašského dvora v Kutné Hoře, mincovního centra.

Reprezentační stránka vybavení rezidencí Karla V. Moudrého byla s největší pravděpodobností značně bohatší než rezidence Václava IV. V literatuře najdeme mnoho zmínek o tapisériích, nástěnných malbách s mýtickými i loveckými či přírodními motivy, bohatě vybavených komnatách a vskutku mistrovské sochařské výzdobě Karlových sídel, například velkého točitého schodiště v Louvru. A, lidově řečeno, kam se prostorově nevešla podobizna krále, tam bychom našli alespoň francouzskou královskou lilii. Karel V. se opravdu snaží prezentovat královský majestát (jako instituci i jako vlastní osobu) co nejintenzivněji, už pouhý návštěvník jeho hlavního města neodjede bez toho, aby si nějaké zmínky o francouzském králi všiml, návštěvník jeho sídel si pak zcela určitě odnáší zážitek na celý život.

Václav IV. si na exponování vlastní osoby pravděpodobně potrpěl méně. Jeho socha se nachází v průčelí Staroměstské mostecké věže vedle sochy jeho otce,⁴⁴⁷ bustu Václava a jeho manželky nalezneme i při severním portálu Týnského chrámu,⁴⁴⁸ kam docházeli během svých pobytů v Králově dvoře na Starém Městě. Podobizny, které vznikaly ještě

⁴⁴⁷ R. CHADRABA a kol., Dějiny českého výtvarného umění I/1, s. 249

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 252

za života Karla IV., jsou k vidění v katedrále sv. Víta – busta Václava IV. v triforiu a malba v kapli sv. Václava, kde je vyobrazen i se svou první manželkou Johanou Bavorskou.⁴⁴⁹ Nad vstupem do radní síně Staroměstské radnice krále symbolicky zastupují jeho klasičtí ledňáčci v točenici.⁴⁵⁰ Několik vyobrazení Václava IV. i jeho druhé manželky Žofie nalezneme i v jeho výše zmiňované Bibli. O zobrazování krále v rámci jeho sídel nemáme zprávy, pravděpodobně se jednalo o zobrazení symbolické, tedy točenici či ledňáčka v podobě menších kamenických prvků.

⁴⁴⁹ R. CHADRABA a kol., Dějiny českého výtvarného umění I/1, s. 335. Johana Bavorská má mj. také svou bustu v katedrálním triforiu.

⁴⁵⁰ K. BENEŠOVSKÁ, Pražská sídla Václava IV., s. 393

5.3 Otázka pojmenování sídel

Co se týče hradů, u Václava otce Karla IV. vidíme naprosto jasný vzorec v názvech: Karlštejn, Karlshaus (Hrádek u Purkarce), Karlsberk (Kašperk), Karslkrone (Radyně), Karlík, Karlsfried u Žitavy, hrad v Karlových Varech. S pojmenováním hradů po své vlastní osobě se u Václava IV. setkáváme v jediném případě – Nový hrad u Kunratic původně nesl název Wenzelstein. Je možné, že se předposlední Lucemburk na českém trůnu snažil při výběru jména navázat na nejvýznamnější novostavbu svého otce – Karlštejn. Novému hradu u Kunratic ale málokdo říkal jeho původním jménem a postupně téměř upadlo v zapomnění. V případě Václavových významných rekonstrukcí (Vlašský dvůr, Křivoklát apod.) je jasné, že stávající sídla už nepřejmenovával. I u novostaveb v rámci hlavního města království, jako byl Králův dvůr nebo hrad na Zderaze, lze pochopit, že se s ohledem na výjimečnost postavení Prahy zdržel český král přímého exponování vlastního jména.⁴⁵¹ Zůstává tedy otázka názvu hradu Točnicku. Umístěním i (plánovaným) využitím se Karlštejnu podobá více než mnohokrát zmíněný Nový hrad u Kunratic (zde by tedy název Wenzelstein dával větší smysl), rozdíl mezi českým a německým názvem je pouze v zápisu (Toczeník)⁴⁵² a ves Točník vznikla až během stavebních prací na Žebráku a Točnicku,⁴⁵³ je tedy zřejmé, že jméno přešlo z hradu na vesnici, nikoli naopak. Dalším vysvětlením by mohl být původ pojmenování od slovesa „točit“ (tak to uvádí i Antonín Profous, který tímto výkladem odkazuje na způsob, jímž se k hradu stoupalo po vrstevnicích),⁴⁵⁴ případně od slova „točna“ ve smyslu ohbí vodního toku – to se sice poblíž Točnicku nachází, ale zdejší potok obtéká spíše skalní žebro, na němž stojí hrad Žebrák, nikoli přímo vyvýšeninu s Točnickem. Odkazuje název hradu na osobní znak Václava IV. – točenici, někdy s ledňáčkem uprostřed?⁴⁵⁵ V tom případě po sobě opravdu Václav jeden hrad pojmenoval, ačkoliv v dosti přenesené podobě.

⁴⁵¹ Nový hrad u Kunratic už se nacházel mimo hranice města.

⁴⁵² Heslo „Točník“ (IV/0344) PROFOUS, Antonín. Místní jména v Čechách jejich vznik, původní význam a změny, online verze dostupná na <https://mjc.ujc.cas.cz>

⁴⁵³ Tamtéž

⁴⁵⁴ Tamtéž

⁴⁵⁵ M. BARTLOVÁ, L. BOBKOVÁ, Velké dějiny IV. – b, s. 256

Tato verze evokuje představu jakési intimity, symbolismu, do obrazu Václava jakožto panovníka preferujícího klid, soukromí a osobní vazby nad těmi formálními dobře zapadá.

Pokud bychom chtěli k pojmenovávání sídel po osobě stavitele hledat paralelu ve Francii Karla V., hledali bychom marně. Téměř ve všech případech totiž Karel Moudrý pouze představuje (ačkoliv zásadně) již stojící rezidence a jedinou výjimkou je hôtel Saint-Pôl. Ten se ovšem nazývá podle čtvrti, ve které se nacházel (a která se dodnes jmenuje Saint-Paul), a nemáme doklady o tom, že by byl původní název jiný a zkrátka se jen nepoužíval. Pravděpodobně na Saint-Pôl můžeme uplatnit podobnou logiku jako v případě Václavova hrádku na Zderaze – doména v rámci hlavního města s již existujícím místním názvem a panovník se rozhodl své jméno neexponovat. I Karlovy stavitelské projekty mimo Paříž se omezují na přestavby a vzhledem k tomu, že tento francouzský král na své reprezentaci nešetřil, například co se týče sochařského zpodobnění své osoby, pokud by opravdu postavil vlastní sídlo od základů, jméno „Charles“ by se v názvu velmi pravděpodobně objevilo. Karel V. ostatně svého strýce Karla IV. choval v nesmírné úctě a císař své jméno při pojmenovávání fundací používal v hojné míře.

5.4 Symbolika

Karel V., podobně jako většina francouzských králů, jako svůj hlavní symbol uplatňoval *fleur de lys*,⁴⁵⁶ královskou lilii. Jedná se o symbol univerzálně použitelný a ve své podstatě jednoduchý. Neodkazuje ovšem na Karlovu osobu přímo, nýbrž na francouzský královský majestát obecně. Díky lilii jako vzoru na oblečení můžeme Karla V. Francouzského jednoduše odlišit od jeho lucemburských příbuzných například na iluminacích ve *Velkých francouzských kronikách*.⁴⁵⁷ Pokud bychom si například s Karlem Moudrým měli spojit nějaké zvíře, bezpochyby by to byl lev. Kromě toho, že bychom tuto šelmu často našli jako součást výzdoby a dekoru komnat, v areálu Saint-Pôl se (kromě skutečného a již zmiňovaného lvice) nacházela i fontána zdobená sochami lvů.⁴⁵⁸ Françoise Autrandová si pokládá otázku, jestli se tímto způsobem Karel V. nevracel k části svých kořenů, „krvi svatého Václava“,⁴⁵⁹ která mu také kolovala v žilách – vždyť jeho babičkou, matkou jeho matky Bony Lucemburské, byla Eliška Přemyslovna. Ostatně i Lucemburkové – a Karel V. byl zčásti Lucemburk – mají lva ve znaku.

Ačkoliv i Václav IV. choval živého lva a zcela určitě ho jako symbol svého titulu i původu ctil a uplatňoval (král zvířat ho ostatně i reprezentuje v alegorické skladbě *Nová rada* vznikající v posledních letech čtrnáctého století⁴⁶⁰), u něj by nám ze zvířat na prvním místě vytanul na mysli ledňáček. Ledňáčka lze interpretovat mnoha způsoby, fungoval jako symbol milostného vztahu,⁴⁶¹ věrné manželské lásky.⁴⁶² Výjimečně se setkáme i s tvrzením, že vzhledem k tomu, že se tento pták umí potopit pod vodu a opět vynořit,

⁴⁵⁶ Tu slovník Larousse definuje jako „emblém vladařů Francie používaný od 12. století a symbol francouzského rojalismu“. („emblème de la maison de France depuis le XIIe s. et symbole du royalisme en France“, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fleur/34112/locution?q=fleur+de+lis#172338> k 4. 4. 2019)

⁴⁵⁷ Obrazové přílohy č. 15 a č. 16

⁴⁵⁸ F. AUTRAND, Charles V, s. 763

⁴⁵⁹ „le sang de saint Wenceslas“. Tamtéž, s. 772 a 773

⁴⁶⁰ Smil Flaška z Pardubic. *Nová rada*, Přebásnil František Vrba. Podle vydání z r. 1940 zpracoval Lukáš Loužecký, dostupné na <http://texty.citanka.cz/flaska/nr1-1.html> k 2. 4. 2019

⁴⁶¹ J. KRÁSA, České iluminované rukopisy 13./16. století, s. 129

⁴⁶² Tamtéž, s. 148

mohl symbolizovat i určitou změnu či očistu. Ledňáček se často objevuje v točenici, kterou historici a kunsthistorici opět vykládají různě – znázornění pouta či závazku,⁴⁶³ roušky svaté Veroniky nebo jako odkaz na Václavem založený řád Točenice.⁴⁶⁴ Vyobrazení samotného Václava IV. je sice poměrně málo, točenice a ledňáčky naopak najdeme na mnoha místech, včetně výzdoby sídel. Zde můžeme jmenovat přítomnost ledňáčka v točenici v erbovní galerii na Točníku či nad hlavní bránou Vlašského dvora v Kutné Hoře.⁴⁶⁵

⁴⁶³ K. BENEŠOVSKÁ, Pražská sídla Václava IV., s. 393

⁴⁶⁴ Tento řád byl Václavem IV. založen roku 1389, uděloval ho později i Zikmund Lucemburský a Albrecht II. Habsburský. (<http://www.kralovskyrad.cz/historie-radu/> k 9. 4. 2019)

⁴⁶⁵ F. ZÁRUBA, Hrady Václava IV., s. 233

5.5 Bibliofilie a další společné zájmy

Knihovna Karla V. Moudrého měla naprosto nedocenitelný význam – stala se základem Královské knihovny, postupem času tedy Národní knihovny ve Francii. Karel obecně vzato se svou knihovnou zacházel spíše jako s majetkem státu či národa než jakožto s knihami ve vlastnictví Karla z rodu Valois.⁴⁶⁶ Neustále se snažil knihovnu rozšiřovat, knihy půjčoval i si je půjčoval sám. Jednalo se z valné většiny o překlady cizích titulů, případně francouzské politické spisy.⁴⁶⁷ V roce 1380 obsahovala knihovna francouzského krále v Louvru 917 svazků a pokud k ní připočteme i menší knihovny ve Vincennes, Melunu⁴⁶⁸ a Saint-Germain-en-Laye⁴⁶⁹, celkové číslo přesahuje tisícovku – v době, kdy knihy představovaly cenná a velmi pracná ruční díla, opravdu obdivuhodný počet.⁴⁷⁰ Kdyby se dochovala knihovna Václava IV., jednalo by se dnes také o soubor nezměrné hodnoty. Stejně jako jeho francouzský bratranec, který vždy do svých knih nechal vepsat či vmalovat odkaz na svou osobu,⁴⁷¹ i Václav do iluminovaných rukopisů leckdy umisťoval svou podobu, například do své slavné Bible. Umístění knihovny tohoto českého krále není ovšem úplně jasné, máme doložen její přesun do Nového hradu u Kunratic, předtím se pravděpodobně nacházela v některém z Václavových pražských městských sídel. Karel V. měl tedy knihoven více, přičemž její jádro umístil do Louvru, ostatní části knižní sbírky do svých rezidencí v blízkosti Paříže a menší knihovna pro královny osobní potřeby byla nepochybně v Saint-Pôl. Nelze opomenout ani zálibu v astronomii a astrologii,⁴⁷² kterou také oba panovníci sdíleli.

Francouzský i český král byli oba i vášnivými lovci, pro Václava IV. se tento (ve své podstatě) sport stal zcela typickým. Václav a Karel v rezidencích poblíž loveckých revírů trávili mnoho času – v případě zmíněných Karlových sídel se jednalo o Vincennes,

⁴⁶⁶ F. AUTRAND, Charles V, s. 719

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 721

⁴⁶⁸ Zhruba 42 kilometrů vzdušnou čarou od Louvru. (dle měření vzdálenosti na Mapy.cz)

⁴⁶⁹ Zhruba 18 kilometrů vzdušnou čarou od Louvru. (dle měření vzdálenosti na Mapy.cz)

⁴⁷⁰ F. AUTRAND, Charles V, s. 720

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 713

⁴⁷² F. AUTRAND, Charles V, s. 742

u Václava IV. pak můžeme hovořit o téměř každé mimopražské rezidenci (kromě Vlašského dvora v Kutné Hoře). Zajímavé také je, že oblasti, ve kterých středověcí panovníci lovili zvěř, jsou jak v České republice, tak ve Francii dodnes chráněny a z velké části zachovány. Ačkoliv se Vincennes dnes nachází hned u Paříže, stále ho obklopuje „Lesík“ („Bois de Vincennes“), Nový hrad u Kunratic najdeme v Kunratickém lese, ostatní sídla pak leží v těsné blízkosti či přímo v rámci chráněných krajinných oblastí (Křivoklátsko, Brdy). Loveckou scénu nalezneme i v popředí iluminace Vincennes v *Přebohatých hodinkách vévody z Berry* (viz obrazová příloha č. 22).

Závěr

Na Václava IV. francouzské prostředí určitě silně zapůsobilo, obzvláště pak patrně tamější královské rezidence. Paříž byla jedním z největších měst tehdejšího světa a Praha za ní v rozloze či počtu obyvatel znatelně pokulhávala. Ovšem už ne tolik v počtu královských sídel. Český král se nemusel inspirovat pouze co se týče stavebního řešení, jednalo se pravděpodobně i o zařízení komnat, výzdobu nebo vybavení a dispozice zahrad. Zároveň neexistují jasné důkazy o tom, že by si stavitelé francouzských sídel brali příklad v českém prostředí, ačkoliv i rezidence Václava IV. mohly být pro zahraničního návštěvníka v některých ohledech rovněž velmi inspirativní. Základní tendence jsou společné jak české, tak francouzské sídelní architektuře, například čím dál větší důraz na komfort), ale cesta „od hradu k zámku“ v Čechách zůstala nedokončena kvůli nepokojům spojeným s husitskými válkami. Umění jako takové se začalo mírně odpoutávat od přísných gotických forem, začalo se více soustředit na sebe samotné, na krásu jako takovou a na působení na diváka.

Hlavní cestou, kterou se tedy do Čech dostávaly francouzské vlivy, tedy byly státnické návštěvy českého krále ve Francii, mezi královstvími se ale zároveň pohybovalo množství diplomatů a umělců, někdy v jediné osobě. Zároveň Václav IV. i Karel V. měli v oblasti česko-francouzských na co navazovat. Můžeme hovořit o určitých vlivech Karla IV. na svého synovce v oblasti reprezentace nebo i v otázce vytvoření sídla poblíž hlavního města (v císařově případě Karlštejna, u Karla V. by se pak jednalo například o Melun).⁴⁷³

Je nevýhodou, že není známa detailnější podoba Václavových obytných prostor, přesto toho o jeho sídlech víme dost na to, abychom si je dovedli představit v jejich dřívějším stavu – obsahovaly zcela určitě například knihovnu, stejně jako rezidence Karla V., protože oba panovníci mimo jiné sdíleli i zálibu v knihách; některá sídla můžeme kupříkladu přímo označit za lovecká, neboť i tento koníček měli oba králové společný. Obliba přírody může vysvětlovat i rozmanitost v zařízení zahrad nebo motivy výzdoby interiérů, které ovšem u Václava IV. pouze předpokládáme. Rovněž oba kladli důraz na symboliku, stejně jako celá středověká kultura.

⁴⁷³ F. AUTRAND, Charles V, s. 777

Podoby rezidencí českého krále Václava IV. i Karla V. Francouzského sice jsou provázány, ovšem pouze ve směru francouzsko-českém – vlivy opačným směrem pozorujeme pouze v oblasti knižních iluminací, kde fungoval čilý pohyb umělců i rukopisů mezi evropskými centry tvorby. Z velké míry jsou sídelní architektury Českého i Francouzského království výsledkem svébytného, samostatného vývoje architektonického stylu obou států. Jak styl francouzský, tak ten český významně zasáhly do dějin evropské architektury i evropského umění obecně.

Seznam použitých pramenů a pramenných edic

Archiv Koruny české 5, Katalog listin z let 1378-1437 (ed. Antonín Haas), listina č. 5, 1379, duben 28

Archiv Koruny české 5, Katalog listin z let 1378-1437 (ed. Antonín Haas), listina č. 11, 1380, červenec 22

Staré letopisy české. Z rukopisu křížovnického, Praha 1959, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (k vydání připravili František Šimek a Miloslav Kaňák)

Smil Flaška z Pardubic. *Nová rada*, Přebásnil František Vrba. Podle vydání z r. 1940 zpracoval Lukáš Loužecký, dostupné na <http://texty.citanka.cz/flaska/nr1-1.html> k 2. 4. 2019

Seznam použité sekundární literatury

AUTRAND, Françoise: *Charles V*, nakladatelství Fayard, Paříž 1994, 909 stran

BARTLOVÁ, Milena. BOBKOVÁ Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV. b: 1310–1402*, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2003, první vydání, 581 stran, ISBN 80-7185-551-0

BENEŠOVSKÁ, Klára: *Architektura doby Václava IV. – od programu oficiálního k soukromému (1378-1419)* in: *Velké dějiny zemí Koruny české, tematická řada, sv. I: Architektura*, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2009, první vydání, 806 stran, ISBN 978-80-7432-001-9, s. 167-188

BENEŠOVSKÁ, Klára. HLOBIL, Ivo: *Petr Parléř. Svatovítská katedrála. 1356–1399*. Správa Pražského hradu, Praha 1999, první vydání, 174 stran, ISBN 80-86161-13-7

BENEŠOVSKÁ, Klára: *Pražská sídla Václava IV.*, in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 389-397

BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV. a: 1310–1402*, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2003, první vydání, 692 stran, ISBN 80-7185-501-4

BOVE, Boris: *Les palais royaux à Paris au Moyen Age (XIe-XVe siècles)*. in: *Palais et Pouvoir, de Constantinople à Versailles, Saint-Denis* 2003, Presses universitaires de Vincennes, první vydání, s. 45–79 (dostupné z <http://cour-de-france.fr/art-et-culture/architecture-jardins-et-urbanisme/etudes-modernes/article/les-palais-royaux-a-paris-au-moyen-age-xie-xve-siecles?lang=fr> k 2. 4. 2019)

ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1378-1437. Lucemburkové na českém trůně II.*, nakladatelství Libri, Praha 2008, druhé vydání, 438 stran, ISBN 80-85983-98-2

ČECHURA, Jaroslav. ŽŮREK, Václav: *Lucemburkové. Životopisná encyklopedie*, nakladatelství Veduta, České Budějovice 2012, první vydání, 250 stran, ISBN 978-80-86829-69-2

DUFKOVÁ, Tereza: *Cesta krále Václava IV. do Francie roku 1398. Politické, kulturní a geografické aspekty*. Praha 2016. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, 84 stran

DURDÍK, Tomáš: České královské hrady doby lucemburské in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 356–368

DURDÍK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, nakladatelství Libri, Praha 2009, třetí vydání, 733 stran, ISBN 978-80-7277-402-9

DURDÍK, Tomáš: Nový Hrad u Kunratic (Praha 4) a jeho postavení ve vývoji české hradní architektury in: *Archaeologica Pragensia. Archeologický sborník Muzea Hlavního města Prahy*, 5/1, 1984, s. 173-190

DURDÍK, Tomáš. SUŠICKÝ, Viktor: *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy*. Agentura Pankrác s. r. o., Praha 2000, první vydání, 207 stran ISBN 80-902873-0-1

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2008, první vydání, 510 stran, ISBN 978-80-7286-134-7

DYKASTOVÁ, Gabriela: *Králův dvůr: Rezidence Václava IV.* Praha 2015. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, 95 stran

EHLERS Joachim, MÜLLER Heribert, SCHNEIDMÜLLER Bernd: *Francouzští králové v období středověku*, nakladatelství Argo, Praha 2003, první vydání, 420 stran, ISBN 80-7203-465-0

GUERBER, Estelle: Le quartier de l'hôtel Saint-Paul à Paris (1360–1365). Étude topographique, économique et sociale. Paříž 2001. Disertační práce, l'école des Chartes

HLOBIL, Ivo. CHOTĚBOR, Petr. MAHLER, Zdeněk: *Katedrála sv. Víta. 1. díl/stavba*, Správa Pražského hradu, Praha 1994, první vydání, 80 stran, ISBN 80-900048-6-5

HAUTECOEUR, Louis. *Paris des origines à 1715*, nakladatelství Nathan, Paříž 1972, 322 stran

HLAVÁČEK, Ivan: Dvůr Václava IV. in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 300–307

HOLEC, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII. Praha o okolí*, nakladatelství Svoboda, Praha 1988, první vydání, 221 stran

HOMOLKA, Jaromír: Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu. in: *Lesk královského majestátu ve středověku*, nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl 2005, první vydání, 378 stran, ISBN 80-7185-773-4, s. 265–271

HORYNA, Břetislav a kolektiv: *Filosofický slovník*, nakladatelství Olomouc, Olomouc 2002, druhé vydání, ISBN 80-7182-064-4

CHADRABA, Rudolf, DENKSTEIN Vladimír, KRÁSA, Josef: *Dějiny českého výtvarného umění I/1. Od počátků do konce středověku*, nakladatelství Academia, Praha 1984, první vydání

CHADRABA, Rudolf, DENKSTEIN Vladimír, KRÁSA, Josef: *Dějiny českého výtvarného umění I/2. Od počátků do konce středověku*, nakladatelství Academia, Praha 1984, první vydání

CHOTĚBOR, Petr: Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě. in: *Castellologica bohemia 10*, Praha, Archeologický ústav AV ČR Praha, 2006, 534 stran, ISBN 80-86124-66-5

CHOTĚBOR, Petr: Pražský hrad doby lucemburské in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 346–355

KRÁSA, Josef: *České iluminované rukopisy 13./16. století*, nakladatelství Odeon, Praha 1990, první vydání, 455 stran, ISBN 80-207-0114-1

KUTHAN, Jirí. ROYT, Jan: *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů*. nakladatelství Lidové noviny, Praha 2011, první vydání, ISBN 978-80-7422-090-6, 683 stran

LE ROUX DE LINCY, Antoine. Comptes des dépenses faites par Charles V dans le château du Louvre, des années 1364 à 1368. *Revue Archéologique*, 8e Année, No. 2, s. 670–791

MENCL, Václav: *Česká architektura doby lucemburské*, nakladatelství Sfinx, Praha 1948, první vydání, 200 stran

MENCL, Václav: Hrady Václava IV. v pražských městech a jejich nejbližším okolí in: *Documenta Pragensia VI/1*, nakladatelství Odeon, Praha 1969, první vydání, 381 stran

MENCL, Václav. *Praha*, nakladatelství Odeon, Praha 1969, první vydání, 381 stran

MENCLOVÁ, Dobroslava: *České hrady: Díl druhý*. Praha 1972, nakladatelství Odeon, první vydání, 551 stran

NEJEDLÝ, Martin: *Fortuny kolo vrtkavé. Lásky, moc a společnost ve středověku*. nakladatelství Aleš Skřivan ml., Praha 2003, první vydání, 426 stran, ISBN 80-86493-08-3

NEJEDLÝ, Martin: Vyslanec Eustache Deschamps a jeho dojmy z Čech in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, první vydání, 929 stran, ISBN 978-80-7422-093-7, s. 792–794

NEJEDLÝ, Martin: Lucemburské Čechy očima francouzských literátů in: Šmahel, František – Bobková, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012, 929 s., ISBN 978-80-7422-093-7, s. 795–798

NEJEDLÝ, Martin: „V Praze jsou tři města, mnoho výstavných kostelů a lidé zbožní...“ Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století in: *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, nakladatelství Filosofie, Praha 2004, první vydání, 468 stran, ISBN 80-7007-194-X, s. 35–58

NĚMEC, Richard: *Architektura – vláda – země. Rezidence Karla IV. v Praze a zemích Koruny české*. nakladatelství Scriptorium, Praha 2015, první vydání, 383 stran, ISBN 978-80-88013-04-4

NOVOTNÝ, Robert: Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách in: *Dvory a rezidence ve středověku*, Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2006, první vydání, 290 stran, ISBN 80-7286-095-X, s. 145–161

NOVOTNÝ, Robert: Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV. in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti* (edd. Dana Dvořáčková-Malá), Historický ústav Akademie věd ČR, Praha 2008, první vydání, 510 stran, ISBN 978-80-7286-134-7, s. 215–229

PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách jejich vznik, původní význam a změny*, online verze dostupná na mj.ujc.cas.cz

RAZÍM, Vladislav: Dolní palác hradu Žebráka. Několik poznámek k problematice dřevem zateplených prostor českých hradů in: *Průzkumy památek* X – 2/2003, s. 63-85

ROYT, Jan: *Praha Karla IV.*, nakladatelství Karolinum, Praha 2016, první vydání, 199 stran, ISBN 978-80-246-3116-5

ROYT, Jan: *Syn Meluzíny* (k ikonografii panovnické ideologie Lucemburků) in: *Průzkumy památek* XIII – 2006, příloha, s. 91–95, ISSN 1212-1487

SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl šestý. Podbrdsko*. Knihhtiskárna Františka Šimáčka, Praha 1889, 279 stran

SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého, Díl dvanáctý. Čáslavsko*. Knihhtiskárna Františka Šimáčka, Praha 1900, 345 stran

SPĚVÁČEK, Jiří: *Václav IV. K předpokladům husitské revoluce 1361-1419*. nakladatelství Svoboda, Praha 1986, první vydání, 774 stran, ISBN 25-002-86

ŠMAHEL, František: *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*, nakladatelství Argo, Praha 2006, první vydání, 398 stran, ISBN 80-7203-765-X

ZÁRUBA, František: *Hradní kaple II. Doba lucemburská*, Lidové noviny, Praha 2015, první vydání, 379 stran, ISBN 978-80-7422-414-0

ZÁRUBA, František: *Hrady Václava IV. Od nedobytného útočiště k pohodlné rezidenci*. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Praha 2014, první vydání, 438 stran, ISBN 978-80-7422-299-3

ZÁRUBA, František: Hrady Václava IV. a Petr Parlěř in: *Ve službách českých knížat a králů*. (edd. Miroslav Šmied, František Záruba) nakladatelství Lidové noviny, Praha 2013, první vydání, 391 stran, ISBN 978-80-7422-248-1, s. 249–261

Seznam internetových zdrojů

Internetová verze slovníku Larousse: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>

- <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/parlement/58236?q=parlement#57892>
- <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fleur/34112/locution?q=fleur+de+lis#172338>

Internetová verze encyklopedie Larousse: www.larousse.fr/encyclopedia

- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Guillaume_de_Machaut/122672
- <https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Philippe/137989>
- <https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Descamps/116212>
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Charles_VI_le_Bien-Aimé/112824
- <https://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/Ardents/178345>
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/guerre_de_Cent_Ans/112327
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Jean_II_le_Bon/125713
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Étienne_Marcel/131672
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Christine_de_Pisan/113561
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/histoire_de_Paris/187123
- <https://www.larousse.fr/encyclopedia/groupe-personnage/Limbourg/129959>
- <https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Berry/108606>
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/oeuvre/Très_Riches_Heures/147388
- https://www.larousse.fr/encyclopedia/personnage/Philippe_II_Auguste/137967

Památkový katalog Národního památkového ústavu: www.pamatkovykatalog.cz

- <https://www.pamatkovykatalog.cz/?element=15311209&sequence=3&mode=fulltext&keywords=Záběhlíci&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>

Vyhledávání lokalit a měření vzdáleností Mapy.cz: www.mapy.cz

Stavitelé katedrál

- <http://www.stavitele-katedral.cz/trident-trento-goticky-josef-lada-se-jmenoval-mistr-vaclav-pochazel-z-cech-a-tvoril-kolem-roku-1400-v-severni-italii/>

Životopisy svatých: catholica.cz

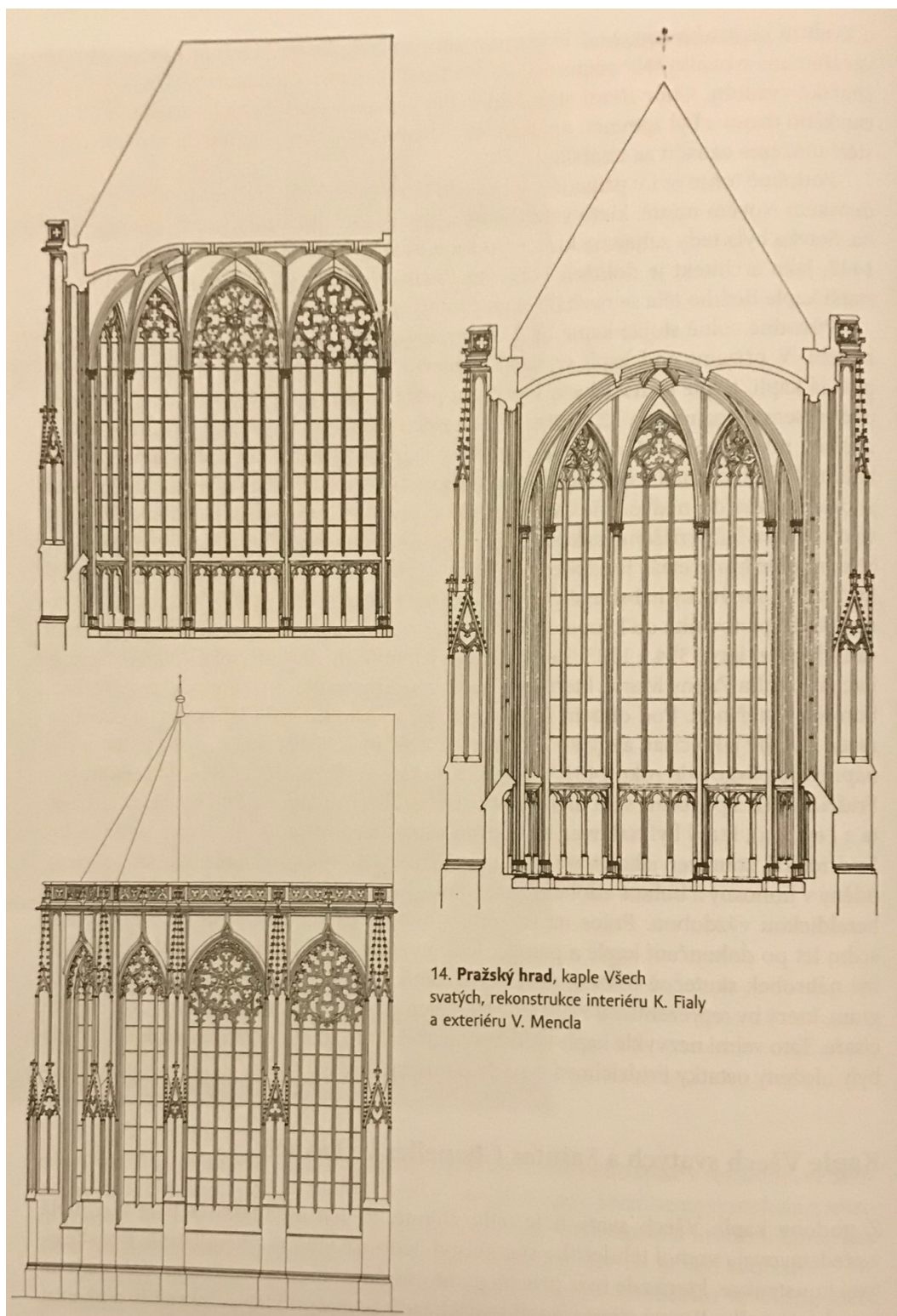
- <http://catholica.cz/index.php?id=2707>

Nový encyklopedický slovník češtiny: www.czechency.org

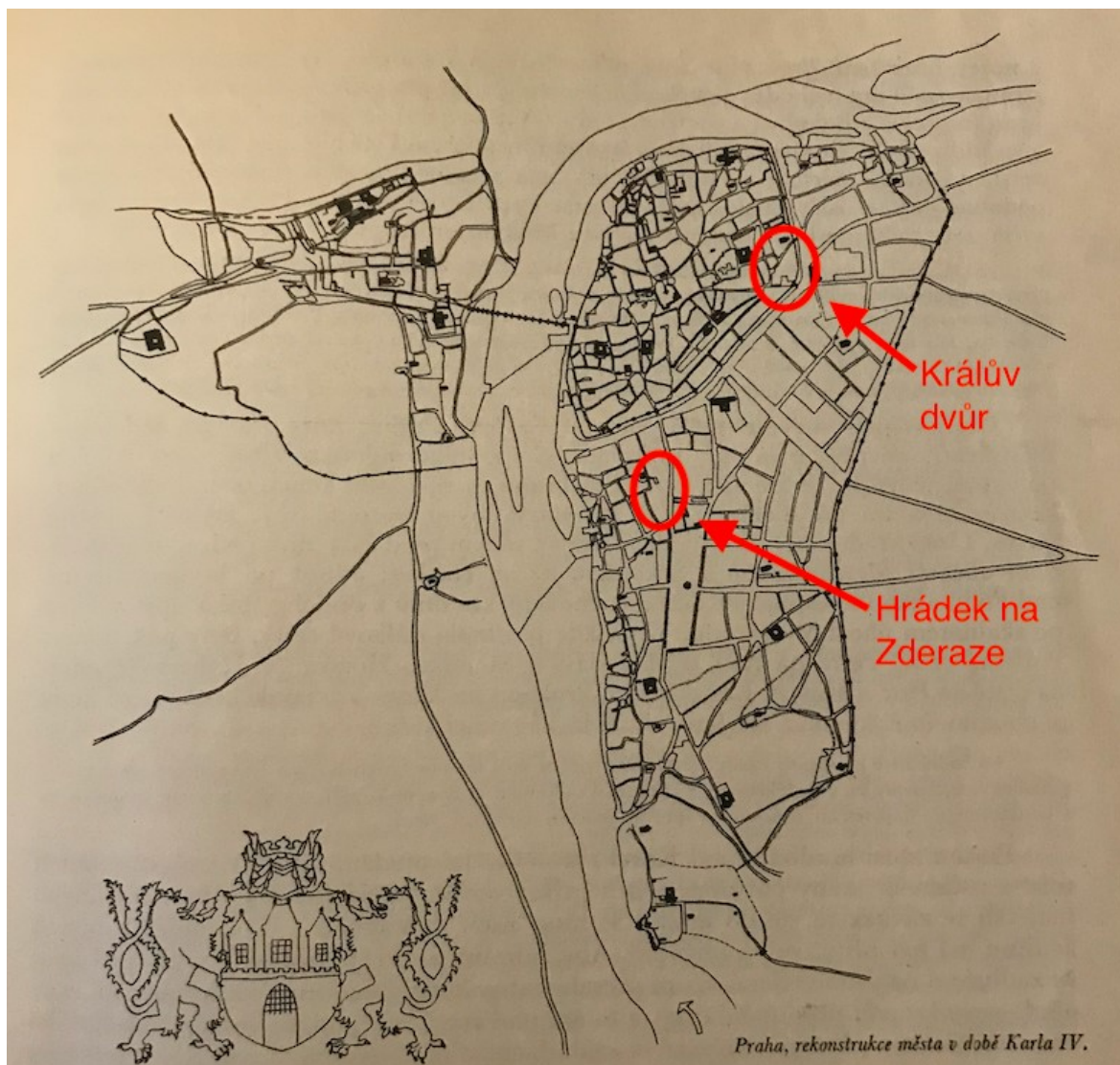
- <https://www.czechency.org/slovník/STYL>

<http://www.kralovskyrad.cz/historie-radu/> k 9. 4. 2019

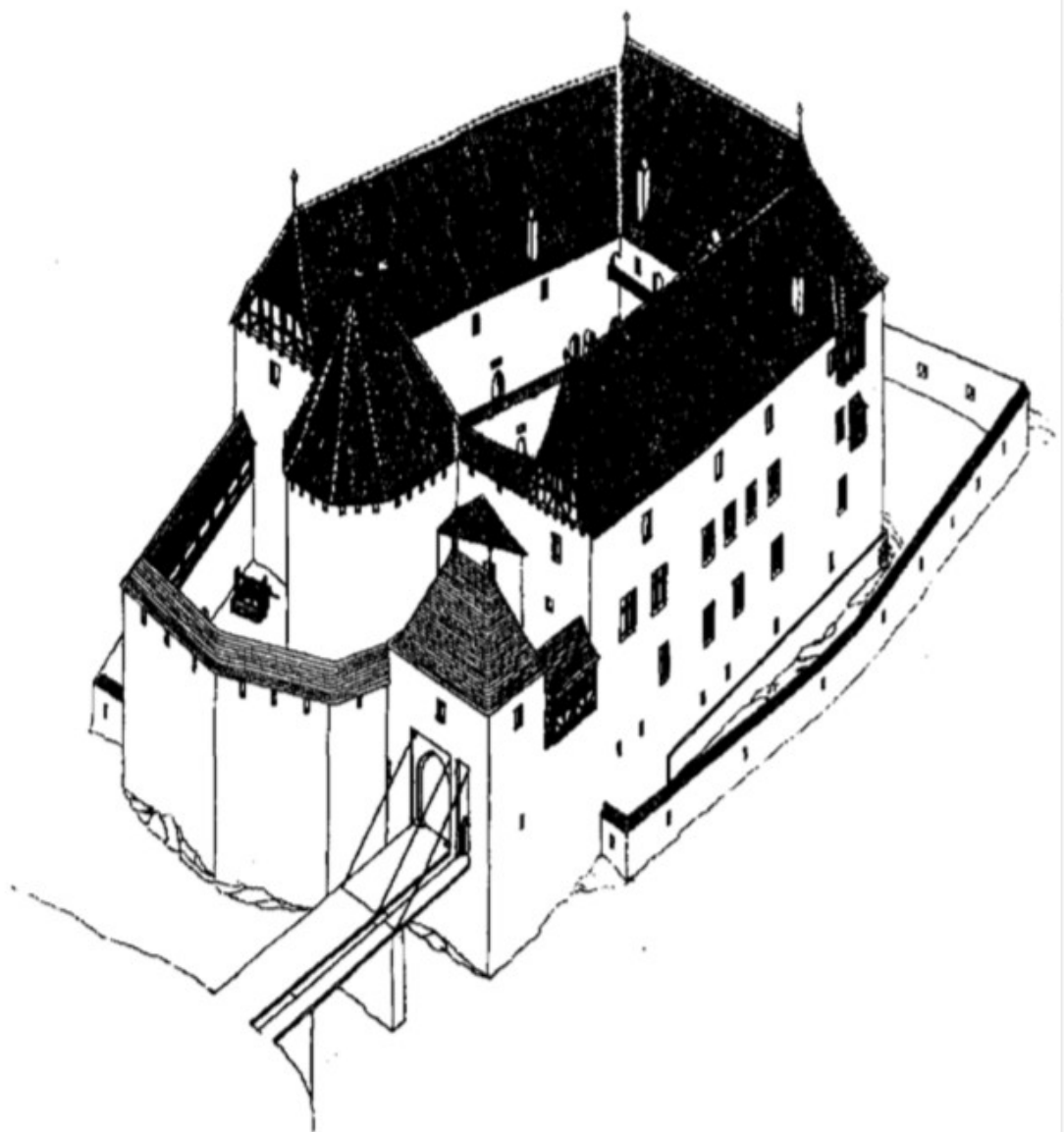
Seznam obrazových příloh

Obrazová příloha č. 1 – Kaple Věch svatých na Pražském hradě (F. ZÁRUBA, Hradní kaple II., s. 34)

Obrazová příloha č. 2 – nově vystavěné pražské rezidence Václava IV. na mapě V. Mencla (Praha, s. 69)

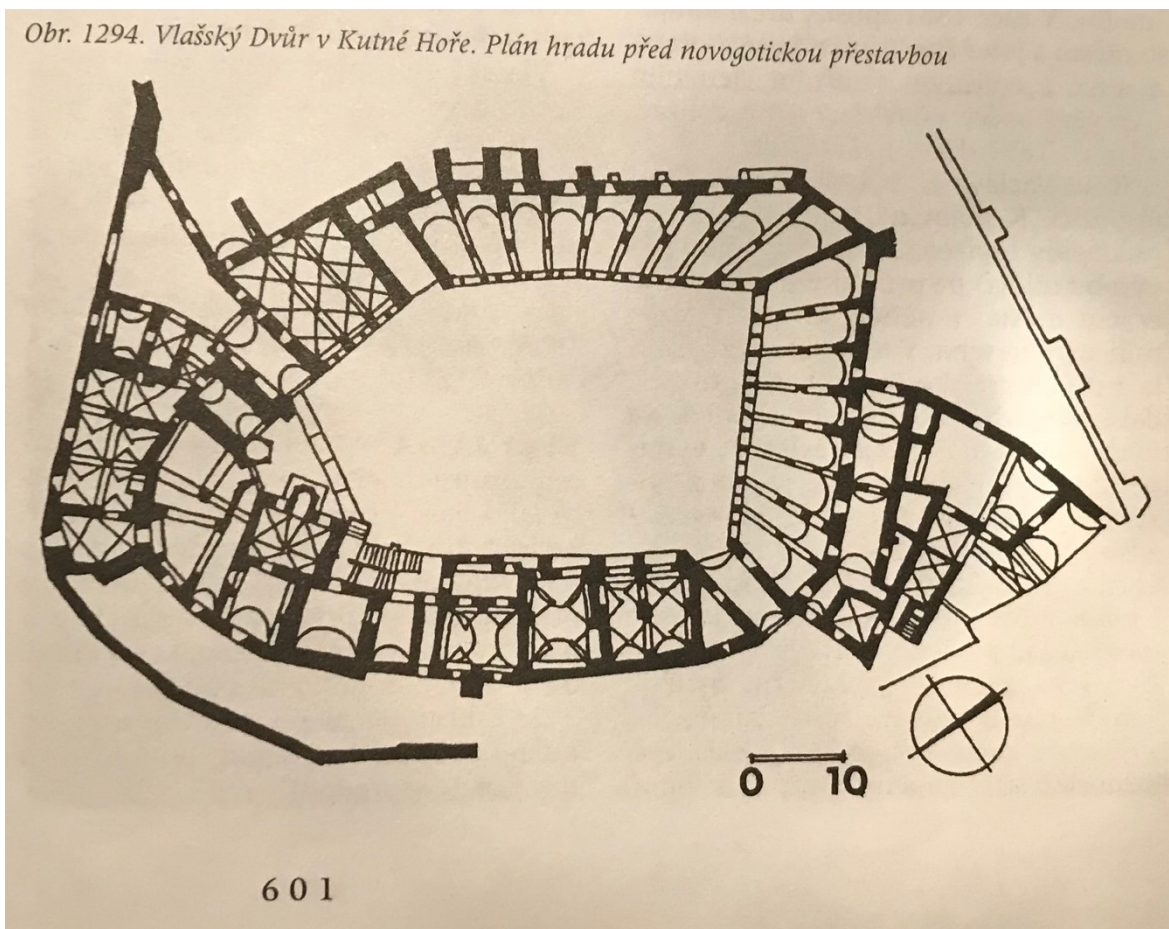

Obrazová příloha č. 3 – rekonstrukce původní podoby hradu Krakovce od severozápadu (V. MENCLOVÁ, České hrady 2, vyobrazení č. 200, s. 141)

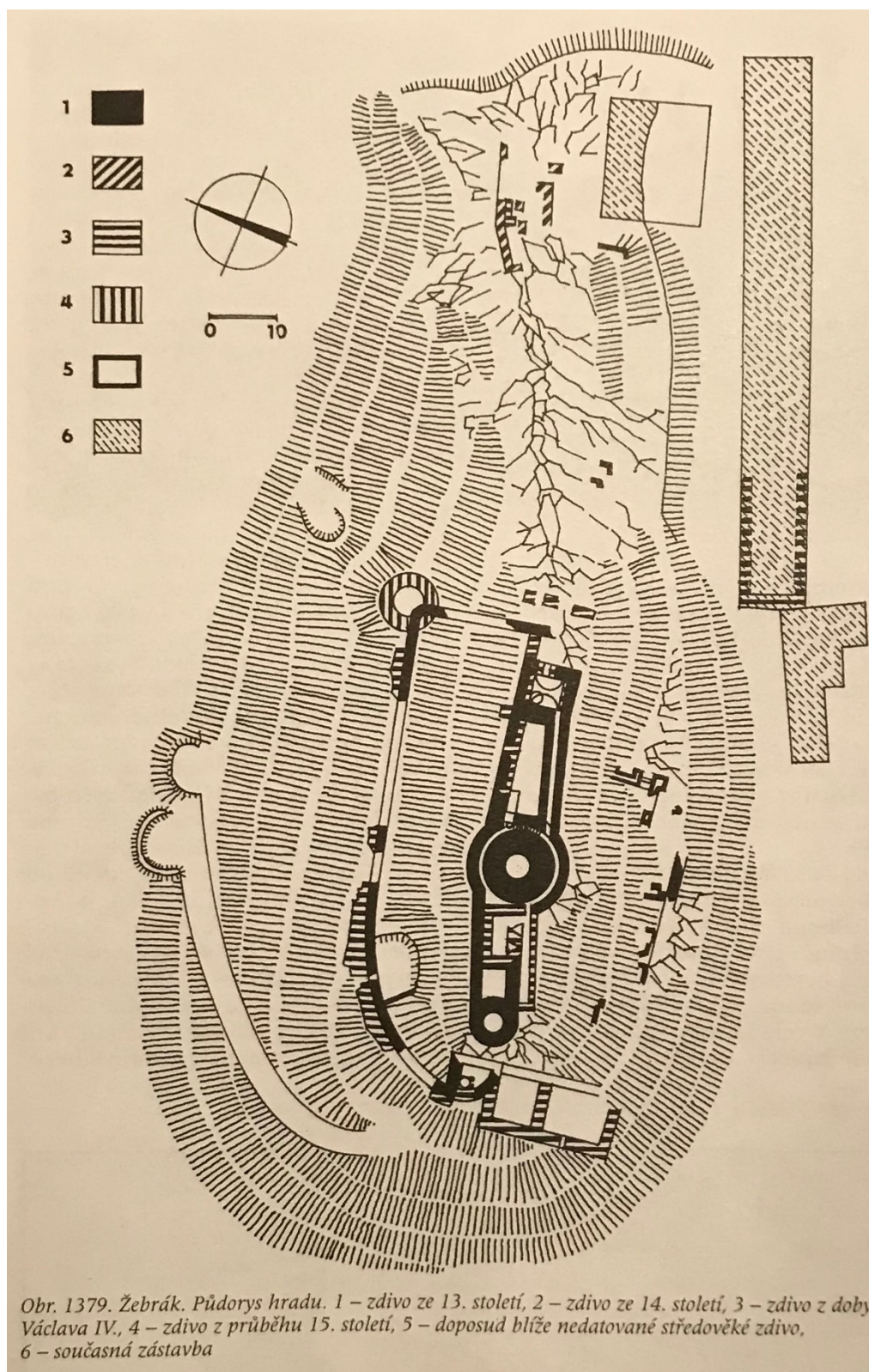

Obrazová příloha č. 4 – Sloupová síň Pražského hradu (V. MENCLOVÁ, České hrady 2, vyobrazení č. 180, s. 128)

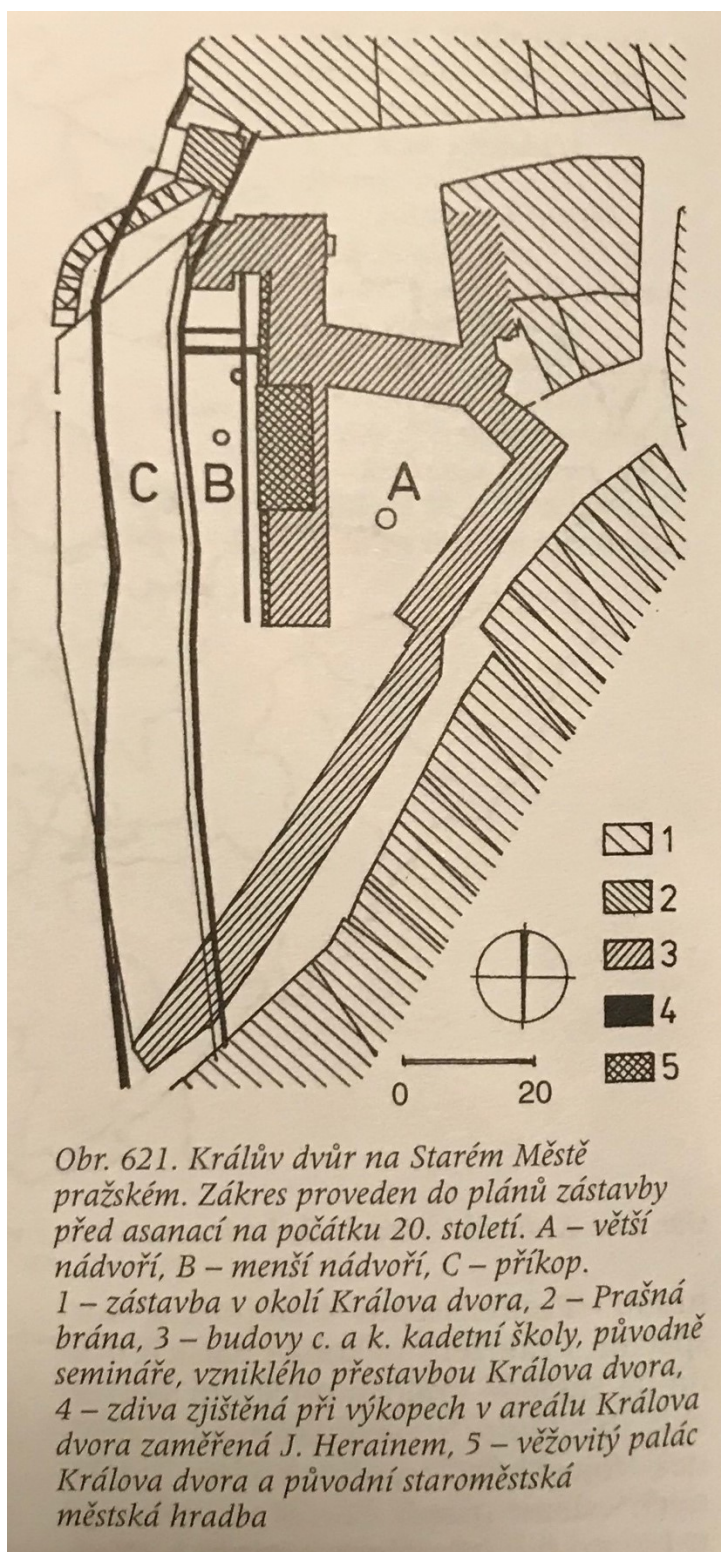
Obr. 1294. Vlašský Dvůr v Kutné Hoře. Plán hradu před novogotickou přestavbou

Obrazová příloha č. 5 (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů)

Obrazová příloha č. 6 (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 642)

Obrazová příloha č. 7 (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 292)

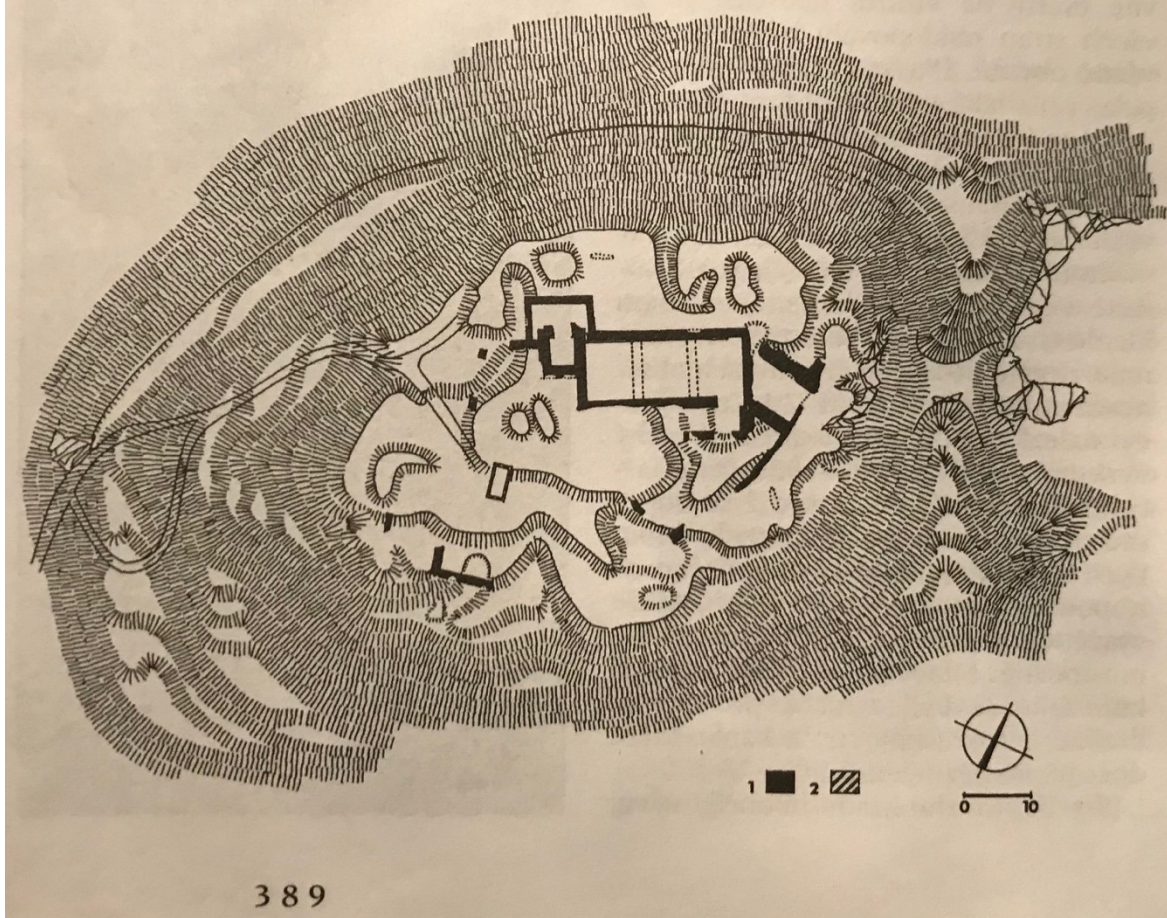

Obrazová příloha č. 8 – výřez ze Sadelerova prospektu zachycující hrádek na Zderaze (1606), dostupné na <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=20615460F74611E1A4D26C626D41E503>

Obrazová příloha č. 9 – rekonstrukce podoby hradu Točníku od jihovýchodu (V. MENCLOVÁ, České hrady 2, vyobrazení č. 251, s. 167)

Obr. 833. Nový hrad u Kunratic. Půdorys hradu. 1 – středověké zdivo, 2 – základy boudy archeologického výzkumu z let 1928–1929

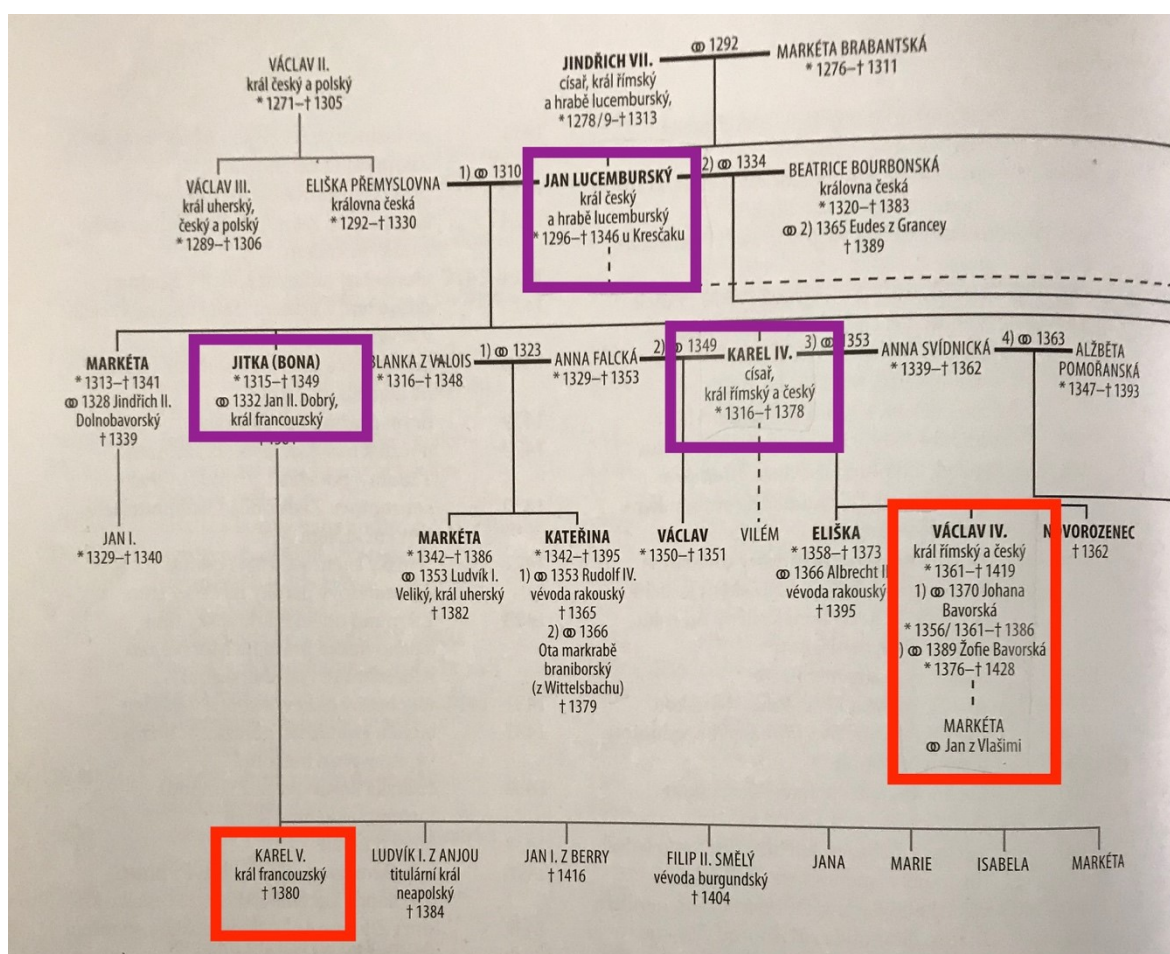
Obrazová příloha č. 10 (T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů)

Obrazová příloha č. 11 – sklepní prostor velkého paláce Nového hradu u Kunratic (vlastní foto)

Obrazová příloha č. 12 – příkop v areálu Nového hradu u Kunratic (vlastní foto)

Obrazová příloha č. 13 – rodokmen Lucemburků sestavený Václavem Žůrkem. Tučně vyznačení Lucemburkové, nepřerušovanou černou čarou hlavní linie, přerušovanou čarou linie levobočné, šedou čarou ostatní rodové linie. (Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy, s. 808)

Obrazová příloha č. 14 – Setkání Karla IV., Václava IV. a Karla V. v Paříži roku 1378 (F. ŠMAHEL – Cesta Karla IV. do Francie, s. 165, převzato z *Grandes chroniques de France*)

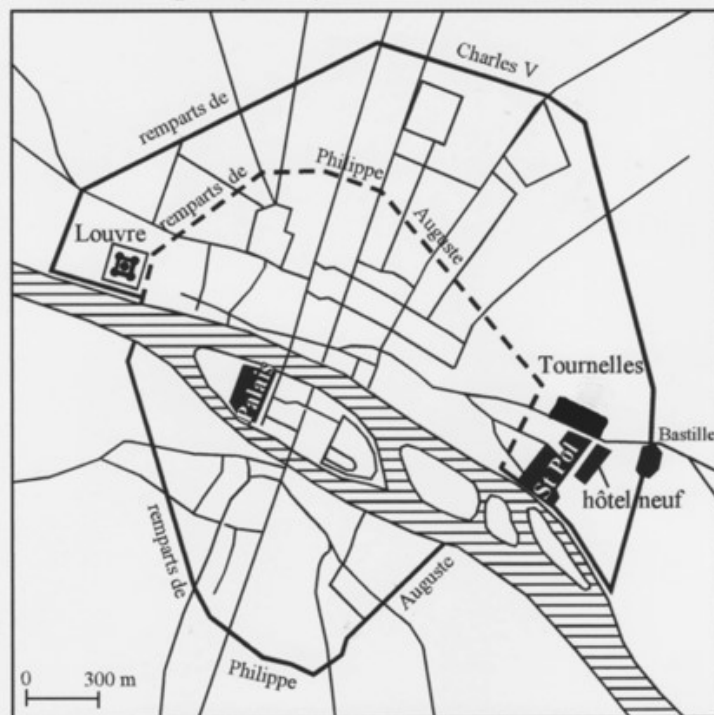

Obrazová příloha č. 15 – Přivítání Karla IV. a Václava IV. Karlem V. v Palais de la Cité (F. ŠMAHEL – Cesta Karla IV. do Francie, s. 169, převzato z *Grandes chroniques de France*)

Obrazová příloha č. 16 – Slavnostní slib Václava IV. Karlu V. (F. ŠMAHEL – Cesta Karla IV. do Francie, s. 188, převzato z *Grandes chroniques de France*)

Carte 4 - Les palais royaux dans Paris (XIe-XVe s.)

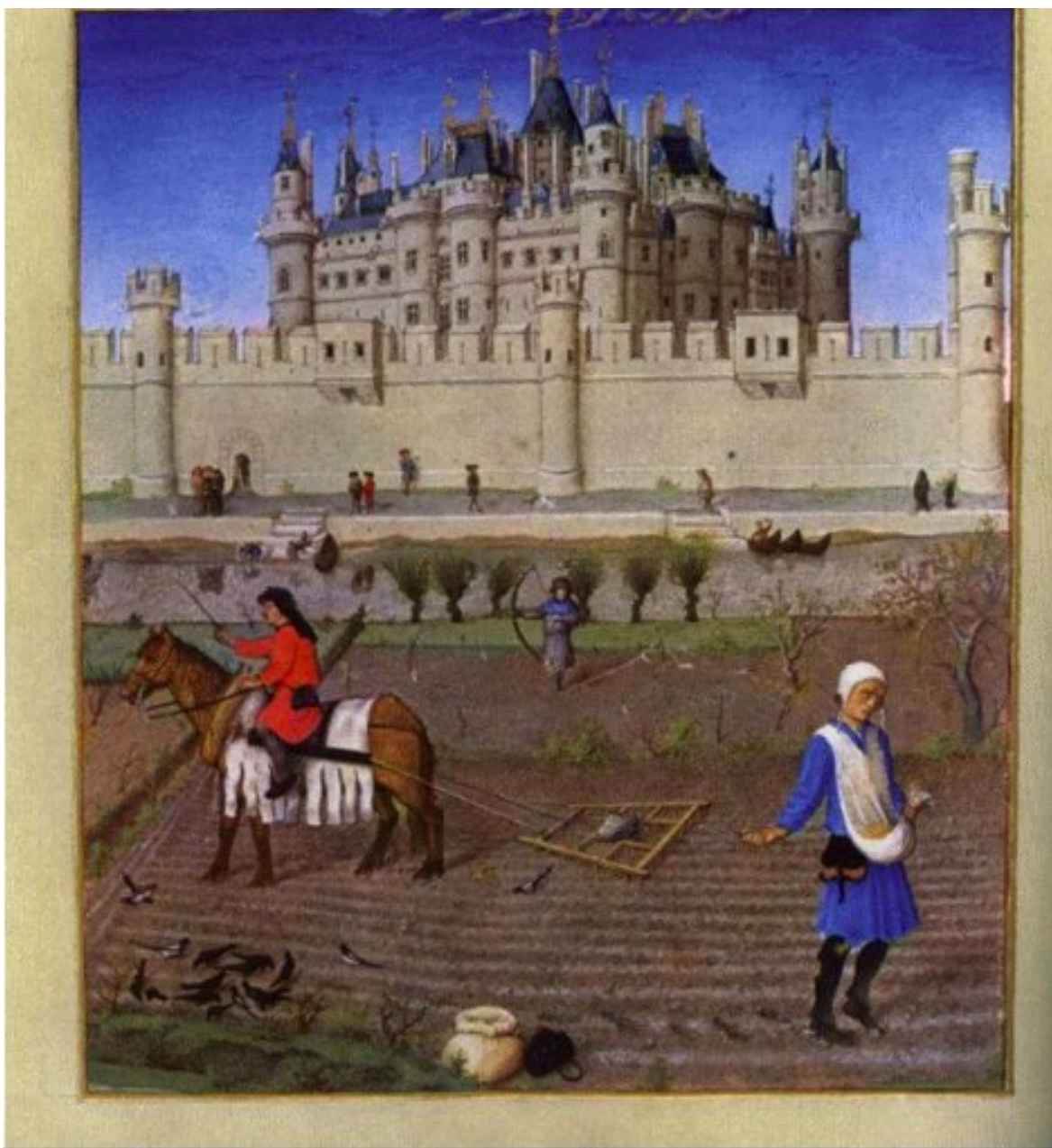

Carte: B. Bove d'après B. Rouleau et J. Favier

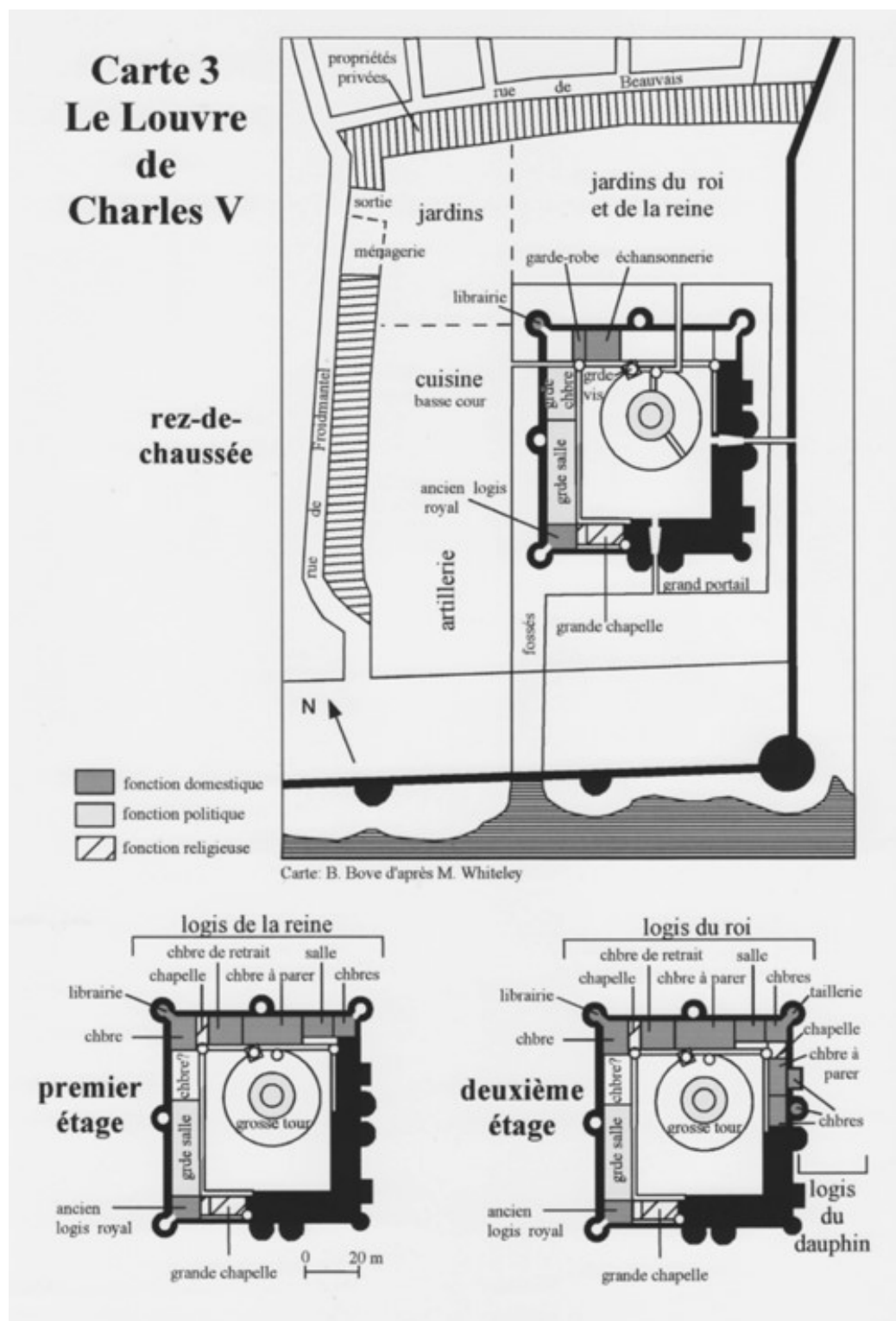
Obrazová příloha č. 17 – Pařížské královské paláce 11. – 15. století (Boris Bove podle Rouleaua a Faviera)

Obrazová příloha č. 18 – Palais de la Cité jako součást iluminace k měsíci červnu v Přebohatých hodinkách vévody z Berry (dostupné z <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/l/limbourg/index.html>)

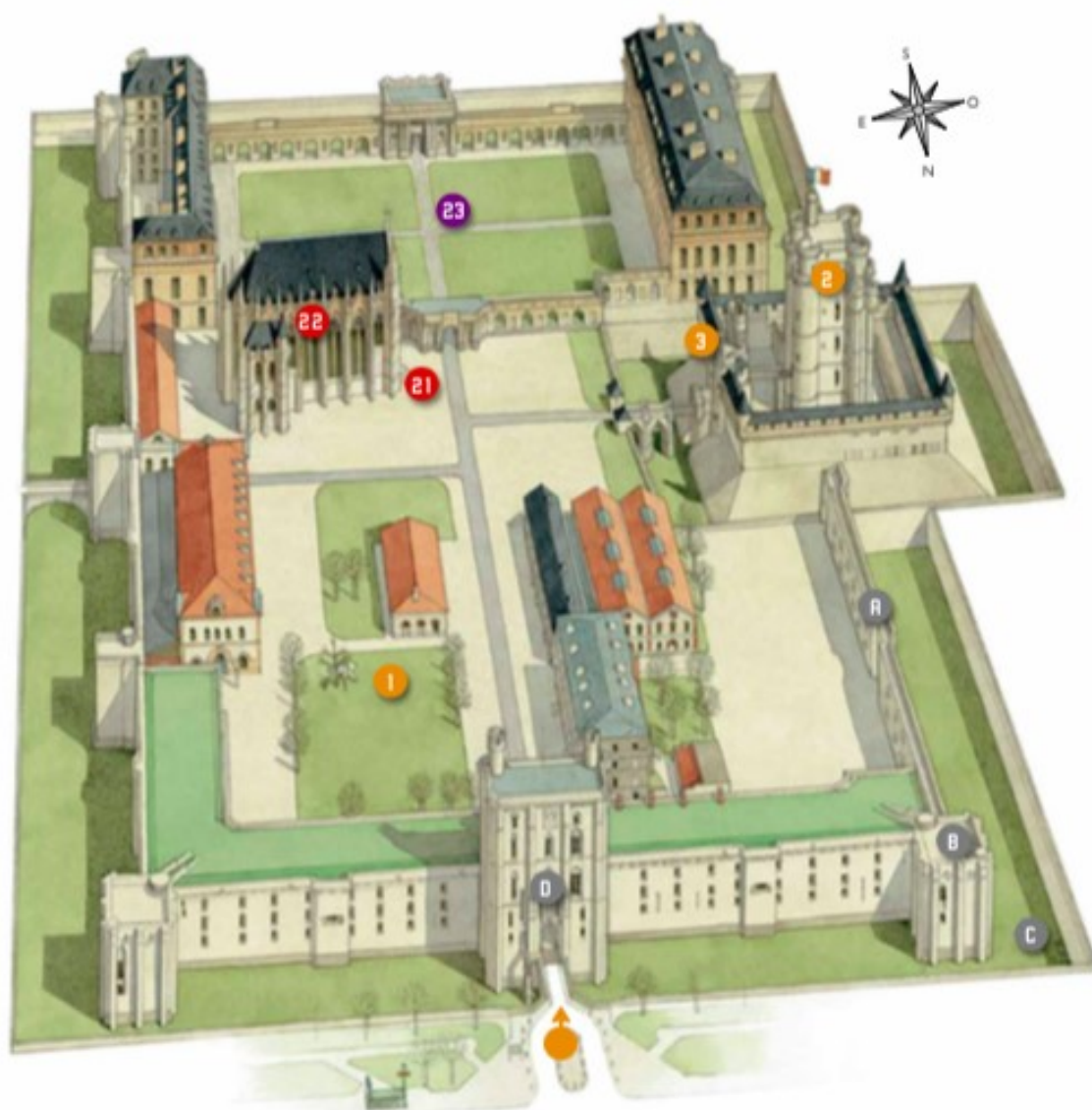
Obrazová příloha č. 20 – Louvre jako součást iluminace k měsíci říjnu v Přebogatých hodinkách vévody z Berry (dostupné z <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/l/limbourg/index.html>)

Obrazová příloha č. 21 – plán jednotlivých podlaží Louvre po přestavbě Karlem V. (Boris Bove podle Mary Whiteley)

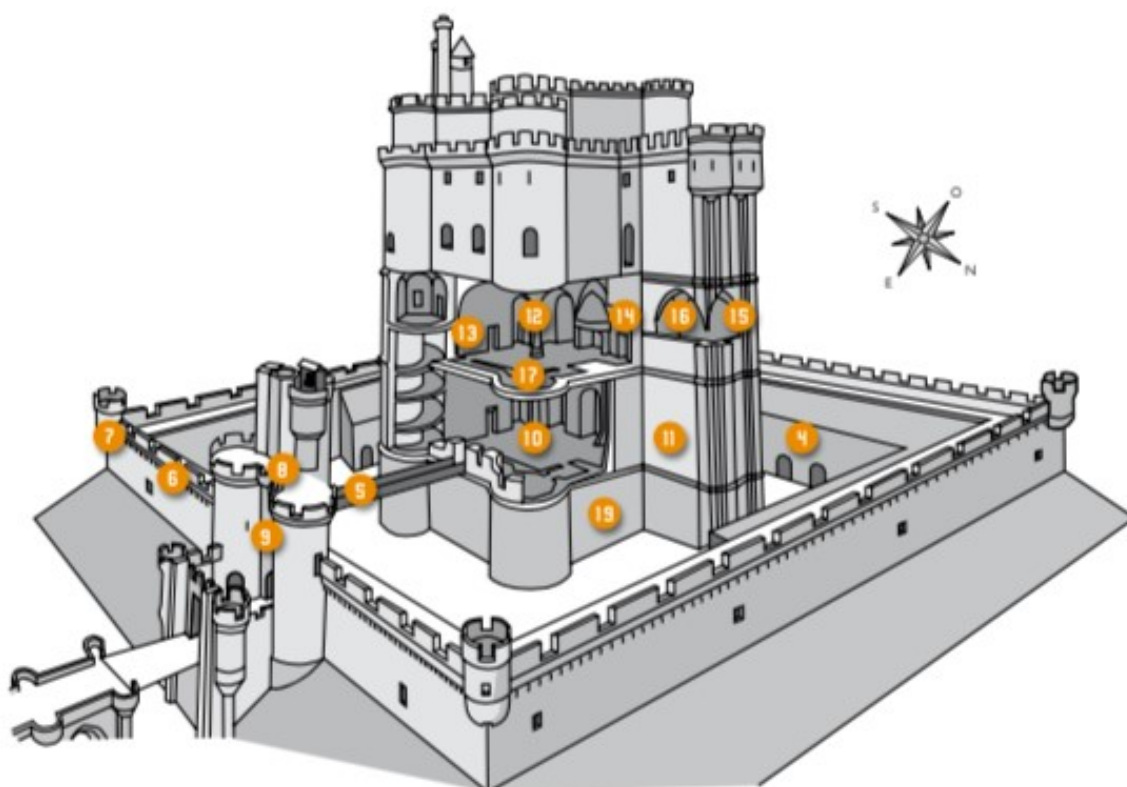

Obrazová příloha č. 22 – Vincennes jako součást iluminace k měsíci prosinci v Přebogatých hodinkách vévody z Berry (dostupné z <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/l/limbourg/index.html>)

● Entrée / Sortie	● 23 Les pavillons royaux
● I Le manoir capétien (vestiges)	● A Enceinte rectangulaire
● 2 Le donjon	● B Tour d'enceinte
● 3 Le châtelet	● C Profond fossé
● 21 La façade de la Sainte-Chapelle	● D Tour du Village
● 22 L'intérieur de la Sainte-Chapelle	

Obrazová příloha č. 23 – Plán Vincennes. Současná situace (Fiche de Visite, Château de Vincennes, Centre des Monuments Nationaux)

4 Les casemates	12 La chambre du roi
5 L'escalier hors-œuvre	13 La garde-robe
6 La courtine sud-est du donjon	14 La salle du trésor
7 La tourelle sud-est	15 Les latrines
8 La terrasse du châtelet	16 L'étude du roi
9 Le cabinet de travail	17 La chapelle
10 La salle du conseil	18 La cellule du marquis de Sade
(tour sud-ouest non visible sur le plan)
11 La cellule de Mirabeau	19 La salle du puits

Obrazová příloha č. 24 – Plán vincenneského donjonu. Současná situace. (Fiche de Visite, Château de Vincennes, Centre des Monuments Nationaux)